

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

**Problematika střídavé výchovy v řízení o výchově a výživě
nezletilého dítěte**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Vypracovala:

Bc. Klára Sklenářová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Problematika střídavé výchovy v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně, dne 22.3.2012

.....
Bc. Klára Sklenářová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Bc. Klára Sklenářová

OBSAH

Úvod	2
1 Řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte	3
1.1 Průběh řízení	4
1.2 Kritéria pro svěřeni nezletilého dítěte do výchovy	6
1.3 Možnosti úpravy výchovy nezletilého dítěte	10
1.4 Výživné nezletilého dítěte	13
1.5 Znalecký posudek	16
1.6 OSPOD jako kolizní opatrovník	18
2 Střídavá výchova	25
2.1 Právní úprava střídavé výchovy	26
2.2 Předpoklady střídavé výchovy	29
2.3 Věková kritéria	30
2.4 Délka cyklu	32
2.5 Pozitiva střídavé výchovy	33
2.6 Překážky úspěšné střídavé výchovy	35
2.7 Střídavá výchova v zahraničí	36
2.8 Specifika rozhodování o střídavé výchově	41
3 Odborná pomoc rodině	45
3.1 Typy odborné pomoci rodině	45
3.2 Rodinná mediace	49
4 Střídavá výchova v soudní praxi	53
4.1 Metodologická východiska	53
4.2 Analýza rozhovorů	55
4.3 Vyhodnocení odpovědí	68
4.4 Shrnutí výzkumu	72
Závěr	76
Resumé	80
Anotace	81
Seznam použité literatury	82
Seznam příloh	88

Úvod

Skončí-li partnerský vztah či manželství rodičů nezletilého dítěte, je třeba nejprve vyřešit důležitou otázku budoucí úpravy poměrů nezletilého. Svěření dítěte do střídavé výchovy obou rodičů je jedna z možností řešení této neradostné situace. Pokud jsou splněny podmínky stanovené zákonem o rodině, soud může schválit dohodu rodičů nebo o svěření dítěte do střídavé výchovy autoritativně rozhodnout sám. Řízení, ve kterém celý tento proces probíhá, se nazývá řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte (v hovorové řeči často též označované jako opatrovnické řízení, a to podle oddělení soudu, které jej realizuje). Ačkoliv se institut střídavé výchovy v našem právním řádu nachází teprve od roku 1998, je předmětem bouřlivých diskuzí nejen rodičů, ale zejména psychologů, soudců nebo sociálních pracovníků. Téma střídavé výchovy se objevuje i napříč všemi médii. Jsou zveřejňovány příběhy rodin, u nichž střídavá výchova probíhá s většími či menšími úspěchy. Na internetu je vytvořena řada webových stránek organizací, které střídavou výchovu velmi propagují, nebo naopak těch, které proti ní brojí a vyzdvihují význam jednoho domova pro dítě. Jelikož pracuji jako vyšší soudní úřednice na Okresním soudě ve Žďáru nad Sázavou, měla jsem možnost prostudovat všechny jeho opatrovnické spisy, ve kterých bylo rozhodnuto o svěření dítěte do střídavé výchovy. Také jsem se byla několikrát podívat na jednání soudu v této věci. Z těchto zkušeností pak vznikl nápad nastínit aktuální a diskutovanou problematiku střídavé výchovy z pohledu soudního řízení a z pohledu osob, které se svou pracovní činností na tomto řízení podílí.

V rovině teoretické je proto mým cílem přiblížit čtenářům řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte, ve kterém soud mimo jiné rozhoduje i o svěření dítěte do střídavé výchovy obou rodičů. Dalším cílem je podrobně popsat institut střídavé výchovy se zaměřením na jeho specifika. Pokud se rodiče nejsou schopni o výchově a výživě svého nezletilého dítěte dohodnout, soud je může odkázat na některou instituci odborné pomoci rodině. Právě v této oblasti je dalším dílčím cílem práce zjistit souvislost tématu s oborem sociální pedagogika, se zaměřením na otázku, zda se sociální pedagog může se svým vzděláním v této oblasti profesně uplatnit.

Empirická část diplomové práce se věnuje výzkumu střídavé výchovy v soudní praxi, a to konkrétně v kraji Vysočina. Cílem výzkumu je zjistit profesní zkušenosti a názory respondentů z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy.

1 Řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte

Řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte je jedním z druhů řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, které se je upraveno v ustanovení § 176 a následujících občanského soudního řádu (dále jen o.s.ř.) ve znění pozdějších předpisů. Toto řízení patří mezi tzv. řízení nesporná, jež lze zahájit i bez návrhu, a které je možné iniciovat i z úřední moci. Je tomu tak proto, že existuje veřejný zájem na tom, aby otázky tak zásadního významu, jako jsou výchova a výživa nezletilého dítěte, byly ohraničeny efektivním soudním rozhodnutím. Je rovněž nezbytné, aby byly řešeny s důkladností a maximální mírou důrazu na zájem dítěte.¹

Hrušáková popisuje význam tohoto řízení takto: „Jestliže soudce s průtahy a „špatně“ rozhodne např. o vypořádání společného jmění manželů, je to problém dospělých lidí, kteří měli šanci se soudnímu řízení vyhnout uzavřením dohody. Jestliže však soudce „špatně“ rozhodne o dítěti, může jej toto rozhodnutí poznamenat na celý život.“²

Drápal s Burešem a kol. vymezují dvě odlišné situace v případě zániku partnerství rodičů dítěte: „Jsou-li rodiče dítěte manželi a má-li soud rozhodnout o jejich rozvodu, musí vlastnímu řízení o rozvod předcházet řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, tj. řízení o výchově a výživě nezletilých dětí.“³ Z ustanovení § 26 odst. 1 zákona o rodině (dále jen ZOR) vyplývá, že: „před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.“⁴ „Pokud však nejsou rodiče dítěte manželé, je situace odlišná. Nežijí-li spolu, ale dohodnou-li se o poměrech dítěte, jejich dohoda o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí nepodléhá schválení soudu, resp. platnost této dohody není podmíněna schválením soudu. Je-li neformální dohoda oběma rodiči respektována a plněna a je-li v zájmu dítěte, lze dovodit, že nejsou dány důvody pro zahájení řízení o výchově a výživě.“⁵ Jestliže ovšem dojde k porušení dohody jako k celku, resp. k nedodržování podstatných součástí dohody, je nutné se v zájmu dítěte na soud obrátit, resp. soud může zahájit i z úřední moci řízení ve věci péče o nezletilé a rozhodnout.⁶

Zatímco až do 1. srpna 1998 byla otázka další výchovy a výživy nezletilých dětí

¹ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online].[cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

² Hrušáková, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000, s. 23

³ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1306

⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1306

⁶ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1306

narozených z manželství, které bylo v rozpadu, neoddělitelně spojena s projednáním samotného rozvodu manželství, od uvedeného data je tato otázka ze zákona vyloučena k samostatnému řízení.⁷ Základním smyslem oddělení opatrovnického řízení od rozvodového řízení byla snaha zabránit dlouhodobým sporům o děti poté, co samo manželství již bylo pravomocně rozvedeno.⁸

1.1 Průběh řízení

Drápal s Burešem uvádí, že: „společným jmenovatelem řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je skutečnost, že u těchto řízení musí jít především o nejlepší zájem nezletilých dětí ve smyslu Úmluvy o právech dítěte.“⁹ Soudem prvního stupně je okresní soud, kde jde o samosoudcovskou agendu.¹⁰ Hrušáková a kol. doplňuje, že: „příslušnost soudu je v tomto řízení dána ustanovením § 88 písm. c) o.s.ř. Jedná se tedy o soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště.“¹¹

Řízení o úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte je zahájeno povětšinou na návrh jednoho z rodičů.¹² Francová a Závodská Dvořáková uvádí, že: „v návrhu na úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí je třeba uvést název a adresu soudu, jména, příjmení, data narození a adresy obou rodičů, jména, příjmení, adresy a data narození nezletilých dětí. Je třeba vylíčit skutkový stav.“¹³ Dále podání musí obsahovat návrh způsobu úpravy poměrů nezletilých dětí. Návrh na toto řízení se nezaplatňuje. Je rozumné připojit k návrhu kopii rodných listů dětí, případně kopii oddacího listu rodičů a kopii návrhu na rozvod.¹⁴

V řízení o výchově a výživě nezletilých dětí je obzvláště důležité, aby byla zachována co možná největší nezávislost zájmů dítěte na vůli a přání rodičů. Často se totiž soudní řízení stává prostorem pro ventilaci rozvodové či rozchodové frustrace rodičů nezletilého a jeho zájem by tak mohl být snadno odsunut do pozadí. Jedním z nástrojů, jak takové nežádoucí situaci čelit, je mimo jiné to, že je nezletilému ustanoven tzv. kolizní opatrovník, jímž je zpravidla orgán sociálně právní ochrany dítěte (dále jen OSPOD).¹⁵ V praxi to znamená, že rodiče nezletilého dítěte ještě před nařízením prvního jednání u soudu obdrží usnesení

⁷ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 58

⁸ Hrušáková, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000, s. 25

⁹ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1304

¹⁰ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1306

¹¹ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 89-90

¹² Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 40

¹³ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 23

¹⁴ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 23

¹⁵ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online].[cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

soudu, které obsahuje ustanovení tohoto opatrovníka.¹⁶

Dudová s Hastrmanovou vymezují stručně průběh tohoto řízení: „Jednání o úpravě poměrů k nezletilému dítěti se účastní oba rodiče, pokud si zvolili zastoupení advokátem či obecným zmocněncem, tak i jejich zástupci, kolizní opatrovník, kterým je pracovník OSPODU. Názor dítěte je zpravidla zjišťován kolizním opatrovníkem již před jednáním a během jednání je citován. Rodiče jsou na počátku jednání vyslechnuti, otázky soudce směřují k získání informací o celkových rodinných poměrech, průběhu každodenní péče o dítě, zaměstnání rodičů a jeho časové náročnosti, potřebách a zájmech dítěte, jeho zdravotním stavu atd.“¹⁷

Ve sporných případech, zejména pokud není jasné, komu z rodičů dítě svěřit do výchovy nebo též v případě pokračujících sporů o styk s dítětem a jeho rozsah si soud může vyžádat jako podklad pro své rozhodnutí znalecký posudek. Konkrétního znalce soud ustanoví pro dané řízení usnesením.¹⁸

Ve věcech péče o nezletilé rozhoduje soud rozsudkem jen v těch věcech, které jsou uvedeny v § 176 odst. 1 o.s.ř. V ostatních věcech soud rozhoduje usnesením. Jde např. o ustanovení opatrovníka nezletilého, o odměně opatrovníka atd. V případech výchovy a výživy může být rozhodnutí nahrazeno dohodou rodičů. Tato dohoda ke své platnosti zásadně vyžaduje schválení soudem.¹⁹ Hrušáková s Králíčkovou upozorňují, že: „soud při jejím schvalování musí vycházet ze zájmu dítěte.“²⁰ Šmolka s Machem dodávají, že: „s ohledem na věk a stupeň rozumové a volní vyspělosti je tedy vhodné jednat o této otázce i se samotným dítětem, kterého se především týká, znát jeho názor a pokud možno dosáhnout jakési „trojdohody“ o úpravě poměrů, se kterou souhlasí otec, matka i dítě.“²¹

Pokud se rodiče nejsou schopni o výchově a výživě nezletilého dítěte dohodnout, musí rozhodnout soud. Při svém rozhodování soud především sleduje zákonná kritéria dle ustanovení § 26 odst. 4 a 5 ZOR, která jsou podrobněji rozpracována v následující podkapitole. Soud má při svém rozhodování na zřeteli zajištění co nejpříznivějších podmínek pro zdárný vývoj dítěte, včetně vytvoření možností utváření a upevňování vzájemných vztahů mezi dítětem a oběma jeho rodiči, a současně dbá na zachování citových vazeb dítěte k sourozencům, prarodičům atd., neboť tyto citové vazby mohou být pro dítě velmi pozitivní.²² Dokazování proto soud vede ke zjišťování okolností pro takové rozhodnutí

¹⁶ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 40

¹⁷ Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 73

¹⁸ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 47

¹⁹ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1306

²⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 129

²¹ Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 136

²² Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 12

potřebných. Nutno konstatovat, že rozhodování soudů je velmi obtížné právě proto, že je komplikováno vyhocenými vztahy rodičů dětí.²³ Francová se Závodskou Dvořákovou uvádí, že: „nikoliv ojediněle se projevuje v tomto řízení snaha jednoho či obou rodičů dokázat, že druhý rodič není schopen se o dítě řádně postarat fyzickou péčí ani ho řádně vychovávat... Soud péče o nezletilé musí tedy řešit často velmi složité situace a vodítkem jsou ustanovení zákona o rodině, zejména ustanovení § 26 odst. 1 až 4 zákona a dále pak Úmluva o právech dítěte, která je součástí našeho právního řádu jako zákon č. 104/1991 Sb.“²⁴

Výstižně charakterizuje podstatu řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte Šínová a kol, kteří zastávají názor, že: „je chybou vnímat rozhodování o výchově a výživě dítěte jako spor mezi matkou a otcem: dítě není předmět, o který se vede spor (byť by to sebevíce tak vypadalo), nýbrž je plnohodnotným subjektem, účastníkem řízení, který má do toho – buď sám, nebo prostřednictvím zástupce – co mluvit. Pro to, že jde a musí jít z povahy věci o nesporné řízení, hovoří i okolnost, že hledání optimálního řešení poměrů dítěte, jehož rodiče spolu nežijí, je i v obecném, společenském zájmu, protože děti je třeba v civilizované společnosti chránit.“²⁵

1.2 Kritéria pro svěřením nezletilého dítěte do výchovy

Podrobná kritéria pro rozhodování soudu o svěřením nezletilého dítěte do výchovy, uvedená v § 26 odst. 4 ZOR, přinesl teprve zákon č. 91/1998 Sb. Značná část těchto kritérií byla praxí již dlouhodobě přijímána (jako např. zájem dítěte) a jsou obsažena i v publikované judikatuře, některá z kritérií jsou však naprostou novinkou.²⁶ Pokud rodiče nejsou schopni dohodnout se o svých právech a povinnostech k dětem, rozhodne soud, který sleduje především tato hlediska vyplývající z ustanovení § 26 odst. 4 ZOR:

1. zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopnosti, vývojové možnosti, a to se zřetelem na životní poměry rodičů,
2. dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, právo rodiče, kterému dítě nebude svěřeno, na pravidelné informace o dítěti,
3. soud přihlíží k citové orientaci a zázemí dítěte, k výchovným schopnostem rodiče

²³ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 12

²⁴ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 11

²⁵ Šínová, R. a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 35

²⁶ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 97

- a jeho schopnosti se dohodnout s druhým rodičem,
4. soud přihlíží ke stabilitě budoucího výchovného prostředí,
  5. k citovým vazbám dítěte, na sourozence, prarodiče a další příbuzné,
  6. k hmotnému zabezpečení a bytovým poměrům.²⁷

Soud také dle ustanovení § 26 odst. 5 ZOR „vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.“²⁸

Pro opatrovnický soud není jednoduché určit, komu bude dítě svěřeno do péče. Díky zákonem stanoveným kritériím má opatrovnický soudce možnost lépe a spravedlivěji rozhodnout.²⁹ Bakalář a kol. ovšem namítají, že „v zákonných kritériích není patrný žádný systém a nelze poznat, které kritérium je důležité a které pouze doplňující. Pravděpodobnost, že jeden z rodičů bude splňovat všechna uvedená kritéria velmi dobře, zatímco druhý všechna špatně, je velmi malá.“³⁰ Proto autoři z pracovní skupiny vedené psychologem Eduardem Bakalářem, pro příslušníky všech profesí zasahujících do rozhodování o výchově a výživě nezl. dětí, zákonná kritéria rozpracovali, a vytvořili kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. Jejich text byl publikován jako metodický materiál Ministerstva práce a sociálních věcí roku 1993 pod názvem „Nové pohledy na rozvodovou problematiku“. Přetiskl je a obšírně komentoval Eduard Bakalář v publikaci určené širší veřejnosti „Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné“. Podle autorů je kritéria nutno hodnotit komplexně, všechny najednou. Teprve ze shromážděných údajů lze vyvodit výchovnou preferenci.³¹ Níže uvedený seznam tedy blíže specifikuje a doplňuje strohé ustanovení § 26 ZOR.³²

Kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů

1. Osobnost rodiče

Ke zdravému vývoji osobnosti dítěte nezbytně potřebuje vzor, výchovu má určovat psychicky zdravější rodič. Platí obecná zásada: čím více psychopatie je v osobnosti rodiče, tím méně je takový rodič vhodný pro výchovu dítěte.³³ Jonáková doplňuje, že: „rodič by měl mít dobrou dávku lidské slušnosti, měl by mít schopnost vidět svět realisticky, umět dávat

²⁷ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 12

²⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²⁹ Jonáková, I. Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 15

³⁰ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 16

³¹ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 82

³² Jonáková, I. Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 12

³³ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 17-18

i brát.³⁴

2. Vztah rodiče k dítěti

Pozitivní vztah k dítěti, jinak řečeno láska k němu, je podmínkou sine qua non pro jeho další normální vývoj. Je třeba se zaměřit na znalosti vnitřního světa dítěte, schopnosti rodiče realisticky vidět klady a zápory dítěte, účast rodiče na základních aktivitách péče o dítě (např. kdo čte pohádky, kdo vodí do školky či školy, kdo dohlíží na psaní domácích úkolů, kdo s dítětem chodí k lékaři, kdo chodí do školy na rodičovské sdružení apod.).³⁵ Je nutné rozpoznat lásku zdravou, zaměřenou na rozvoj dítěte a lásku sobeckou, zaměřenou na uspokojení svých potřeb, když výsledkem takové lásky bývá opožděný či absentující samostatný citový vývoj.³⁶

3. Charakter, morálka a struktura mravních norem rodičů

Tyto skutečnosti si soud zjišťuje zejména z rozvodového spisu, jak ze samotných podání a výslechů rodičů v průběhu opatrovnického řízení, tak i ze zpráv o pověsti, kterou si vyžaduje z místa bydliště rodiče.³⁷ Bakalář doplňuje, že při hodnocení tohoto kritéria také vycházíme: „...z bližší analýzy toho, jak rodič respektuje práva dalších zúčastněných osob, ať už je to právo dítěte na druhého rodiče a další příbuzné, či právo druhého rodiče na styk s dítětem.“³⁸

4. Respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem

Zpřetrhání citového pouta dítěte k rodiči vede k narušení základní životní jistoty dítěte, popouzení pak k celému spektru poruch a vypěstovaný syndrom zavržení rodiče k poškození psychického vývoje dítěte. Realizace styku dítěte s druhým rodičem je pro normální vývoj dítěte a jeho celkovou životní situaci velmi důležitá. Důsledkem intenzivnějšího popouzení je vznik syndromu zavržení rodiče, jehož dopad je pro dítě devastující. Syndrom vede ke ztrátě téměř všeho, co s druhým rodičem souvisí (tedy i druhé poloviny identity), k zabrzdění a zdeformování vývoje emocionality psychosociálního vývoje.³⁹ Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.⁴⁰

³⁴ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 12-13

³⁵ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 18-19

³⁶ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 13

³⁷ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 13

³⁸ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 20

³⁹ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 20-21

⁴⁰ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 13

5. *Vztah dítěte k rodiči*

Ke svému normálnímu vývoji dítě potřebuje trvalou přítomnost dospělé osoby (nejlépe rodiče), k níž si vytváří pevný a trvalý vztah.⁴¹ Hodnotí se kvalita a intenzita vztahu, koho má dítě rádo, koho více akceptuje a který z rodičů umí lépe uspokojovat dětské potřeby, což je většinou součástí hodnocení znaleckého posudku.⁴²

6. *Vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role, identity*

Od útlého věku přes školní věk až po práh dospělosti si člověk vytváří svou společenskou roli také podle sexuální identity. Aby dítě mohlo přijmout svou roli zdravě, plně a uspokojivě, musí mít vhodný vzor, model. Pomocí procesu identifikace s matkou, děvče dospívá k pocitu, že je správnou ženou, a analogicky chlapec dospěje k pocitu, že je správným mužem, pomocí procesu identifikace s otcem.⁴³

7. *Úroveň vzdělání a inteligence rodičů*

Rodič, který má výrazně vyšší vzdělání a inteligenci, bude dítě více stimulovat v jeho rozumovém rozvoji, předá mu více zkušeností a poznatků.⁴⁴

8. *Šíře rodinného zázemí*

Širší rodinné zázemí je pro všestranný rozvoj dítěte a jeho pocit životní jistoty příznivější.⁴⁵ Počítají se sem prarodiče dítěte, sourozenci rodiče a jejich děti, zejména, jsou-li srovnatelného věku.⁴⁶

9. *Kontinuita prostředí pro dítě*

Dítě by nemělo přerhávat svazky s dalšími důležitými osobami a s prostředím, na které si zvyklo. Kromě příbuzných patří do prostředí i kamarádi, učitelé, dobří sousedé a dokonce i domácí zvířátka.⁴⁷ I přesto, že se dítě obvykle rychle zadaptuje na nové prostředí, neměla by změna být častá a zcela radikální.⁴⁸ Má-li dítě na současné prostředí vzpomínky traumatické, pak je změna prostředí faktorem pozitivním.⁴⁹

10. *Socioekonomický status*

Má-li rodič více finančních prostředků, může dítěti zajistit lepší životní podmínky. Dostatek finančních prostředků totiž pravidelně znamená i lepší životní úroveň a velmi často –

⁴¹ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 20-21

⁴² Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 13

⁴³ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 22

⁴⁴ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 23

⁴⁵ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 23

⁴⁶ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 13

⁴⁷ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 24

⁴⁸ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. roč., Linde, ISSN 1212-866X, s. 14

⁴⁹ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 24

posuzováno souhrnně – i zdravější životní styl.⁵⁰

Jonáková doplňuje shora uvedený výčet kritérií ještě o další dvě, a to *věk dítěte a sourozence*. I přesto, že se věk dítěte ve výše uvedeném výčtu neuvádí, mělo by být podle Jonákové toto kritérium bráno samostatně v potaz. Pro rozhodování o výchově více dětí týchž rodičů platí zásada svěřování nezletilých sourozenců do výchovy témuž rodiči. Smyslem této zásady je nezbytná ochrana sourozeneckých vztahů tam, kde již byly narušeny vzájemné vztahy mezi rodiči a v důsledku toho i vztahy mezi rodiči a dětmi. Tuto zásadu nelze uplatňovat mechanickým způsobem, jsou-li výjimečné důvody pro oddělenou výchovu sourozenců, vzhledem k okolnostem konkrétního případu.⁵¹

Novák s Průchovou některé shora uvedená kritéria kritizují, neboť jsou problematická a dle jejich názoru se jedná o poměrně povrchní soudy, jako zejména kritérium číslo 6, 7 a 10. Nakonec ale konstatují: „Na druhé straně, lze vytvořit jiné schéma, které by pochyby nevyvolávalo? Odpověď je zřejmě záporná.“⁵²

1.3 Možnosti úpravy výchovy nezletilého dítěte

Soud rozhoduje o výchově nezletilého dítěte, jestliže jeho rodiče spolu nežijí a o úpravě výchovy se nedohodnou, nejčastěji však v souvislosti s jejich rozvodem, resp. před rozhodnutím, kterým se manželství rodičů rozvádí. Výchovu dítěte vykonávanou rodiči je především třeba vnímat jako součást rodičovské zodpovědnosti, tedy jako výchovu v širším slova smyslu, jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový rozumový a mravní vývoj. Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům, mají-li plnou způsobilost k právním úkonům. Není rozhodné, zda jsou rodiče dítěte manželé či ne, zda spolu žijí nebo nikoliv. Ve věci péče soudu o nezletilé se o výchově rodičů rozhoduje tehdy, je-li třeba určit s kým bude dítě žít ve společné domácnosti a kdo bude rozhodovat o každodenních, běžných věcech dítěte. Soud v tomto řízení tedy rozhoduje o výchově v užším slova smyslu, o osobní péči o dítě.⁵³

Zákon o rodině upravuje tyto možnosti rozhodnutí soudu o výchově nezletilého dítěte: svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů, do společné nebo střídavé výchovy. Dítě lze též svěřit do výchovy jiné fyzické osobě než rodiči, do pěstounské péče nebo do ústavní výchovy.⁵⁴ Soud může ve věci buď autoritativně rozhodnout, nebo schválit dohodu rodičů.

⁵⁰ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 24

⁵¹ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, Linde nakladatelství s.r.o., ISSN 1212-866X, s. 14

⁵² Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 85-86

⁵³ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1308

⁵⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Ve věcech výchovy se rozhoduje vždy rozsudkem.⁵⁵

Svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů

V praxi se nejčastěji setkáváme s případem, kdy je dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů, ať už proto, že se tak fakticky rodiče dohodli nebo tak rozhodl příslušný soud při neshodě rodičů. Rodič, kterému dítě nebylo svěřeno do výchovy, má právo i nadále se podílet na výchově dítěte. I nadále zůstává zákonným zástupcem dítěte a má právo rozhodovat spolu s druhým rodičem o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti.⁵⁶ V případě uzavření dohody o tomto způsobu výchovy, mnozí rodiče realisticky zváží své možnosti dané jejich osobními a pracovními podmínkami pro péči a výchovu dětí.⁵⁷ Drápal, Bureš a kol. upozorňují, že: „i když je dítě svěřeno do individuální výchovy jednoho z rodičů, je třeba toto rozhodnutí interpretovat spíše jako rozhodnutí o osobní péči, o tom, s kým bude dítě žít ve společné domácnosti a kdo bude rozhodovat o jeho běžných věcech.“⁵⁸

Společná výchova

Šmolka s Machem uvádí, že: „svěření dítěte do společné výchovy obou rodičů v praxi znamená, že není konkrétně rozhodnuto o svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů. Takové rozhodnutí bude spíše výjimečné a bude především vycházet z dohody rodičů. V úvahu připadá např. za situace, kdy dítě je již na pokraji zletilosti, bydlí nebo studuje mimo místo svého bydliště apod.“⁵⁹ Logickým předpokladem je, ať již dobrovolně nebo bytovou či finanční situací vyvolané, bydlení v jednom bytě. Rodiče, byť třeba jinak nevedou společnou domácnost, společně pečují o potomka, a to včetně výchovného působení i jeho materiálního zabezpečení.⁶⁰ Dudová s Hastrmanovou upozorňují, že: „společná výchova klade na rodiče velké nároky, jelikož se musí být schopni o všech záležitostech týkajících se dítěte dohodnout. Problematická může být zejména otázka financování běžných potřeb dítěte i např. nákup vybavení domácnosti nezbytných pro její chod...Pokud rodiče tohoto schopni jsou, je na místě otázka, zda existoval rozvrat manželství takové intenzity, aby nebylo možno očekávat obnovení manželského soužití.“⁶¹ Šmolka s Machem se pak přiklání k názoru, že o společné výchově by soud neměl autoritativně rozhodovat, ale pouze schvalovat dohodu rodičů.⁶²

⁵⁵ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1309

⁵⁶ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 59

⁵⁷ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 15

⁵⁸ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1309

⁵⁹ Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápění*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 139

⁶⁰ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 68

⁶¹ Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 74-75

⁶² Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápění*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 139-140

Střídavá výchova

Při střídavé výchově je dítě v určité, přesně vymezené době svěřeno do péče jednoho rodiče a v jiné, časově srovnatelné době, je pak svěřeno do péče rodiče druhého. Soud vymezí práva a povinnosti rodičů v takto se střídajících úsecích. Realizace střídavé výchovy je podmíněna blízkostí bydlišť obou rodičů, neboť je nutné, aby dítě docházelo do stále stejné školy a mělo možnost bez přerušení pokračovat i v mimoškolních aktivitách typu kroužků.⁶³ Je zastáván názor, že o střídavé výchově by se rodiče měli především dohodnout, jinak by nebyla v zájmu dítěte. Zákon však nestanoví, že by nebylo možno rozhodnout o střídavé výchově i bez dohody rodičů. Bude však vždy záležet na úvaze soudu, která by se měla řídit hlavně zákonným kritériem, totiž zájmem dítěte.⁶⁴ U střídavé výchovy je ale třeba mít na paměti, že dohoda rodičů bývá obvykle respektována více než autoritativní rozhodnutí. S ohledem na dlouhodobější hledisko a především zájem dítěte se proto jeví vhodným učinit pro dosažení dohody rodičů vše, co zákon umožňuje. Dále je třeba vzít v úvahu, že střídavá výchova není dle odborníků vhodná pro každé dítě.⁶⁵

Dítě lze svěřit do výchovy také *prarodičům, nebo jiným příbuzným, případně jiné fyzické osobě*. To učiní soud zejména tehdy, když ani u jednoho z rodičů nejsou vytvořeny potřebné předpoklady pro výchovu dítěte, ale tyto předpoklady jsou např. u prarodičů či jiných příbuzných, kteří jsou ochotni a schopni dítě vychovávat.⁶⁶ Hrušáková a kol. uvádí, že: „Zákonnými předpoklady svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče jsou existence subjektivních či objektivních překážek, které brání rodičům ve výchově jejich dítěte, zájem dítěte na svěřeni do jiného výchovného prostředí, vyjádření dítěte, pokud je schopno formulovat své názory. existence fyzické osoby schopné a ochotné výchovu zajistit, jestliže skýtá záruku řádné výchovy dítěte.“⁶⁷ Zákon výslovně preferuje příbuzné rodiče, i když ne absolutně. Dítě může být svěřeno do výchovy osobě, ke které má citový vztah, nebo osobě blízké, ale může být svěřeno i do výchovy osoby cizí. Svěřeni dítěte do výchovy jiné osoby než rodiče je podmíněno souhlasem této osoby.⁶⁸ Obdobně se zpravidla postupuje, když rodiče zemřeli nebo jim zdravotní stav nedovoluje o dítě pečovat. Není-li možné svěřeni dítěte ani rodičům, ani prarodičům, jiným příbuzným či fyzickým osobám, lze uvažovat o svěřeni do *pěstounské péče*. *Ústavní výchova* by měla být až na posledním místě, není-li možné jiné, pro dítě vhodnější řešení.⁶⁹

⁶³ Novák, T., Průchová, B. *Předzvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 67-68

⁶⁴ Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 140

⁶⁵ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1309-1310

⁶⁶ Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 139

⁶⁷ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 178

⁶⁸ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 179

⁶⁹ Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 139

Změní-li se poměry, může soud změnit i bez návrhu rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností. Změna poměrů odůvodňující nové rozhodnutí ve věci musí být závažnějšího rázu. Mělo by jít o důsledek výraznější změny v těch skutečnostech, které tvořily skutkový podklad rozhodnutí soudu, popřípadě rozhodnutí soudu o schválení dohody o výchově a výživě nezletilého dítěte.⁷⁰

1.4 Výživné nezletilého dítěte

Pojem výživné zákon o rodině výslovně nedefinuje. Literatura i soudní praxe na výživné pohlíží jako na „zabezpečování potřeb mezi subjekty rodinněprávního vztahu, nejen tedy jako na uhrazování výživy ve vlastním slova smyslu, ale i jako na uspokojování ostatních hmotných potřeb (šaty, obuv) a kulturních potřeb (prostředky na rozšiřování a prohlubování vzdělání, na rozvoj zájmů a zálib). Výživným pro dítě je míněno uspokojování všech životních potřeb pro jeho všestranný rozvoj po stránce fyzické a duševní. Výživné může být plněno zásadně poskytováním pravidelně se opěťujícími peněžními dávkami, může spočívat v poskytování určitých naturálních plnění (např. bydlení) a zejména také v zabezpečení osobní péče o osobu oprávněného a společnou domácnost.“⁷¹

Ustanovení § 85 ZOR obsahuje základní zásady vzájemné vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Ve svých třech odstavcích říká, že: „Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se žít. Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Při určení rozsahu jejich vyživovací povinnosti se přihlíží k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédnou se i k péči rodičů o společnou domácnost.“⁷²

Zákonný rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem dán kritériem stejná životní úroveň. K základním předpokladům pro uplatnění vyživovací povinnosti rodičů k dětem patří zejména:

- a) stav odkázanosti na výživu na straně dítěte (tj. neschopnost samostatně se žít),
- b) schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodičů umožňující plnit výživné,
- c) soulad poskytování výživného s dobrými mravy.⁷³

Hrušáková a kol. uvádí, že rozsah vyživovací povinnosti je dán možnostmi, schopnostmi a majetkovými poměry povinného a odůvodněnými potřebami oprávněného. Možnosti jsou

⁷⁰ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 115

⁷¹ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 395

⁷² Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁷³ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 395-396

chápány jako objektivní kategorie a schopnosti jako kategorie subjektivní. Konkrétně je nutné zohlednit věk rodiče, jeho zdravotní stav, vzdělání, manuální zručnost, pracovní návyky, nepříznivou situaci na trhu práce apod. Míra odůvodněných potřeb dítěte je dána též věkem, zdravotním stavem, fyzickou a duševní vyspělostí, způsobem přípravy na budoucí povolání, zálibami, zájmy apod.⁷⁴

Soud může o výživném pro nezletilé dítě rozhodovat pouze tehdy, je-li rozhodnuto o výchovném prostředí.⁷⁵ Drápal s Burešem a kol. uvádí, že o výživě pro nezletilé dítě rozhoduje soud v rámci řízení ve věci péče o nezletilé v těchto případech:

- „když pro dobu po rozvodu rodičů ve vazbě na svěřování nezletilého dítěte do výchovy (individuální, společné, střídavé) upravuje další poměry k nezletilému,
- jestliže spolu rodiče nezletilého dítěte nežijí a nedohodli se,
- když rodiče nezletilého dítěte spolu žijí, ale jeden z nich neplní vyživovací povinnost dobrovolně,
- pokud rozhoduje o vyživovací povinnosti prarodičů a ostatních příbuzných k dítěti,
- jestliže soud určuje otcovství k nezletilému dítěti,
- jestliže je dítě svěřováno do výchovy jiné fyzické osobě než rodiči,
- jestliže je dítě svěřováno do pěstounské péče,
- rozhoduje-li soud o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy,
- pokud dojde k podstatné změně poměrů.“⁷⁶

Pokud je dítě svěřeno do výchovy jednomu z rodičů (individuální péče), je situace jednoduchá: druhému rodiči je stanovena povinnost plnit výživné k rukám rodiče, se kterým dítě žije.⁷⁷ Hrušáková a kol. uvádí, že „rodič, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, plní svoji vyživovací povinnost k dítěti zejména výkonem osobní péče o dítě, naturálně, poskytováním bydlení apod. Rodič, kterému nebylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, plní vyživovací povinnost zpravidla k rukám druhého rodiče. Určuje-li soud vyživovací povinnost jednomu z rodičů, musí stanovit její počátek.“⁷⁸

Jestliže je však dítě svěřeno do péče oběma rodičům a současně jsou určena období, kdy má dítě u toho kterého žít (střídavá výchova), je nutné upravit vyživovací povinnost oběma rodičům tak, aby v době, kdy je dítě u jedno z rodičů, plnil konkrétní částku k jeho rukám druhý rodič a naopak.⁷⁹ Otázka výživného u střídavé výchovy je podrobněji rozpracována

⁷⁴ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 459-462

⁷⁵ Hrušáková, M., Králičková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 266

⁷⁶ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1310

⁷⁷ Hrušáková, M., Králičková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 266

⁷⁸ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 422

⁷⁹ Hrušáková, M., Králičková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 266

v následující kapitole, konkrétně v podkapitole specifika rozhodování o střídavé výchově.

Pokud je dítě svěřeno do společné péče oběma rodičům, Hrušáková a kol. se domnívají, že „pokud se rodiče dohodnou na společné výchově, měli by se dohodnout také na realizaci výživného. Jestliže by soud autoritativně rozhodl o těchto otázkách, a rodiče by nebyli schopni a ochotni společnou výchovu v duchu rozhodnutí řádně realizovat, mohlo by rozhodnutí ve své podstatě směřovat proti zájmům dítěte.“⁸⁰

Jestliže má rodič vyživovací povinnost k více dětem, nemůže soud určit výživné pro všechny děti jednou částkou, ale musí určit rozsah vyživovací povinnosti vůči každému dítěti zvlášť, a to podle odůvodněných potřeb konkrétního dítěte.⁸¹

Při rozhodování soudu o výši výživného, jsou rodiče povinni své veškeré příjmy prokázat a předložit potřebné doklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů.⁸² Je přitom vždy nutné přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům, ale i k celkové hodnotě movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k životní úrovni rodičů. Soud je povinen obstarat a posoudit všechny relevantní podklady pro správné určení výše výživného.⁸³ Při rozhodování o výživném musí také soud zkoumat, zda se povinný rodič nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu. Zjistí-li soud, že rodič změnil dosavadní zaměstnání za méně výhodné, zkoumá pečlivě, zda se tak stalo z důležitého důvodu, např. zdravotního, z důvodu organizačních změn, změny bydliště. Není-li tomu tak, vychází z příjmů rodiče před změnou zaměstnání.⁸⁴

Pokud spolu rodiče dítěte nežijí a jejich životní úroveň je značně rozdílná, lze mít za to, že dítě má právo podílet se na životní úrovni toho z rodičů, jehož životní úroveň je vyšší (s ohledem na blaho dítěte). Tzn. že vysoce nadprůměrnému příjmu rodiče je adekvátní i vysoce nadprůměrná výše výživného.⁸⁵ Drápal s Burešem a kol. dodávají, že „jsou-li majetkové poměry povinného rodiče značné, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor zabezpečujících zejména přípravu na budoucí povolání.“⁸⁶ Hrušáková uvádí, že „...může jít také o založení stavebního spoření, životního pojištění, penzijního připojištění apod.“⁸⁷

Soud se při rozhodování o výživném nezletilých dětí řídí ještě těmito dalšími zásadami. U nezletilých dětí rozhoduje soud o výživném i bez návrhu.⁸⁸ Výživné pro nezletilé děti,

⁸⁰ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 422

⁸¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 266

⁸² Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 20

⁸³ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 21

⁸⁴ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 399

⁸⁵ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 403

⁸⁶ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1310

⁸⁷ Hrušáková, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000, s. 34

⁸⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 265

případně zvýšení nebo snížení tohoto výživného, je možno uplatnit před soudem i za období tří let zpětně. Započtení vzájemných pohledávek proti pohledávkám na výživném nezletilých dětí není přípustné. Změní-li se poměry rodičů, ze kterých soud vycházel při stanovení vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti, může soud i bez návrhu změnit předchozí rozhodnutí o výživném, a to i zpětně. Spotřebované výživné se u nezletilých dětí nevrací.⁸⁹

1.5 Znalecký posudek

Znalecký posudek je pro soudce v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte v případech, kdy se rodiče nemohou dohodnout, klíčem k orientaci v rodinných vztazích.⁹⁰ Občanský soudní řád ve svém ustanovení § 127 o.s.ř. praví, že: „Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud po slyšení účastníků znalce.“⁹¹

Drápal s Burešem a kol. uvádí, že: „Znalec je osobou (fyzickou či právnickou), která prostřednictvím svých odborných znalostí posuzuje skutečnosti, které byly soudem určeny, a ve znaleckém posudku soudu sděluje subjektivní výsledek tohoto posouzení.“⁹² Konkrétního znalce soud vybere ze seznamu vedeného u každého krajského soudu, popřípadě na internetových stránkách ministerstva spravedlnosti, a ustanoví jej pro dané řízení usnesením. Znalcem v těchto případech bývá zejména psycholog, někdy též psychiatr.⁹³ Hořínová uvádí, že „se z drtivé většiny jedná o znalecké posuzování z oboru klinické psychologie.“⁹⁴

V usnesení o ustanovení znalce soud svůj úkol pro znalce formuluje pomocí otázek.⁹⁵ Ty například zní: „Jaký je vztah nezletilého k otci a k matce a na základě čeho se utváří? Jaký je vztah nezletilého k ostatním sourozencům, je na tyto citově vázán? U kterého z rodičů jsou lepší výchovné podmínky a předpoklady?“⁹⁶ Znalecké dokazování tedy může být zaměřeno na zjištění osobnostních a povahových rysů rodičů, na vztahy mezi rodiči a dětmi, na vztahy mezi dětmi navzájem, na to, jaké výchovné prostředí děti preferují, jak kvalitní jsou vztahy s novými partnery rodičů a jejich rodinou apod.⁹⁷ Otázky by v žádném případě neměly být

⁸⁹ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 24-25

⁹⁰ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online].[cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

⁹¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁹² Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 892

⁹³ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 47

⁹⁴ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online].[cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

⁹⁵ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online].[cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

⁹⁶ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 48

⁹⁷ Matoušková, I. [online].[cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporuceni.pdf>

konstruovány takovým způsobem, aby znalci ukládaly právní posouzení věci.⁹⁸

Usnesení o ustanovení znalce obdrží i účastníci řízení. Ti mohou vznášet námitky k osobě znalce, tyto však musejí být odůvodněny. Pokud usnesení nabude právní moci, znalec obdrží k nastudování soudní spis.⁹⁹ Znalec se pak musí osobně setkat s jednotlivými rodinnými příslušníky, a to i v jejich vzájemné interakci (zde by měl znalec umět zvolit citlivý postup, jelikož v určitých situacích může být interakce dítěte s jedním z rodičů značně traumatizující).¹⁰⁰

Pro vyšetření psychického profilu rodinných příslušníků a detekci vzájemných vztahů užívá znalec odborných metod dle svého uvážení (např. dotazování, náhodné asociace, imaginace, psychologické testy apod.).¹⁰¹ Průchová s Novákem příkladmo uvádí některé metody používané znalci v tomto řízení. U dospělých je to například anamnestický a explorační rozhovor, Rorschachova zkouška, dotazník MMQ, Baum test, kresba lidské postavy v projektivní interpretaci, rozhovor o výchově dítěte. U nezletilého dítěte to pak mohou být tyto metody: anamnestický a explorační rozhovor, pozorování při hře, pozorování při interakci s dospělými, projektivní rozhovor zaměřený na přání, hodnoty a sociogram, Zulligerova zkouška, kresba lidské postavy, kresba Naše rodina a Začarovaná rodina, test dvou domků apod.¹⁰²

Na základě vyhodnocení takto získaných informací znalec potom konstruuje svoje poznatky o situaci a odpovídá na zadané otázky. Ve svých závěrech by se měl znalec vyvarovat právního hodnocení situace, což bývá podle Hořínové v současné době značně rozšířeným nešvarem praxe.¹⁰³ Dle Dráपालa s Burešem a kol. má znalecký posudek tři části: „nález, ve kterém znalec popíše skutečnosti, které zkoumal, posudek, který obsahuje vlastní odborné posouzení (znalecké závěry) a znaleckou doložku.“¹⁰⁴ Po jeho vypracování znalec spis spolu s vyhotovením znaleckého posudku vrátí soudu. Všichni účastníci řízení, obdrží jedno vyhotovení posudku a mohou se k němu vyjádřit.¹⁰⁵ Dráपाल, Bureš a kol. uvádí, že: „znalec podá písemný znalecký posudek, k němuž soud také znalce vyslechne. Jen výjimečně se soud může spokojit s písemně podaným znaleckým posudkem, aniž by znalce vyslechl

⁹⁸ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

⁹⁹ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 89

¹⁰⁰ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

¹⁰¹ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

¹⁰² Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 48-49

¹⁰³ Hořínová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

¹⁰⁴ Dráपाल, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 893

¹⁰⁵ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 90-92

k obsahu posudku.“¹⁰⁶

Pokud soud dospěje k závěru, že lze o správnosti znaleckého posudku z nějakého důvodu pochybovat, § 127 odst. 2 o.s.ř. mu umožňuje nechat si vypracovat tzv. revizní znalecký posudek.¹⁰⁷ Drápal s Burešem a kol. k tomu uvádí, že: „soudní praxe se k revizním posudkům uchyluje nejen v případě několika rozporných posudků, ale i tehdy, předloží-li účastník k důkazu znalecký posudek zpracovaný znalcem mimo řízení, přičemž závěry tohoto znaleckého posudku, jímž se (není-li tento znalec v řízení ustanoven) provádí důkaz listinou, jsou nesouladné se závěry znalce ustanoveného soudem v průběhu řízení.“¹⁰⁸ Soud u znaleckého posudku nehodnotí jeho odborné znalecké závěry ve smyslu jejich správnosti, ale hodnotí přesvědčivost posudku co do jeho úplnosti ve vztahu k zadání, logické odůvodnění znaleckého nálezu a jeho soulad s ostatními provedenými důkazy.¹⁰⁹

Odměna za znalecký posudek je dána vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. ve znění pozdějších předpisů a „činí podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, za jednu hodinu práce 100 až 350 Kč.“¹¹⁰

Vhodně zvolené metody posouzení vztahů mezi nezletilým dítětem a jeho rodiči, potenciálu a vhodnosti jejich výchovného prostředí a v neposlední řadě také skryté motivace obou rodičů, mohou vnést světlo do často velice spleťtých rodinných vťahů a pomoci tak opatrovnickému soudci zorientovat se v situaci a následně si učinit závěry relevantní pro své rozhodnutí ve věci.¹¹¹

1.6 OSPOD jako kolizní opatrovník

V řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti nastává vzájemná kolize rodičů, jako zákonných zástupců, a dítěte. Ani jeden z nich nemůže po dobu řízení zastupovat zájmy nezletilého. V takovém případě musí být (v souladu s § 37 odst. 2 ZOR) nezletilému dítěti pro dané soudní řízení ustanoven soudem opatrovník. Vzhledem k tomu, že důvodem jeho ustanovení je uváděná kolize (možný střet zájmů) rodičů, opatrovník je označován jako kolizní opatrovník.¹¹² Soudy je kolizním opatrovníkem ustanoven zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jedná-li se o vztah s cizím prvkem, je opatrovníkem ustanovován Úřad

¹⁰⁶ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 892

¹⁰⁷ Hořinová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

¹⁰⁸ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 894

¹⁰⁹ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 894

¹¹⁰ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. ve znění pozdějších předpisů, k provedení zákona o znalcích a tlumočnicích

¹¹¹ Hořinová, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

¹¹² Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 87

pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹¹³

Orgány sociálně-právní ochrany jsou obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují také obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, které však nejsou OSPODY. Protože především obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas činit potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek, ukládá jim zákon nejvíce povinností v ochraně dětí a pomoci rodičů a dalším osobám, které jsou odpovědné za výchovu dětí.¹¹⁴

Postavení, činnost a pravomoci OSPODU jsou upraveny speciálním zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.¹¹⁵ Tento zákon je komplexní úpravou regulace pozitivní a pouze nezbytně nutné ingerence státu do rodinných vztahů.¹¹⁶ „Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.“¹¹⁷ Sociálně-právní ochrana je vymezena jako ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.¹¹⁸ Sociálně-právní ochrana se týká nezletilých dětí, které ji potřebují, a to bez ohledu na jejich občanství. V omezenější rozsahu (neodkladná pomoc) je sociálně-právní ochrana poskytována jakémukoliv dítěti, které se ocitne na území České republiky.¹¹⁹

Činnost kolizního opatrovníka v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte je jedna z těch, které výše uvedené OSPOD vykonávají. Místní příslušnost takového úřadu se řídí místem bydliště dítěte.¹²⁰ Kolizní opatrovník vykonává za dítě všechna procesní práva účastníka řízení. Je oprávněn činit jménem dítěte úkony, které může v řízení uplatnit rodič. Zastupuje dítě v celém soudním řízení až do právní moci rozsudku. Mezi práva kolizního opatrovníka patří například právo nahlížet do soudního spisu, právo účasti u jednání, vyjádřit se k návrhům a důkazům, klást otázky svědkovi, obdržet rozsudek, podat odvolání atd. K povinnostem opatrovníka patří např. povinnost navrhnout důkazy, sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro dané řízení apod.¹²¹ Přestože tento pracovník nemá ze zákona

¹¹³ Hrušáková, M., Králíčková Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 349-350

¹¹⁴ Krausová, L., Novotná, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 30

¹¹⁵ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 86

¹¹⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 360

¹¹⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 360

¹¹⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 361

¹²⁰ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 87

¹²¹ Matoušková, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporuceni.pdf>

pravomoc vydávat závazná rozhodnutí, jeho činnost může výrazně přispět nejen urovnání případných konfliktů mezi rodiči, ale zejména přispět tomu, aby v rámci řízení před soudem bylo zohledněno vše, co je v zájmu nezletilého dítěte třeba zohlednit. Kolizní opatrovník má na rozdíl od soudce, který v řízení rozhoduje, možnost mnohem více proniknout do podstaty případu.¹²²

Zaměstnanci OSPODU a zaměstnanci obce s rozšířenou působností jsou oprávněni navštěvovat dítě a rodinu, ve které dítě žije, a to v místě jejich bydliště, dále ve škole, ve školském a zdravotnickém zařízení, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje. Zjišťují, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních poměrech dítě žije a jaké má chování. Dále jsou oprávněni pořídit obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje, je-li toho třeba pro účely ochrany práv dítěte.¹²³ Rodiče jsou pak povinni návštěvu své domácnosti umožnit.¹²⁴

Ke každému nezletilému dítěti, kterému byl OSPOD ustanoven opatrovníkem v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti, vede příslušný úřad spisovou dokumentaci. Ta obsahuje zejména osobní údaje dítěte, jeho rodičů, údaje o výchovných poměrech dítěte, záznamy o výsledcích šetření v rodině, záznamy o jednání s rodiči, kopie podání učiněných soudu nebo jiným orgánům, písemná vyhotovení rozhodnutí, která se týkají případu.¹²⁵ Spisová dokumentace je nejvýznamnějším důkazním prostředkem v případě přezkoumávání postupu kolizního opatrovníka veřejným ochráncem práv, krajským úřadem nebo Ministerstvem práce a sociálních věcí. Kolizní opatrovník může umožnit znesvářeným rodičům nahlédnout do spisové dokumentace vedené o jejich dětech, nebo může jejich žádost odmítnout, protože by to bylo v rozporu se zájmem dětí.¹²⁶

Skutečnosti, které OSPOD při své činnosti zjistí, shrnuje do zprávy o výchovných poměrech, kterou předkládá následně soudu.¹²⁷ Podkladem této zprávy by měly být minimálně 4 zdroje, a to pohovory s matkou i s otcem, šetření v rodině, pohovor s dítětem. V případě, že nebude možné provést šetření v rodině nebo pohovor s dítětem, je možné získat poznatky o rodině jinak, například dotazem u dětského lékaře, v mateřské či základní škole,

¹²² Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 87

¹²³ Krausová, L., Novotná, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 143

¹²⁴ Matoušková, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporuceni.pdf>

¹²⁵ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 89

¹²⁶ Matoušková, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporuceni.pdf>

¹²⁷ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 88

na obecním úřadě apod.¹²⁸ Kolizní opatrovník může soudu ve zprávě o výchovných poměrech navrhnout vydání rozsudku, jímž se dítě svěřuje do péče jednoho z rodičů, může navrhnout i vyslovení střídavé výchovy, eventuálně může navrhnout vypracování soudního znaleckého posudku.¹²⁹

Kolizní opatrovník by měl být také koordinátorem poradenských služeb pro rodinu, musí být tedy vybaven informacemi o zařízeních pomoci rodičům v daném regionu. Dále se musí orientovat v právních předpisech, aby mohl rodičům poskytnout kvalitní sociálně-právní poradenství. Měl by být důstojným zástupcem dětí, který bude respektován účastníky řízení, advokáty i soudci.¹³⁰

1.7 Názor nezletilého dítěte

Jednou ze zásadních skutečností, k níž by měl soud rozhodně přihlížet při rozhodování o tom, komu z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy, případně zda se budou oba rodiče ve výchově nezletilého střídat, je názor samotného nezletilého dítěte.¹³¹ V současně platném zákoně o rodině je v § 31 odst. 3 zakotveno: „Dítě, které je schopno, s ohledem na stupeň svého vývoje, vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se v takových záležitostech rozhoduje.“¹³²

Hrušáková a kol. uvádí, že: „Toto ustanovení zákona o rodině vychází z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a výrazně posiluje právní postavení dítěte. Zohledňuje skutečnost, že dítě se vyvíjí postupně. V závislosti na stupni jeho vývoje, zejména rozumového, se zvyšuje i schopnost dítěte samostatně o sobě rozhodovat.“¹³³ Dítě není jen pasivním objektem výchovy a proto je nově zdůrazňováno právo dítěte na informace a právo svobodně se vůči rodičům vyjadřovat ve všech záležitostech týkajících se jeho osoby. Názor dítěte může být zjištěn jeho výsledkem, nejčastěji je však zjišťován prostřednictvím příslušného OSPODU. Názor lze též zjistit prostřednictvím ustanoveného znalce. Konkrétní způsob zjištění názoru dítěte zvolí soud podle konkrétních okolností jednotlivého případu. Zjištěný názor dítěte soud

¹²⁸ Matoušková, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporuceni.pdf>

¹²⁹ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 46

¹³⁰ Matoušková, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporuceni.pdf>

¹³¹ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 54

¹³² Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹³³ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 122

posléze podrobí hodnocení a přihlédne k němu způsobem odpovídajícím věku dítěte a jeho úrovni (tj. jeho rozumové vyspělosti).¹³⁴

Podle Průchové s Novákem je názor starších dětí pro rozhodnutí soudu rozhodující. Za starší děti lze považovat děti ve věku 10, 11 let a starší. Je třeba však posuzovat vyzrállost dítěte v každém jednotlivém případě, neboť dítě, které je už v útlém věku nuceno chápat složité a neurovnané vztahy mezi rodiči, bývá většinou mnohem vyzrálejší ve svém úsudku než dítě stejného věku, které vyrůstá v harmonické rodině.¹³⁵

Orgány SPOD mají povinnost s dítětem hovořit a sdělení věnovat náležitou pozornost, a je-li toho třeba a je-li to účelné, využívat je zejména v řízení o výchově a výživě dítěte. Přítomnost rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte někdy může bránit vyjádření dítěte a neznalost názoru dítěte pak může mít vliv na rozhodnutí nebo přijetí opatření, které nebude ku prospěchu dítěte. V praxi nejsou podle Novotné ojedinělé situace, kdy rodiče jsou schopni se dohodnout o svém rozchodu, výživném, rozdělení majetku a také i rozdělení dětí, aniž by to se svými dětmi projednali a přihlíželi k jejich názorům. Dochází pak k rozdělení sourozenců, kteří tím velice trpí, nebo k dohodě o výchově u rodiče, u kterého dítě nechce být, což má pro dítě dalekosáhlé důsledky na jeho zdraví, na jeho školní prospěch či na jeho celkový příznivý vývoj.¹³⁶

Vzhledem k tomu, že v žádném právním předpise není stanovena věková hranice pro zjištění stanoviska dítěte, záleží na kolizním opatrovníkovi, aby posoudil, zda je zastupované dítě schopno formulovat své vlastní názory (nepoužívá argumentaci rodiče, způsob vyjadřování je přiměřený věku) a jakou míru věrohodnosti bude přikládat jeho výpovědi. Často je obtížné odlišit fantazijní produkci, vědomé, účelové lhaní a popis přání dítěte od skutečného stavu. V případě dětí předškolního věku, obtíží při navazování kontaktu s dítětem nebo v případě nejednoznačných výpovědí je doporučováno využít rodinného poradenství.¹³⁷

Rozhovor pracovníka OSPODU s dítětem se nejčastěji provádí v místě bydliště dítěte. Jednání ve škole by mělo být realizováno spíše výjimečně. Pohovor na úřadě je možné provést u dětí dospívajících, které se mohou dostavit bez doprovodu rodičů. Cílem pohovoru s dítětem by mělo být získání informací o tom, jak vnímá role obou rodičů, kdo z rodičů zajišťuje jednotlivé úkony spojené s osobou dítěte, zda přemýšlelo o tom, jaká bude situace

¹³⁴ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 650

¹³⁵ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 54-55

¹³⁶ Novotná, V. Slyšení dítěte a jeho participace při poskytování sociálně-právní ochrany. In *Právo a rodina*, č. 5/2011 – 13. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 2

¹³⁷ Matoušková, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporučení.pdf>

rozvodu či rozchodu rodičů apod.¹³⁸

Jestliže se pracovník OSPODU rozhodne nevyhovět názoru dítěte, protože je přesvědčen, že takové rozhodnutí by nebylo v zájmu dítěte, měl by dítěti toto své stanovisko objasnit a pokusit se přesvědčit dítě o tom, že jeho přání je nereálné, případně že není v jeho zájmu. Totéž by mělo platit i v případě soudce, který by, rozhoduje-li v rozporu s názorem dítěte, měl dítěti své stanovisko přesvědčivě a taktně vysvětlit.¹³⁹ Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 2.11.2010 sp.zn. I. ÚS 2661/10 připomíná, že: „obecné soudy nesmějí zapomínat na to, že v jejich dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případně resp. obecně prospěšné, a co nikoli.“¹⁴⁰

Z ustanovení § 100 odst. 4 o.s.ř. vyplývá, že: „V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výsledkem dítěte. Názor dítěte může ve výjimečných případech zjistit prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“¹⁴¹

Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech je výslovně zakotvené v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, jakož i v § 31 odst. 3 ZOR a shora uvedeném § 100 odst. 4 o.s.ř.¹⁴² „Pokud totiž názor nezletilého dítěte vnímá soudce vlastními smysly, eliminuje se riziko dezinterpretace názoru nezletilého dítěte třetí osobou, jsou tak dány větší garance objektivního posouzení názoru nezletilého dítěte. Současně je však třeba garantovat prostředí výslechu v co možná nejvyšší míře "příjemnosti" (snesitelnosti) pro nezletilé dítě. Je třeba kupříkladu, vytvořit ze strany soudu poklidnou atmosféru.“¹⁴³

Výslechem dítěte se nezjišťuje skutkový stav věci, nýbrž jeho přání a názory, a to se zřetelem k tomu, aby k těmto názorům mohlo být přihlédnuto. Výslech před soudem je opatřením výjimečným, které má své opodstatnění jen v případech, kdy nepostačují

¹³⁸ Matoušková, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky*. [online].[cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporučení.pdf>

¹³⁹ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 123

¹⁴⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.11.2010 sp.zn. I. ÚS 2661/10

¹⁴¹ Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.11.2010 sp.zn. I. ÚS 2661/10

¹⁴³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.11.2010 sp.zn. I. ÚS 2661/10

prostředky, jež dítě méně zatěžují, tedy zjištění názoru dítěte prostřednictvím rodičů (což nebývá pravidlem) nebo prostřednictvím OSPODU.¹⁴⁴ I Bakalář uvádí, že „soudci výslech dítěte nedělají rádi a nerealizují to často. U dítěte se dají totiž očekávat spíše nepříjemné zážitky.“¹⁴⁵ Hrušková a kol. dodává, že: „Výslech má, zejména u mladších dětí, i další specifika, např. z hlediska kladení otázek, oblečení soudce (u menších dětí spíše bez taláru), možné přítomnosti psychologa apod. U dětí, jejichž věk je blízký zletilosti, se jejich výslech naopak zpravidla příliš neliší od výslechu ostatních účastníků řízení, také jeho relevance je samozřejmě vyšší.“¹⁴⁶ Novotná ještě doplňuje, že „podstatné je, že soudce může pohovor s dítětem provést i mimo jednání bez přítomnosti dalších osob (např. v kanceláři soudce) nebo dokonce i mimo budovu soudu na jiném vhodném místě.“¹⁴⁷

Bakalář upozorňuje, že „při výslechu dítěte je nutno mít na paměti, že:

- a) dítě je nezralé citově, rozumově a morálně,
- b) dítě je závislé,
- c) dítě může být korumpováno,
- d) dítě může být citově vydíráno,
- e) dítě může být programováno.¹⁴⁸

I přes pravděpodobnost vysoké míry zkreslení výpovědi dítěte by soudce měl mít možnost nezletilého vyslechnout. Čím starší dítě je, tím více se soudce může dozvědět. Mělo by se tak dít spíše zřídka, spíše u dítěte staršího a soudce by měl mít na paměti možná úskalí, které jsou shora uvedené. Bakalář zdůrazňuje, že v žádném případě by soudce neměl nezletilému klást přímou otázku s kterým z rodičů by chtěl v budoucnu žít. I kdyby oba rozcházející rodiče byli povahově andělé, u dítěte může vzniknout celoživotní pocit viny vůči rodiči, v jehož neprospěch se vyjádřilo, a tak toho milujícího rodiče dlouhodobě ranilo.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 650

¹⁴⁵ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 68

¹⁴⁶ Hrušková M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 123

¹⁴⁷ Novotná, V. Slyšení dítěte a jeho participace při poskytování sociálně-právní ochrany. In *Právo a rodina*, č. 5/2011 – 13. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 3

¹⁴⁸ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 74

¹⁴⁹ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 74

2 Střídavá výchova

Střídavá výchova je jedna z možností úpravy poměrů nezletilého dítěte při rozvodu či rozchodu rodičů, kdy je dítě svěřeno do výchovy střídavě jednomu a druhému rodiči na přesně stanovené časové období. Dítěti střídavá výchova umožňuje mít přiměřený kontakt s oběma rodiči a přispívá tak k jeho zdravému citovému a psychickému vývoji.¹⁵⁰ Rodičům pak umožňuje být s dítětem a hlavně žít s ním. Matky a otcové mají zastávat silnou pozitivní mateřskou či otcovskou roli v životě dítěte. Mohou proto tuto roli zastávat i nadále, protože tráví s dítětem čas v době, kdy dítě žije společně s jedním z rodičů. Oba rodiče také sdílí rovnocenně odpovědnost za výchovu.¹⁵¹

Novák s Průchovou tento institut definují takto: „Při střídavé výchově je dítě v určité přesně vymezené době svěřeno do péče jednoho z rodičů a v jiné časově srovnatelné době, je pak svěřeno do péče rodiče druhého. Soud vymezí práva a povinnosti v takto se střídajících úsecích.“¹⁵² Dodávají, že: „střídavá výchova je stav po rozvodu či rozchodu rodičů, který je spravedlivý a z hlediska dítěte snadno pochopitelný.“ Dle jejich zkušeností: „dítě nešokuje nepochopitelností traumatické ztráty. Dítě je totiž od malička více či méně vedeno k tomu, že se musí dělit s jinými dětmi. Analogicky chápe, že se o něj „podělí“ rodiče.“¹⁵³

Hrušáková a kol. též vymezují střídavou výchovu obdobně. Podle nich střídavá výchova znamená, že: „dítě žije po určitý časový úsek s každým z rodičů.“¹⁵⁴ Konstatují také, že: „zákon tak opustil judikaturou a též mnoha psychology dlouhodobě zdůrazňovaný požadavek stálosti výchovného prostředí. Poznatky psychologů ze zemí, kde je možnost střídavé výchovy upravena, však ukazují, že střídavá výchova není vhodná pro všechny děti. Klade rovněž značné požadavky na výchovnou způsobilost rodičů a jejich schopnost se na výchově dohodnout.“¹⁵⁵

Střídavá výchova každopádně vyžaduje, aby děti měly na obou místech plnohodnotný domov. Tedy například svou regulérní postel, nestačí jen rozkládací matrace, co se odněkud vyndává, pouze když přijedou, dále psací stůl či šatník naplněný oblečením. Třeba vybavení na lyže, v létě na tábor, či zimní bundu si děti převážet mohou. Ale stěhování ponožek, trik a spodního prádla, bychom po nich chtít neměli.¹⁵⁶ I Klimeš zdůrazňuje, že: „střídát

¹⁵⁰ Ulelegal. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.ulelegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/05/2728-striedava-osobna-starostlivost-o-dieta>

¹⁵¹ Children of Europe. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/o-nas/>

¹⁵² Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 67

¹⁵³ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 41

¹⁵⁴ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 96

¹⁵⁵ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 96

¹⁵⁶ Wallerová, R. *Hodí se pro vás střídavá péče? Deset otázek napoví*. [online]. [cit. 2011-08-16]. Dostupné z: http://www.ona.idnes.cz/hodi-se-pro-vas-stridava-pece-deset-otazek-napovi-f69-/deti.aspx?c=A110815_212318deti.abr

domácnost otce a matky by měla být pro dítě asi taková změna, jako spát jeden týden v dětském pokojíčku a druhý v obýváku. Chybou je vyrobit dítě s kufříkem, které místo domova tráví život na cestě od táty k mámě a zpět. Nikde nemá skutečný domov, všude jen provizorní bydlení a své věci má rozeseté po celém městě – něco u táty, něco u mámy, zbytek po prarodičích.¹⁵⁷ Schön pak upozorňuje i na materiální stránku střídavé výchovy. Konstatuje, že: „střídavá výchova představuje nesporně finančně náročnější řešení než výchova prováděná jedním rodičem. Dítě totiž má fakticky bydliště na dvou místech, a tedy potřebuje mít zařízený domov u obou rodičů. Dítě má též zpravidla dvoje učebnice a školní pomůcky, neboť by bylo nemyslitelné jejich pravidelné stěhování z jedné domácnosti do druhé.“¹⁵⁸

V literatuře se také hovoří o tzv. atypické střídavé péči. Spočívá v tom, že děti zůstávají stále v jedné domácnosti a týden o ně pečuje máma a týden pak táta. Tato péče však v praxi znamená mít k dispozici tři byty. Klimeš konstatuje, že: „rodičům ale tento druh péče nevyhovuje ze stejného důvodu jako dětem. Ztrácejí představu domova a mají věci rozstrkané po celém světě...Tato střídavá péče se také zpravidla rozpadá, když si jeden z partnerů pořídí novou rodinu.“¹⁵⁹

„Přes všechna uvědomovaná i neuvědomovaná rizika je střídavá péče o děti po rozvodu pozoruhodným, spravedlivým řešením. Zachovává ve vztahu k dítěti to, co funguje. Vyžaduje mimo jiné i podrobnou přípravu rodičů a do jisté míry i dítěte. Nátlak a prosazování tohoto institutu proti vůli některého ze zúčastněných osob je však nešťastným řešením a může se vymstít a vyvolat závažné psychické problémy účastníků,“¹⁶⁰ zdůrazňuje Novák.

2.1 Právní úprava střídavé výchovy

Tzv. velká novela přinesla do našeho právního řádu nové instituty střídavé a společné výchovy, evidentně pod vlivem zahraničních úprav.¹⁶¹ Jednalo se o novelu zákona o rodině, konkrétně o zákon č. 91/1998 Sb., jehož účinnost nastala 1. srpna 1998. V českém právním řádu je institut střídavé výchovy upraven v zákoně č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů, zákoně o rodině, v ustanovení § 26 odst. 2, které jej vymezuje takto: „Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě

¹⁵⁷ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁵⁸ Schön, M. Střídavá výchova a vyživovací povinnost. In *Právo a rodina*, č. 9/2011 – 13. ročník, ISSN 1212-866X, s.13

¹⁵⁹ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁶⁰ Novák, T. *Problematiké představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu*. In *Právo a rodina*, č. 11/2010 - 12.roč., ISSN 1212-866X, s. 18

¹⁶¹ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 94

do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.¹⁶²

Novák s Průchovou konstatují, že sice: „účinnost tohoto ustanovení nastala 1. srpna 1998, ale pokud bychom se ponořili i do dřívější rozhodovací praxe, našli bychom tam rozhodnutí, která tomuto typu výchovy odpovídala, a to v případech, kdy se rodiče na takovém způsobu výchovy dohodli a soud jejich dohodu schválil. Výslovné uvedení střídavé a společné výchovy v zákoně o rodině tak mělo význam především v tom, že stanovilo podmínky, za jejichž splnění se o takových způsobech výchovy dá uvažovat.“¹⁶³ Hrušáková s Králíčkovou dále uvádí, že: „samotná dikce uvedeného ustanovení vzbuzuje určité pochybnosti. Pokud by totiž rodiče nebyli způsobilí dítě vychovávat, či snad neměli o výchovu dítěte zájem, není dost dobře možné, aby jim dítě bylo vůbec svěřeno do výchovy, protože to rozhodně nebude v zájmu dítěte. Podstatná na celém ustanovení je pouze skutečnost, že společná či střídavá výchova bude v zájmu dítěte, neboť tak budou lépe zajištěny jeho potřeby.“¹⁶⁴

Zákon tedy podle Hrušákové a kol. formuluje podmínky svěřením dítěte do společné nebo střídavé výchovy. „Jedná se o následující:

- a) oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat;
- b) oba rodiče mají o výchovu zájem;
- c) svěřením dítěte do společné nebo střídavé výchovy je v zájmu dítěte;
- d) potřeby dítěte budou svěřením do společné nebo střídavé výchovy lépe zajištěny.

Všechny uvedené podmínky by měly být splněny kumulativně.¹⁶⁵

Podle Nováka je zejména sledováno: „zda zůstane dítěti zachováno stejné prostředí, a to nejen školní, ale také mimoškolní, tj. stejný okruh kamarádů, možnost provozování stejné mimoškolní aktivity, jistota zachování dosud známého prostředí. Vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů by neměla být příliš velká, aby dítě nemělo pocit, že se permanentně stěhuje, mělo by se jednat o minimální vzdálenost, dostupnou bez obtíží.“¹⁶⁶

Zákon o rodině výslovně nevyžaduje, aby se rodiče na střídavé výchově museli dohodnout, ale například Průchová s Novákem se domnívají, že: „zřejmě nebude možné realizovat střídavou výchovu mezi rodiči, kteří nejsou schopni spolu vůbec komunikovat, resp. mezi kterými při jakémkoliv jejich kontaktu dochází pouze k napadání, hádkám a osočování jednoho druhým, k čemuž většinou dochází právě za přítomnosti nezletilého

¹⁶² Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, e znění pozdějších předpisů

¹⁶³ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 67

¹⁶⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 127

¹⁶⁵ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 94

¹⁶⁶ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 42

dítěte. U takovýchto rodičů pak lze jen těžko předpokládat, že budou schopni se dohodnout na „drobných záležitostech“, kterými se již samotný soud při rozhodování výkonu rodičovské zodpovědnosti zabývat nebude, ale které je nezbytné řešit.“¹⁶⁷ I Klimeš zastává názor, že: „Pokud rodiče nejsou schopni či ochotni se společně dohodnout v tak zásadní věci, jako je střídavá výchova, nebudou schopni udržet výchovnou koalici ani v jiných oblastech.“¹⁶⁸

V praxi byla otázka, zda se musí rodiče na střídavé výchově dohodnout, nebo ji soud může nařídit i bez souhlasu druhé strany, dlouho a bouřlivě řešena. Touto problematikou se zabýval také Ústavní soud ČR v nálezu ze dne 27.1.2005 sp.zn. I.ÚS 48/04, kdy vyjádřil názor, že: „...svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů.“¹⁶⁹

Ve svém pozdějším nálezu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III. ÚS 1206/09 ovšem Ústavní soud ČR již prezentoval následující: „Jakkoli střídavá výchova předpokládá ze strany rodičů především toleranci, společnou vůli a schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat (a zejména nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů), nesmí soud na způsob této výchovy rezignovat už tehdy, kdy jeden z rodičů s tímto způsobem výchovy pro forma nesouhlasí. Je-li pak takový nesouhlas čistě obstrukční, ničím neodůvodněný, resp. postrádá-li ve vztahu k výchově dítěte relevanci, nemůže o něj soud opřít své rozhodnutí....Nesouhlas rodiče se střídavou péčí může být relevantní pouze tehdy, je-li vybudován na důvodech, jež jsou způsobilé intenzivním způsobem zasahovat do zájmu dítěte.“ Dále tento nálezh stanovil, že: „svěření dítěte do výlučné výchovy jednomu z rodičů nesmí být výrazem ústupku vzájemné rivalitě rodičů, která jen sleduje "boj o dítě", případně nízké pohnutky jednoho rodiče k trýznění druhého rodiče skrze své vlastní dítě...Zájmem dítěte nepochybně je, aby bylo především v péči obou rodičů a není-li to možné, pak toho z rodičů, který k tomu má lepší předpoklady, mimo jiné uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem.“¹⁷⁰ V dalším nálezu ze dne 18.8.2010, sp.zn. I. ÚS 266/10 Ústavní soud ČR uvádí, že: „obecné soudy nemohou při svém rozhodování vycházet z neobhajtelné premisy o nemožnosti střídavé výchovy v případě

¹⁶⁷ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 42

¹⁶⁸ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.1.2005, sp.zn. I. ÚS 48/04 (N 19/36 SbNU 247)

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23.2.2010 sp.zn. III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363)

neexistence kvalifikované komunikace mezi rodiči.¹⁷¹ Nakonec názor Ústavního soudu ČR prezentovaný v nálezu ze dne 2.11.2010 sp.zn. I. ÚS 2661/10: „Pokud by k eliminaci střídavé výchovy stačilo pouze jednostranné, iracionální, svévolné, účelové odmítání kvalifikované komunikace rodiče, který má dítě ve své výlučné péči, s druhým rodičem, v takovém případě by šlo ve své podstatě o zneužití postavení rodiče (výlučně) vychovávajícího dítě, o zneužití jeho základního práva vychovávat své dítě dle čl. 32 odst. 4 Listiny.“¹⁷²

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že rozhodovací praxe se od doby nálezu Ústavního soudu ČR v roce 2005, kdy byla absence dohody rodičů o střídavé výchově či chybějící kvalifikovaná komunikace mezi rodiči vnímána jako překážka svěřením dítěte do střídavé výchovy, značně posunula, což vyjadřují zejména názory prezentované Ústavním soudem ČR v nálezech z roku 2010. Podle nich by soudy neměly na možnost svěřit dítě do střídavé výchovy rodičů rezignovat jakmile jeden z rodičů projeví s takovým řešením nesouhlas nebo jsou v komunikaci rodičů nějaké problémy. Soudy by naopak měly podrobně zkoumat důvody tohoto nesouhlasu či problémů v komunikaci a teprve poté posoudit, zda jsou tyto důvody v rozporu se zájmem dítěte.

2.2 Předpoklady střídavé výchovy

Zákon o rodině stanovuje zákonné podmínky, které musí být kumulativně splněny, aby soud mohl rozhodnout o svěřením dítěte do střídavé výchovy. Existují však ještě další skutečnosti, které by měl soud zkoumat a bez jejichž naplnění je možno očekávat absenci úspěšnosti střídavé výchovy. Autoři tyto předpoklady vymezují různě. Na základním a nejdůležitějším předpokladu se ovšem shodují všichni. Jedná se o předpoklad schopnosti a ochoty rodičů vzájemné kooperace a komunikace v záležitostech týkajících se dítěte. Průchová s Novákem uvádí výčet oněch základních předpokladů takto:

„1) Rodiče nezletilého dítěte jsou schopni setkávat se, spolupracovat, jsou schopni vyslechnout zmínky o druhém rodiči bez afektů. Tento předpoklad však musí splňovat i širší okruh osob blízkých každého z rodičů, zejména těch, kteří přicházejí s rodičem a nezletilým dítětem často do styku (např. prarodiče, tetičky a strýčkové apod.).

2) Nezletilé dítě, které je seznámeno s podstatou střídavého režimu výchovy (samozřejmě s přihlédnutím k věku a rozumové vyspělosti dítěte), s tímto souhlasí a přeje si ho.

3) Rodiče mají dostatečné bytové zázemí pro každodenní potřeby dítěte, bydliště rodičů nejsou příliš vzdálená od sebe.

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18.8.2010 sp.zn. I. ÚS 266/10 (N 165/58 SbNU 421)

¹⁷² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.11.2010 sp.zn. I. ÚS 2661/10

4) Rodiče jsou schopni spolupracovat při technickém zajištění potřeb dítěte. Nejedná se jen o potřeby jako je praní, žehlení prádla, ale také např. financování jednorázových nebo naopak dlouhodobých činností dítěte. Bez shodné vůle rodičů se neobejde ani rozhodnutí o tom, kde bude mít dítě trvalé bydliště, přestože bude fakticky bydlet na dvou místech.¹⁷³

Důležitým předpokladem je také stejný nebo alespoň podobný pohled rodičů na výchovu. Rodiče by se měli umět shodnout žít v obdobném výchovném stylu a zachovávat dítěti v obou domovech podobnou rutinu (příprava do školy, kroužky, doba trávená u počítače, čas k ukládání ke spánku apod.). Střídavá výchova často vyžaduje schopnost rodičů improvizovat a ochotu vycházet si vstříc, stejně jako připravenost domluvit se o běžných provozních věcech.¹⁷⁴ Je doporučováno, aby se rodiče předem v klidu dohodli, co bude platit v obou domácnostech a do čeho si nebudou bývalí partneři mluvit. Důležité je, aby rodiče společně řešili například do jaké bude dítě chodit školy, ke kterému dětskému lékaři bude docházet, jakým aktivitám typu kroužek či hra na hudební nástroj se bude věnovat ve volném čase, či na jaký v létě pojede tábor. Ale už by si neměli mluvit třeba do náplně víkendů či do toho, kdo kam s dítětem pojede na dovolenou.¹⁷⁵ Nezbytným předpokladem pro možnost realizaci střídavé výchovy je u dítěte školního věku zachování školní docházky do jedné školy a skutečnost, že bude mít možnost dál provozovat své mimoškolní aktivity.¹⁷⁶ Rodiče by také měli, pokud je to možné, zachovat dětem dosavadní kontakty s kamarády.¹⁷⁷

2.3 Věková kritéria

Zákon o rodině o věkových kritériích střídavé výchovy nehovoří. Tato problematika je předmětem diskuze zejména dětských psychologů. Podle Klimeše obecně platí, že: „vhodnost střídavé výchovy pro děti roste s věkem. V batolecím věku je její přínos diskutabilní spíš je jisté, že je ke škodě dítěte. Od narození přibližně do tří let i v přirozené rodině má dítě asymetrický vztah k otci a matce. Matka má prs, takže ona vždy dokáže zklidnit dítě více a lépe než otec. Od porodnice s dítětem tráví víc času než otec. To je přirozený stav – rovnostářství rozvádějících se rodičů v této době je na úkor dítěte.“¹⁷⁸ Pro menší děti mohou být nevyvážené změny prostředí dokonce rizikové. Rodiče by se měli

¹⁷³ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 43

¹⁷⁴ EVALABUSOVA. *Děti do kufru aneb o střídavé výchově*. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/deti_do_kufri.php

¹⁷⁵ Wallerová, R. *Hodí se pro vás střídavá péče? Deset otázek napoví*. [online].[cit. 2011-08-16]. Dostupné z: http://www.ona.idnes.cz/hodi-se-pro-vas-stridava-pece-deset-otazek-napovi-f69-/deti.aspx?c=A110815_212318deti.abr

¹⁷⁶ <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25066/Spolecna-a-stridava-pece.html> ze dne 5.11.2011

¹⁷⁷ Wallerová, R. *Hodí se pro vás střídavá péče? Deset otázek napoví*. [online].[cit. 2011-08-16]. Dostupné z: http://www.ona.idnes.cz/hodi-se-pro-vas-stridava-pece-deset-otazek-napovi-f69-/deti.aspx?c=A110815_212318deti.abr

¹⁷⁸ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

snážit vnímat, jaký spontánní postoj má ke střídavé péči samo dítě.¹⁷⁹ Klimeš tvrdí, že: „orientační kritérium pro dolní věkovou hranici pro střídavou výchovu je vhodnost dítěte ne pro jesle, ale pro školku. Jakmile dítě bez problémů zvládá změnu autority z rodiče na učitelky a zpět, stejně tak i změnu prostředí, jakmile si dokáže hrát v dětském kolektivu, aniž by vznikaly srážky jako v batolícím věku. Tento věk nastává okolo tří let.“¹⁸⁰ Musí se ovšem brát v potaz, že v tomto věku dítě nechápe pojem času. Když tedy dítěti řeknu větu: „Neplač, za týden zase maminku uvidíš.“ Dítě nerozumí slovu týden. Takže v chápání dítěte v týdenním režimu přichází o jednoho nebo druhého rodiče navždy.¹⁸¹ Novák též zastává názor, že: „reálně lze při respektu k patřičným podmínkám pro rozvoj dítěte střídavou výchovu uskutečnit nejdříve v předškolním věku, tj. v období, kdy dítě již dochází do mateřské školy.“¹⁸²

V předškolním věku mají děti rády dětský kolektiv, a celkem dobře snášejí, když jsou s rodičem třeba i měsíc jinde – třeba u prarodičů. Klimeš zastává názor, že: „zde je tedy střídavá výchova bez problémů možná, ale musíme počítat s tím, že za pár let bude dítě ve škole a tam budou požadavky jiné.“ Hrušáková s Králíčkovou dokonce zastávají názor, že: „střídavá výchova není vhodná pro děti raného školního věku, ale spíše je vhodná pro děti starší. U dětí předškolního věku by zase délka pobytu u jednoho z rodičů neměla přesahovat delší dobu, např. více než týden, maximálně dva týdny.“¹⁸³

Školáci jsou podle Klimeše již mnohem více fixováni na svůj kolektiv vrstevníků a je škodlivé tento kolektiv jakkoliv střídat. Ve školním věku je tedy střídavá výchova možná jen za předpokladu, že dítě při střídání nemění školu, ani formotvorný dětský kolektiv (partu, kroužky apod.). V tomto období by měl soud hlavně sledovat, zda rodiče jsou schopni udržet rodičovskou koalici ve vzdělání. Zda si najdou čas s dítětem udělat domácí úkoly, zda nevzniká asymetrie, že u otce se musí dělat domácí úkoly a u matky ne či naopak. I v tomto věku je nezbytné, aby rodiče byli schopni domluvit se při předávání dítěte ohledně povinností a dalších důležitých věcí ohledně školy a kroužků.¹⁸⁴

V období dospívání může být střídavá výchova velmi prospěšná pro dítě, ovšem za předpokladu, že rodiče jsou schopni držet jednotnou frontu zejména v oblasti povinností.

¹⁷⁹ EVALABUSOVA. *Děti do kufru aneb o střídavé výchově*. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/deti_do_kufuru.php

¹⁸⁰ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁸¹ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁸² Novák, T. Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu. In *Právo a rodina*, č. 11/2010 - 12. ročník, ISSN 1212-866X – P, s. 17

¹⁸³ Hrušáková, M., Králíčková Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, str. 128-129

¹⁸⁴ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

V tomto věku již děti mohou samy přecházet z jedné domácnosti do druhé. Rodiče by měli být ale ve stálém kontaktu ohledně výchovy a podle Klimeše je žádoucí, aby děti byly svědky těchto komunikací. Současně však Klimeš upozorňuje na skutečnost: „že děti jsou v pubertě již schopné důrazně vyjádřit svůj názor a zpravidla o týdenní stěhování nestojí.“¹⁸⁵ „U dospívajících je třeba respektovat jejich názor a vzít v úvahu jejich přání a potřebu stálosti životního prostředí a okruhu přátel.“¹⁸⁶

2.4 Délka cyklu

Stejně jako věková kritéria, ani otázku časových intervalů střídavé výchovy zákon o rodině neupravuje. Hrušáková a kol. konstatují, že: „doba, po kterou bude dítě svěřeno do výchovy jednoho nebo druhého rodiče, je závislá zejména na věku dítěte, jeho osobnosti, vztahu ke každému z rodičů apod. Dítěti by měl zůstat zachován okruh jeho kamarádů a možnost pravidelně realizovat mimoškolní aktivity.“¹⁸⁷ Francová se Závodskou Dvořákovou uvádí, že: „nejčastějším časovým úsekem, po kterém se dítě u každého z rodičů střídá, je v současnosti doba jednoho týdne. Je ale možné, aby se rodiče dohodli i na době kratší či delší, např. v případě malých dětí je doporučeno střídání po třech dnech, aby dítě netrpělo odloučením od druhého rodiče. Výjimečná není doba střídání ani po čtrnácti dnech v případech, kdy se rodičům i dětem zdá doba jednoho týdne příliš krátká. Záleží vždy na konkrétní rodinné situaci.“¹⁸⁸

Klimeš konstatuje, že: „u předškolních dětí a dětí v mladším školním věku je třeba doporučovat společné setkání celé rodiny vždy uprostřed týdenního cyklu, aby nevznikal pocit osiření.“¹⁸⁹ Podle něj je délka cyklu správně nastavena, pokud u dítěte nepozorujeme poruchy přizpůsobení při přechodu z jednoho do druhého prostředí, tj. pokud dítě obě prostředí vnímá jako dvě varianty jednoho domova. U poruch přizpůsobení je třeba délku cyklu zkrátit, nebo vložit vymezená setkávání uprostřed cyklu třeba formou společného oběda či jiné aktivity.¹⁹⁰ Také Novák považuje za vhodnější střídání po týdnu. Na základě zkušeností ze své praxe konstatuje, že: „co nejdelší časový interval pro střídání péče vyžadují ti z rodičů, kteří se s daným stavem jen těžko smiřují. Jinými slovy, střídavou péči

¹⁸⁵ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online]. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁸⁶ EVALABUSOVA. *Děti do kufru aneb o střídavé výchově*. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/deti_do_kufru.php

¹⁸⁷ Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 96

¹⁸⁸ Francová, M., Závodská Dvořáková, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 16

¹⁸⁹ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online]. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁹⁰ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online]. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

si v podstatě nepřejí. Nedostatečné ztotožnění rodiče s daným řešením situace je pochopitelně komplikací a někdy dokonce jeho kontraindikací.¹⁹¹

Podle Klimeše by se za střídavou výchovu neměly považovat delší cykly než tři týdny, tj. měsíc, půl roku a rok, protože ztrácejí charakter střídavé výchovy. Je to spíše střídavé svěřování do péče jednoho rodiče, kde je třeba řešit poruchy přizpůsobení se při přechodech. Výjimku vidí pouze v případech, kdy je dítě přes školní rok s matkou, ale letní prázdniny tráví s otcem, který je třeba cizinec. Tento druh střídavé výchovy však Klimeš nedoporučuje používat u předškolních dětí, protože doba separace je opravdu dlouhá.¹⁹² Novák též prezentuje názor, že: „při například měsíčním pobytu u otce se dítě přizpůsobí jeho výchovnému stylu a odvykne obdobnému stylu matky. A samozřejmě i naopak. Nebude vědět „či je“. Střídání po měsíci skutečně postuluje poměrně dlouhý a ne ideální interval.“¹⁹³

2.5 Pozitiva střídavé výchovy

Pro střídavou výchovu mluví skutečnost, že naprostá většina dětí chce být s oběma rodiči a nechtějí nic měnit.¹⁹⁴ Pravidelný střídavý pobyt dětí u matky a otce zachovává pak dětem oba rodiče a oběma rodičům umožňuje děti bezprostředně vychovávat. Střídavá výchova nebere dětem ani jednu příbuzenskou stranu a nedělá z nich polosirotky, a naopak umožňuje, aby zažívaly různost prostředí i vztahů a čerpaly z nich potřebné sociální zkušenosti v podmínkách dvou rovnocenných domovů. Děti mohou lépe rozvíjet své schopnosti, když mají i nadále k dispozici oba rodiče a mohou se na ně obracet podle míry jejich dovedností a kompetencí.¹⁹⁵ I Jonáková za pozitivum střídavé výchovy považuje, že: „děti se mohou od obou rodičů učit, oba jsou k dispozici při zdolávání těch životních úkolů, se kterými jim pomůže pouze rodič toho určitého pohlaví. Otcům dovoluje střídavá péče udržet s dětmi intenzivní plnohodnotný vztah.“¹⁹⁶

Největší klady této formy péče tedy spočívají především v citové oblasti a zdravém vývoji dětí.¹⁹⁷ Střídavá péče nabízí dětem možnost vybudovat si k oběma rodičům smysluplný vztah. A oba rodiče se stanou zodpovědní za zdraví, vzdělání, vkus dětí, jejich záliby,

¹⁹¹ Novák, T. Mýty o střídavé péči o dítě po rozvodu. In *Právo a rodina*, č. 6/2010 – 12. ročník, ISSN 1212-866X, s. 12

¹⁹² Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

¹⁹³ Novák, T. Mýty o střídavé péči o dítě po rozvodu. In *Právo a rodina*, č. 6/2010 – 12. ročník, ISSN 1212-866X, s. 12

¹⁹⁴ Kajuk, M. *Střídavá výchova ano, nebo raději ne?* [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.vasedeti.cz/rodina-a-vztahy/vztahy-v-rodine/stridava-vychova-ano-nebo-radeji-ne/>

¹⁹⁵ EVALABUSOVA. *Děti do kufru aneb o střídavé výchově*. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/deti_do_kufri.php

¹⁹⁶ Jonáková, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. In *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 14

¹⁹⁷ Kajuk, M. *Střídavá výchova ano, nebo raději ne?* [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.vasedeti.cz/rodina-a-vztahy/vztahy-v-rodine/stridava-vychova-ano-nebo-radeji-ne/>

koničky a za jejich kroužky.¹⁹⁸ Novák s Průchovou vnímají jako pozitivum, že střídavá výchova omezuje u dítěte pocity ztráty jednoho rodiče, a tím zvyšuje i sebeúctu dítěte. Při výchově jsou zachovány jak prvky mužského, tak prvky ženského přístupu, možnost ztotožnění a komunikace s mužským i s ženským rodičovským vzorem.¹⁹⁹

Výhoda střídavé výchovy pro rodiče spočívá v tom, že jim přináší nejen pocit rovnosti, ale i šanci pro oddych a seberealizaci.²⁰⁰ Novák s Průchovou uvádí, že: „zejména v dvoukariérových manželstvích rodičů umožňuje střídavá výchova optimálně rozložit čas. Zjednodušeně řečeno: jeden týden věnovat převážně práci a druhý týden věnovat převážně dítěti. Práci je samozřejmě možno dle situace nahradit i vlastními koníčky, setkávání s přáteli. Prostě čímkoliv, kde dítě nemá nebo nemusí být přítomno. V neposlední řadě si takto lze od povinností spojených s péčí o dítě odpočinout a třeba po týdnu se na ně zase znovu těšit. Jde tedy o předcházení „rodičovské vyhaslosti“. Je zde i aspekt jakési „čestné hry“. Není tu rodič „na neděli“ a na „špinavou práci“. Nejde o pouhé pomáhání či podílení se na výchově a péči o děti. Je to prostě půl na půl.“²⁰¹

Dalším důležitým pozitivem je fakt, že dítě se díky střídavé výchově po rozvodu nebo rozchodu rodičů nezabrdí a nezdeformuje se jeho emocionální vývoj. Dítě totiž tak, jak bylo zvyklé od svého narození, dále čerpá emoce z obou stran – ze strany otce i ze strany matky. Špaňhelová uvádí, že: „dětská důvěra, kterou si dítě vybuudovalo v raném dětství v životě s oběma rodiči, se může dále rozvíjet. Do tohoto vzájemného vztahu stále patří matka i otec.“²⁰² Dále zdůrazňuje, že: „dítě ke svému vývoji potřebuje jasně vidět vzor v chování, jednání, v konfliktních situacích, ve chvílích nemoci od muže i od ženy. Pak má schopnost se s tímto vzorem buď identifikovat, nebo na základě zkušenosti, kterou udělalo s otcem nebo s matkou, si říct, že takto se nikdy chovat nechce.“²⁰³ Špaňhelová se na základě svých zkušeností dokonce odvažuje tvrdit, že: „při střídavé péči dítě samo pak vstupuje více zkušené do vlastního manželství. Prožilo totiž zkušenost s oběma rodiči, má se o co opřít, z čeho vycházet.“²⁰⁴

¹⁹⁸ Children of Europe.[online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/o-nas/>

¹⁹⁹ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 70

²⁰⁰ EVALABUSOVA. *Děti do kufru aneb o střídavé výchově*. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/deti_do_kufru.php

²⁰¹ Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 70

²⁰² Špaňhelová, I. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. In *Právo a rodina*, č. 5/2005 – 7. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 4

²⁰³ Špaňhelová, I. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. In *Právo a rodina*, č. 5/2005 – 7. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 5

²⁰⁴ Špaňhelová, I. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. In *Právo a rodina*, č. 5/2005 – 7. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 5

2.6 Překážky úspěšné střídavé výchovy

V České republice je střídavá výchova pro řadu lidí stále jen obtížně přijatelná, protože je to uspořádání příliš nové a neobvyklé. Problematický je zejména fakt, že střídavá výchova není vhodná pro každé dítě a klade zvýšené nároky jak na dítě, které si buduje svou identitu v měnícím se prostředí, tak na rodiče, kteří musí nadále tomuto uspořádání přizpůsobit své životy a vyjít dítěti maximálně vstříc.²⁰⁵

Střídavá výchova vyžaduje velkou osobnostní úroveň rodičů. Jde totiž o to, aby i přes bolest z rozvodu či rozchodu, byli schopni zachovat výchovnou rodičovskou koalici. Pokud toho nejsou schopni, je to kontraindikace střídavé péče, protože by zcela zničila charakter dítěte. Panuje-li mezi rodiči válka o dítě, dochází ke kupování si dítěte a k jiným výchovným pochybením. Za to dítě nezaplatí v dětství, ale až v dospělosti, kdy najednou nebude konkurenceschopné, nebude mít rozvinuty volní schopnosti. Hrozí pak, že dítě bude vycvičené jen v manipulacích a citovém vydírání. Pro střídavou výchovu jsou proto vhodné jen ti rodiče, kteří jsou schopni zachovat výchovnou koalici – byť s pomocí mediátorů a psychologů.²⁰⁶ I Průchová s Novákem upozorňují, že: „vše je v relativním pořádku, pokud rodiče ctí zásadu - o druhém mohu buď mlčet, nebo mluvit v dobrém. Jinak hrozí nebezpečí tzv. mytí mozku a následné neurotizace. Zjednodušeně řečeno – u otce za vše může matka, u matky je Černý Petr otec. Dítě pak může být okolnostmi donuceno selektivně říkat, co je po něm požadováno. To, co je v prostředí A černé, může být v prostředí B bílé a naopak. Dítě se nechtěně stává i jakýmsi rukojmím daného pohledu.“²⁰⁷

Střídavá výchova také nemůže být přínosem pro děti, které se obtížně adaptují na střídání prostředí. Stejně tak u dětí, jejichž preference druhého z rodičů je mimořádně výrazná. Novák dále upozorňuje, že: „překážkou mohou být postoje k novým členům otcovy nebo matčiny rodiny. Nejde jen o partnery, eventuálně o dítě narozené z nového vztahu. Jistou roli mohou hrát i děti, které jsou v péči nových partnerů. Vztahy nebývají vždy bezproblémové – setkali jsme se i s náznaky šikany.“²⁰⁸

Překážkou úspěšné střídavé výchovy může být i její časová náročnost kladená na rodiče. Existují totiž případy, kdy se sice soudně střídavá výchova prosadí, ale v praxi dítě místo rodiče vychovává zástup jiných lidí. Třeba rodič není schopen uvolnit se z práce, proto v týdně, kdy je dítě s ním, jej vychovávají prarodiče, chůvy, au-pairky, nebo se praktikuje

²⁰⁵ Dudová, T. *Společná a střídavá péče*. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25066/3975/Spolecna-a-stridava-pece.html>

²⁰⁶ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

²⁰⁷ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 41

²⁰⁸ Novák, T. *Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu*. In *Právo a rodina*, č. 11/2010 - 12. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 17

i výchova po telefonu. Práce končí v sedm a do té doby je dítě samo doma, poflakuje se s kamarády po městě, či hraje počítačové hry. Cílem střídavé výchovy je, aby dítě bylo pod přímým výchovným působením obou rodičů, ne svěřeno zástupu jiných lidí či dokonce rostlo jako dříví v lese. Jestliže takto selhává střídavá péče, je pro dítě výhodnější, když je soud svěří do trvalé péče jednoho rodiče a s druhým je upraven styk, protože v realitě by dítě tohoto rodiče stejně více času nevidělo.²⁰⁹

Problémy se někdy objevují i v oblasti přípravy dítěte do školy. Lze jen stěží předpokládat, že dítě zvyklé v jednom prostředí na výraznou pomoc a kontrolu rodiče, bude v jiném prostředí přípravu zvládat samostatně. Schopnost rodiče zvládnout ve škole probíranou látku je jednou věcí a frustrační tolerance a didaktické znalosti je věcí druhou. Existují lidé, kteří se s dítětem prostě učit nedokáží. Problémem může být i odlišná míra nároků na znalosti dítěte.²¹⁰

V neposlední řadě mohou být překážkou materiální nároky střídavé výchovy. Ne všechny rodiny si mohou dovolit mít potřebné zařízení dvakrát a neustálé stěhování celého dětského majetku je obtížně proveditelné. Navíc střídavá výchova vyžaduje uspokojivé řešení bytové situace, nejlépe tak, aby dítě mělo u obou rodičů svůj pokoj či alespoň vlastní prostor a to není v současné situaci trhu s nemovitostmi v ČR jednoduše realizovatelné.²¹¹

2.7 Střídavá výchova v zahraničí

Střídavá výchova má svoji tradici i v některých dalších státech. V této podkapitole jsou uváděny zejména ostatní evropské státy se zaměřením na sousední Slovenskou republiku. Každá země má svoje specifika a právní úpravu. Zde je malá ukázka zahraničního pojetí střídavé výchovy:

Švédsko

Ve Švédsku vyvinuli způsob a systém pravidel, jehož hlavním motivem je vše nejlepší pro děti. Je jím střídavá či společná péče, která umožní odděleně žijícím rodičům rovnocenně pečovat o své děti. V roce 1996 vyšel nový zákon o péči o dítě. Před jeho vydáním nemohly soudy rozhodnout o střídavé péči, pokud jeden z rodičů byl proti. Soudy zbývajících

²⁰⁹ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

²¹⁰ Novák, T. *Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu*. In *Právo a rodina*, č. 11/2010 - 12. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 17

²¹¹ Dudová, T. *Společná a střídavá péče*. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25066/3975/Spolecna-a-stridava-pece.html>

skandinávských zemí – ve Finsku, Norsku už měly v té době tuto možnost.²¹² Z pohledu zastánců střídavé péče je Švédsko ideálním státem, děti se do ní svěrují automaticky, pokud si rodiče nepřejí jiné řešení.²¹³

Norsko

Ještě před začátkem střídavé výchovy musí rodiče soudu a úřadům demonstrovat, že jsou schopni si dítě předávat s překryvem, tj. dvakrát za cyklus si alespoň na půl hodiny sednout a domluvit se, co by dítě mělo dělat následující cyklus. Možnost střídavé výchovy též padá, pokud některý z rodičů není schopen či ochoten tyto dohody ani s pomocí mediátora dodržovat. Například: rodiče si vyměňují děti po týdnu. V týdnu, když má dítě v péči matka, přijde otec jednou na večeri. Příští týden je třeba otec pozve do restaurace na jeden oběd. Tedy každý týden dítě vidí rodiče alespoň jednu hodinu v rozumné interakci. Samozřejmě jak začne jeden z rodičů tuto praxi mařit a nespolupracuje s úřady, je to důvod pro zrušení střídavé péče a svěření dítěte trvale do péče druhého, spolupracujícího rodiče.²¹⁴ 98% manželských párů v Norsku uzavírá předmanželskou smlouvu, která řeší péči o dítě v případě rozvodu.²¹⁵

Finsko

Soud může nařídít střídavou výchovu i přes nesouhlas jednoho z rodičů.²¹⁶

Německo

Střídavá (společná) péče je platformou péče o dítě při rozvodu rodičů. Rodič, který se snaží o výhradní péči, musí prokázat, že střídavá péče je škodlivá pro blaho dětí. Zákon platí od 1.7.1998. Německo tak uznalo, že pro blaho dítěte je důležitý význam obou rodičů, otce i matky.²¹⁷ V Německu je používán tzv. Cochemský model – vznikl v roce 1992 v okresním městě Cochemu (městečko ve Spolkové zemi Porýní-Falc). Autorem modelu je soudce Rudolph.²¹⁸ Cochemský model je strategie, která se orientuje především na budoucnost potomka, vychází z myšlenky, že rozchod rodičů znamená pro dítě velké trauma a často i důvod k sebeobviňování. A jako řešení nabízí co nejširší podporu střídavé péči. Princip tohoto modelu je jednoduchý. Místo několikastránkového elaborátu o zlém, líném a promiskuitním partnerovi si manželé k soudu přinesou pouze jeden list věcně pojatého

²¹² Children of Europe. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/stridava-pece-ve-svete/>

²¹³ Blesk. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zahranici/156427/velka-interaktivni-mapa-stridava-pece-v-evrope.html>

²¹⁴ Klimeš, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf

²¹⁵ Blesk. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zahranici/156427/velka-interaktivni-mapa-stridava-pece-v-evrope.html>

²¹⁶ Blesk. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zahranici/156427/velka-interaktivni-mapa-stridava-pece-v-evrope.html>

²¹⁷ Oba rodiče na blog cz. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.obarodice.blog.cz/1109/v-nemecku-je-stridava-pece-vychozibod-po-rozvodu>

²¹⁸ Vodíčka, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.justin.cz/files/hvodicka.ppt>

návrhu. Soudce je poté pošle do poradny (ekvivalent našeho OSPODU), kde se pár za přispění sociálních pracovníc dohaduje na další péči o děti. Soud poté schválí výsledek této dohody a v drtivé většině případů rozhodne o střídavé péči.²¹⁹ Cílem Cochemského modelu je deescalace rozvodové situace, maximální urychlení rozvodu, vypracování rozvodového plánu výchovy dětí rodiči pod premisou: žádný z rodičů nedostane dítě do výlučné péče. Principem modelu je pevné a dlouhodobé propojení opatrovnického soudu, orgánů sociálně-právní ochrany dítěte, mediátorů, advokátů a soudních znalců v okrese.²²⁰ Cochemský model zapojuje pod vedením soudce do soudního sporu mediátory, sociální pracovníky a manželské poradce, kteří pomáhají najít rodičům společnou řeč a výsledkem je vysoké procento úspěšnosti.²²¹ Zajímavostí je například jeden z pilířů tohoto modelu a to, že advokáti před procesem podepíší prohlášení, že nebudou štvát své klienty proti sobě.²²² Cochemský model je postupně zaváděn jako standard justicí v jednotlivých spolkových zemích – Prusko březen 2003, Sasko-Anhaltsko duben 2005, Brémy květen 2005.²²³

Švýcarsko

V roce 2009 se přidalo k německému modelu, který se osvědčil i v praxi.²²⁴

Španělsko

Nový zákon o společném rodičovství byl uveden do života v polovině roku 2005.²²⁵ Možnost střídavé péče se využívá kromě pár výjimek pouze po dohodě a na návrh obou rodičů. Výjimečně může soud o střídavé péči rozhodnout i bez souhlasu jednoho rodiče, ale jen pokud uzná, že střídavou výchovou budou nejlépe chráněny zájmy nezletilého. Soud vždy vyslechne dítě starší 12 let i při schvalování dohody rodičů.²²⁶

Itálie

Uzákoniла kombinaci společné rodičovské zodpovědnosti a společné, střídavé výchovy v roce 2006.²²⁷

Francie

Uzákoniла kombinaci společné rodičovské zodpovědnosti a společné, střídavé výchovy

---

²¹⁹ Asociace neúplných rodin. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/cochemsky-model-jako-lek>

²²⁰ Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.justin.cz/files/hvodicka.ppt>

²²¹ Sociální Praha EU. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/aktuality/publikace_jsi_moje_dite_k_volnemu_odberu.html

²²² Lawyers. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.lawyers.cz/czech/stanoviska-v-tisku/soudce-rudolph-privezl-do-ceska-reseni-sporu-o-deti.html>

²²³ Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.justin.cz/files/hvodicka.ppt>

²²⁴ Oba rodiče na blog cz. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.obarodice.blog.cz/1109/v-nemecku-je-stridava-pecce-vychozibod-po-rozvodu>

²²⁵ Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.justin.cz/files/hvodicka.ppt>

²²⁶ Jeden domov. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://ww.jedendomov.cz/stridava-pecce-ve-svete/162-pravda-o-stridave-pecce-v-eu-1>

²²⁷ Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/stridava-vychova-v-evrope>

(Residence Alternee) v roce 2002.²²⁸ Soud stanoví intervaly střídání a podmínky předávání, případně další podrobnosti vážící se ke střídavé péči. Rodičovská zodpovědnost zůstává oběma rodičům.²²⁹

Belgie

Společná rodičovská zodpovědnost platila v Belgii od 90. let. Zákonná přednost střídavé výchovy byla odsouhlasena v roce 2006.²³⁰ Soud nemusí střídavou výchovu nařídit automaticky ve všech případech, ale soudce musí písemně a přezkoumatelně zdůvodnit její zamítnutí a střídavá výchova musí být přezkoumána jako přednostní úprava i tehdy, požádá-li o ni jen jeden z rodičů. Střídavá výchova je v Belgii v popředí celého opatrovnictví. Je motivací pro stále více rodičů.²³¹

Nizozemsko

Společná rodičovská zodpovědnost platila od r. 1996. Zákon o pokračování rodičovství po rozvodu prošel senátem v roce 2009 a obsahuje prvky posilující výchovu oběma rodiči i po rozvodu, včetně společných rodičovských plánů. Garantuje základní princip rovnosti rodičů po rozvodu a důrazně stimuluje rodiče, aby vypracovali v rámci rozvodového procesu společný rodičovský plán.²³²

Malta

Střídavá péče je v praxi vykonávána rozhodnutím o společné péči. Soud stanoví čas a intervaly předávání dítěte.²³³

USA

Opatrovnictví řeší jednotlivé státy unie zvlášť. Většina států přijala střídavou výchovu jako rovnocenné uspořádání koncem 80. a počátkem 90. let minulého století. Dlouholetými průkopníky jsou zejména Kalifornie a Arizona.²³⁴ Například v Kalifornii v roce 2008 nařízená střídavá výchova stagnuje na vysoké úrovni, cca 25% rodin. Rozšiřuje se doba návštěv u výlučné péče. Pozornost se koncentruje na zklidnění rodičů, společné vypracování plánů a mediaci rozvodové situace. Testy opakovaně dokládají lepší psychologickou výbavu u dětí ze střídavé péče.²³⁵

²²⁸ Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.justin.cz/files/hvodicka.ppt>

²²⁹ Jeden domov. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.jedendomov.cz/stridava-pecce-ve-svete/162-pravda-o-stridave-peci-v-eu-1>

²³⁰ Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/stridava-vychova-v-evrope>

²³¹ Vodička, J. *Střídavá výchova ve světě*. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.stridavka.cz/stridava-vychova-ve-svete.html>

²³² Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/stridava-vychova-v-evrope>

²³³ Jeden domov. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.jedendomov.cz/stridava-pecce-ve-svete/162-pravda-o-stridave-peci-v-eu-1>

²³⁴ Vodička, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.justin.cz/files/hvodicka.ppt>

²³⁵ Vodička, J. *Střídavá výchova ve světě*. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.stridavka.cz/stridava-vychova-ve-svete.html>

Rakousko

Střídavá péče je možná na základě dohody obou rodičů.²³⁶

Slovensko

Od 1. července 2010 byla na Slovensku novelou Zákona o rodine uzákoněná střídavá výchova (striedava osobna starostlivosť). Rodiče mají práva a povinnosti – soud by měl jen schválit nebo neschválit střídavou výchovu s tím, že rodiče v rámci svých povinností mají povinnost dohodnout si optimální střídání.²³⁷ Striedava osobna starostlivosť je upravena v ustanovení § 24 ods. 2 zákona č. 36/2005 Z.z. ve znění pozdějších předpisů, zákona o rodine, takto: „ Ak sú obidvaja rodičia spôsobilí dieťa vychovávať a ak majú o osobnú starostlivosť o dieťa obidvaja rodičia záujem, tak súd môže zveriť dieťa do striedavej osobnej starostlivosti obidvoch rodičov, ak je to v záujme dieťaťa a ak budú takto lepšie zaistené potreby dieťaťa. Ak so striedavou osobnou starostlivosťou súhlasí aspoň jeden z rodičov dieťaťa, tak súd musí skúmať, či bude striedavá osobná starostlivosť v záujme dieťaťa.“²³⁸

Výživné u striedavej osobnej starostlivosti upravuje ustanovení § 62 odsek 6 zákona o rodine, takto: „Ak je maloleté dieťa zverené do striedavej osobnej starostlivosti rodičov, súd při určení výživného prihliadne na dĺžku striedavej osobnej starostlivosti každého rodiča, alebo súd môže rozhodnúť aj tak, že počas trvania striedavej osobnej starostlivosti rodičov výživné neurčuje.“²³⁹

Zavedení střídavé výchovy do slovenského právního řádu se opírá o znění Dohovoru o právech dítěata, podle kterého zájem dítěte musí být prvořadým hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, jak už uskutečňované veřejným nebo soukromým zařazením sociální péče, soudy, správními a zákonodárnými orgány. Podle čl. 18 ods. 1 Dohovoru o právech dítěata vynaloží státy, které jsou smluvní stranou Dohovoru, všechno úsilí na to, aby se uznala zásada, že oba rodiče mají společnou zodpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Novela slovenského zákona o rodine vycházela z úpravy zákona o rodině v České republice a inspirací pro ni byl i německý Cochemský model opatrovnického soudu.²⁴⁰

Očekávaným efektem § 24 ods. 2 zákona o rodine je i aktivní snaha rodičů hledat dohodu o porozvodové výchově dětí např. za pomoci mediátora nebo psychologa. Soud má povinnost dbát na to, aby bylo respektováno právo dítěte na udržování pravidelného, rovnocenného

²³⁶ Blesk. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zahranici/156427/velka-interaktivni-mapa-stridava-pece-v-evrope.html>

²³⁷ Rozvod - rozchod. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.rozvod-rozchod.sk/striedava-starostlivosť-o-deti/ds-1046/p1=1186>

²³⁸ Zákon č. 36/2005 Z.z., zákon o rodine, ve znění pozdějších předpisů

²³⁹ Zákon č. 36/2005 Z.z., zákon o rodine, ve znění pozdějších předpisů

²⁴⁰ Ulclegal. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/05/2728-striedava-osobna-starostlivosť-o-dieta>

a rovnoprávného osobního styku s oběma rodiči.²⁴¹

2.8 Specifika rozhodování o střídavé výchově

Drápal s Burešem a kol. uvádí, že: „Pokud jde o střídavou výchovu, zpravidla je o ní rozhodováno v případech, kdy soud schválením dohody rodičů potvrzuje dlouhodobý faktický stav, který je dítěti ku prospěchu a dítě i oba rodiče s ním souhlasí. Nicméně, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby a samozřejmě jsou-li oba rodiče způsobilí k výchově a mají-li o výchovu zájem, z dikce zákona vyplývá, že soud může o střídavé výchově rozhodnout i autoritativně. Soud však musí dospět s ohledem na všechny okolnosti k závěru, že střídavá výchova bude dítěti ku prospěchu a bude tak plnit svůj účel.“²⁴²

Podle Průchové s Novákem je možné z praxe vysledovat, že zatímco bezprostředně po novele zákona o rodině ze srpna 1998 soudy při prosté neochotě jednoho z rodičů s režimem střídavé výchovy (prakticky bez uvedení důvodu pro své stanovisko) rozhodovaly tak, že apriori zamítly možnost střídavé výchovy, v současné době již soudy dávají větší prostor tomu, aby zkoumaly, zda skutečně nebude nejvhodnějším způsobem další výchovy dítěte střídaní u obou rodičů. Je na místě, aby se soud – byť jeden z rodičů nesouhlasí se střídavou výchovou – zabýval možností svěřením dítěte do střídavé výchovy obou rodičů zejména tehdy, pokud je zřejmé, že takové řešení preferuje samo dítě, nebo ještě lépe, že už se mezi rodiči obdoba principu střídavé výchovy realizuje a dítě je s ním spokojeno, vyhovuje mu. V takovém případě je samozřejmě na místě, aby názor dítěte na tento způsob výchovy byl zjištěn objektivně a správně.²⁴³

Drápal s Burešem a kol. upozorňují, že: „Jde-li o střídavou výchovu, nevyplývá ze zákona žádný model. Není proto možné jej jakkoliv uměle vytvářet. Především je třeba vzít v úvahu, že střídavá výchova není dle odborníků vhodná pro každé dítě.“²⁴⁴ Vždy je ovšem třeba mít na paměti, že dohoda rodičů bývá obvykle respektována více než autoritativní rozhodnutí soudu. S ohledem na dlouhodobější hledisko a především zájem dítěte se proto jeví vhodným, aby soud učinil pro dosažení dohody rodičů vše, co zákon umožňuje, tedy např. uložit účastníkům účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné

²⁴¹ Ulclegal. [online]. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/05/2728-striedava-osobna-starostlivost-o-dieta>

²⁴² Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1309

²⁴³ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 43-44

²⁴⁴ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1310

terapii.²⁴⁵

V poslední době se podle Průchové s Novákem objevuje nový fenomén – vynucování střídavé výchovy jedním z rodičů, častěji jde o otce. Na jedné straně jde o jev psychologicky kladný, ostatně jako každý nefalšovaný projev zájmu o dítě. Na straně druhé tito nezřídka militantní tatínkové trvají na tom, že střídavá výchova je řešení pro dítě nejvhodnější. Ani v nejmenším nepřihlízejí např. k tomu, že dítě chce být u matky a ta si střídání nepřeje. U soudu pak prohlašují, že zákon je zákon a tudíž musí být vynutitelný. Střídavou výchovu ale v žádném případě nelze brát jako zákonem stanovený kompromis mezi rodiči, kteří se nedokážou dohodnout, u kterého z nich dítě po rozvodu zůstane. O to větší je nejen právní, ale především psychologická zodpovědnost soudu.²⁴⁶

I Jonáková se opírá o názor, že svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Soud by měl při rozhodování o svěření dítěte do střídavé výchovy zkoumat zejména tato základní kritéria:

- *Přijatelné sociální a prostorové poměry*, jimiž se rozumí především docházka do stejné školy, nepřerušování kulturních či sportovních aktivit, srovnatelný a přijatelný byt i bytový standard, včetně vhodného místa pro přípravu dítěte do školy.
- *Spolupráce rodičů*, již se rozumí ochota a schopnost rodičů domluvit se na podstatných technických a materiálních záležitostech.
- *Neovlivňování dítěte* ze strany jednoho rodiče v neprospěch rodiče druhého. Rodiče by se měli zdržet před dítětem negativních komentářů o druhém rodiči.
- *Nezasahování ze strany třetích osob*. Další blízké osoby, tj. noví partneři rodičů či prarodičů, by neměli do střídavé výchovy zasahovat.²⁴⁷

Co se týká výživného, Drápal, Bureš a kol. uvádí, že: „V případě střídavé výchovy lze a je nutné o výživném rozhodnout, byť by intervaly pobytu dítěte v péči matky i otce byly stejné a majetkové poměry rodičů obdobné. Případné započtení, ať už dohodou nebo jednostranné, je neplatné pro rozpor se zákonem.“²⁴⁸ Hrušáková zastává názor, že: „jestliže rodiče jsou schopni dohodnout se na realizaci střídavé výchovy, musí být současně schopni se dohodnout i na plnění vyživovací povinnosti...Pokud by rodiče sice soudu deklarovali svou dohodu o střídavé výchově, ale byl by mezi nimi spor o výši výživného, lze úspěšně pochybovat o tom, že taková střídavá výchova bude v zájmu dítěte a bude mít delší

²⁴⁵ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1309-1310

²⁴⁶ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 44

²⁴⁷ Jonáková, I. - Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy *Právo a rodina*, č. 4/2008 – 10. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 14-15

²⁴⁸ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1310

trvání.²⁴⁹

Způsob stanovení a hrazení výživného u střídavé výchovy Hrušáková vysvětluje takto: „Výživné je třeba platit v pravidelných opětuujících se částkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu. Jestliže je střídavá výchova dohodnuta v měsíčních intervalech, pak formulace dohody o výživném nečiní problémy. Rodič se v dohodě zavazuje přispívat na výživu nezletilého vždy do určitého dne v lichém (sudém) měsíci k rukám druhého rodiče. Tam, kde jsou schopnosti, možnosti a majetkové poměry obou rodičů po rozvodu v podstatě vyrovnané, projevují rodiče snahu dohodnout se na stejné výši výživného a současně považují hrazení tohoto výživného v měsíci, kdy je dítě u druhého rodiče, za pouhou formalitu.“²⁵⁰

U dětí předškolního věku se občas stává, že se rodiče dohodnou na střídavé výchově v týdenních či čtrnáctidenních intervalech, neboť podle jejich názoru tato dohoda spíše vyhovuje zájmům nezletilého dítěte, a soud tuto dohodu schválí. I v tomto případě však má být podle Hrušákové výživné stanoveno v měsíčních splátkách. Rodiče by při dohodě o konkrétní výši měli zohlednit nejenom rozdílné finanční a majetkové poměry, ale i skutečnost, že dítě část měsíce bude mít u sebe druhý rodič. Nejjednodušší pak bude závazek pouze jednoho z rodičů přispívat na výživu druhému rodiči částkou zohledňující uvedené skutečnosti.²⁵¹

Schön upozorňuje, že: „Současná právní úprava žádné závazné pravidlo pro určování výživného neobsahuje, pouze stanoví aspekty, které je nutno při rozhodování o výši výživného zohlednit. Soudní praxe je tak neobyčejně různorodá a soudci se při svém rozhodování řídí nejrůznějšími metodami.“²⁵²

Rozhodování soudu o svěřením dítěte do střídavé výchovy předchází, v první kapitole podrobně popsané, řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte. Řízení se zahajuje na návrh jednoho z rodičů. Soud pak následně dítěti ustanoví kolizního opatrovníka, zpravidla OSPOD. Ten provede šetření v rodině a podá soudu zprávu o výchovných poměrech. Soud si mezitím vyžaduje další podklady nezbytné pro rozhodnutí ve věci, například zprávy o majetkových poměrech rodičů. Pokud jsou rodiče na střídavé výchově dohodnuti, proběhne jednání soudu, kde jsou vyslechnuti oba rodiče a kolizní opatrovník. Je-li dohoda o střídavé výchově v zájmu nezletilého, soud ji rozsudkem schválí. Pokud ovšem jeden z rodičů nebo dítě se střídavou výchovou nesouhlasí, provádí se další dokazování. Zpravidla je rodina

²⁴⁹ Hrušáková, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000, s. 38

²⁵⁰ Hrušáková, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000, s. 38

²⁵¹ Hrušáková, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000, s. 38-39

²⁵² Schön, M. - Střídavá výchova a vyživovací povinnost rodič. In *Právo a rodina*, č. 9/2011 – 13. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 13

soudem odkázána na rodinnou poradnu, která provede její vyšetření. Soud též může ve věci ustanovit znalce a nechat si od něj zpracovat znalecký posudek ohledně jednotlivých členů rodiny a vztahů mezi nimi. Následně opět proběhne soudní jednání, při kterém se provádí další dokazování. Poté, jsou-li splněny zákonem stanovené podmínky a základní předpoklady, soud může vydat autoritativní rozhodnutí o svěřeni dítěte do střídané výchovy. Pro představivost jsou čtenářům níže uvedeny praktické příklady v podobě výroku rozsudku soudu o schválení dohody rodičů a výroku autoritativního rozsudku soudu o svěřeni dětí do střídané výchovy. Jména nejsou z pochopitelných důvodů uvedena.

1/ Dohoda uzavřená mezi rodiči podle níž:

Nezl. Jiří se svěřuje do střídané výchovy rodičů v intervalu 1 týdne a to tak, že v lichém týdnu bude ve výchově matky a v sudém ve výchově otce s tím, že k předání dítěte dojde vždy v pátek v 16:00 hod.

Otec se zavazuje přispívat na výživu nezl. Jiřího v lichém týdnu, kdy je svěřen do výchovy matce částkou 700,- Kč týdně, splatnou k rukám matky vždy nejpozději v pátek v sudém týdnu, kdy bude chlapce předávat matce.

Matka se zavazuje přispívat na výživu nezl. Jiřího v sudém týdnu, kdy je svěřen do výchovy otce částkou 300,- Kč týdně, splatnou k rukám otce vždy nejpozději v pátek v lichém týdnu, kdy bude chlapce předávat otcí.

se soudem schvaluje.

2/ I. Nezl. Petr a Pavel, se svěřují do střídané výchovy rodičů v intervalu jednoho týdne a to tak, že v lichém týdnu se svěřují do výchovy otcí a v sudém týdnu se svěřují do výchovy matce, s tím, že k předání a převzetí dětí dojde vždy v neděli v 18:00 hod.

II. Matka je povinna přispívat na výživu nezl. Petra částkou 700,--Kč týdně a na výživu nezl. Pavla částkou 600,-- Kč týdně, splatnými vždy nejpozději do každého pondělí v lichém týdnu k rukám otce, počínaje dnem 1.1.2012.

III. Otec je povinen přispívat na výživu nezl. Petra částkou 900,-- Kč týdně a na výživu nezl. Pavla částkou 800,-- Kč týdně, splatnými vždy nejpozději do každého pondělí v sudém týdnu, k rukám matky, počínaje dnem 1.1.2012.²⁵³

---

²⁵³ Výroky rozsudků byly čerpány z opatrovnických spisů Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou, se svolením jeho předsedy

3 Odborná pomoc rodině

Rodina je malá, ale velmi složitá sociální skupina. Proto i cesty k nápravě jejich „nemocí“ mohou být složité. Často jsou ve středu zájmu děti, které upozorňují na možnou „nemoc“ rodiny.²⁵⁴ Rodině je třeba poskytnout odbornou pomoc na nesnadném úseku životní cesty tak, aby se všichni zúčastnění postupně vyrovnávali s rozchodovou či rozvodovou situací a dokázali jednat bez zbytečného ubližování sobě i druhým. Cílem odborné pomoci rodině je mírnit strádání všech členů rodiny, zvláště dětí. Konkrétní pomoc při rozvodu či rozchodu rodičů je pak zaměřena například na zvládání emočních bouří, oddělení manželské (partnerské) a rodičovské role, uzavření dohody o porozvodovém či porozchodovém rodičovství apod.²⁵⁵

Zákon o odborné pomoci rodině hovoří v ustanovení § 100 odst. 3 o.s.ř. „kdy umožňuje soudu uložit účastníkům na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii.“²⁵⁶ Tuto možnost zavedla novela o.s.ř. provedená zákonem č. 295/2008 Sb. K nařízení těchto mimosoudních postupů soud přistoupí po zvážení, zda lze očekávat, že budou v zájmu dítěte, a po posouzení, zda nepůjde jen o formální opatření, které jen oddálí právní úpravu poměrů nezletilého dítěte.²⁵⁷ Jestliže dítě jednoho z rodičů, resp. oba, odmítá, musí se soud zabývat zejména důvody tohoto negativního postoje dítěte. Mohou být způsobeny samotným odmítaným rodičem, nebo druhým rodičem, který v dítěti vytváří negativní obraz z důvodů čistě osobních způsobených např. opuštěním dítěte, nevěrou, násilím, odlišným názorem na výchovu apod. V takovém případě Drápal s Burešem a kol. doporučují využít možnosti § 100 odst. 3 o.s.ř. a rodině poskytnout odbornou pomoc uložením účasti např. na mediačním jednání nebo rodinné terapii.²⁵⁸

3.1 Typy odborné pomoci rodině

V případech, kdy rodina prochází zátěžovou situací, kterou je i rozvodové řízení a spor o výchovu a výživu dětí, je možné využít některého níže uvedeného typu odborné pomoci rodině. V dnešní době se většina těchto zařízení nachází zpravidla v každém (bývalém) okresním městě. Jejich seznam lze vyhledat na internetu nebo v telefonním seznamu. Rodiče se také mohou obrátit na soud nebo OSPOD se žádostí o poskytnutí informace, kde lze tuto

²⁵⁴ Psychocentrum. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/cs/terapie/rodinna-terapie>

²⁵⁵ Psychocentrum. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/cs/terapie/rodinna-terapie>

²⁵⁶ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 648

²⁵⁷ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 649

²⁵⁸ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1309

odbornou pomoc vyhledat. Tyto instituce jsou povinny poskytnout rodině kontakty na specializovaná odborná pracoviště v jejich obvodu. I Bakalář poukazuje na to, že: „určitá část rodičů se na OSPOD obrací sama se žádostí o pomoc při řešení rodinných krizí...každá sociální pracovnice tedy může svým klientům doporučovat nejen návštěvu manželské poradny, psychologa či psychoterapeuta, případně advokátní kanceláře, ale také využití mediace. Taková informace by měla být poskytnuta ústně s patřičným vysvětlením rozdílu mezi uváděnými službami a také písemně prostřednictvím vhodného informačního materiálu.“²⁵⁹

Psychologické poradenství včetně rozvodového poskytují *manželské a rodinné poradny*. Očekávat od nich lze spíše psychickou podporu a naznačení důsledků jednání. Lze tam získat i mnohé sociálně právní informace, leckdy včetně té, který advokát se primárně věnuje rodinným kauzám. Poradny tohoto typu lze najít ve většině bývalých okresních měst a ve všech městech krajských.²⁶⁰ Rodinné poradny pomáhají rodičům přenést se přes obtížnou situaci krize v rodině, umožňují nalézt ta nejvhodnější řešení pro rodiče a děti, uchopit situaci, ve které se oba rodiče nacházejí, pochopit své pocity, které mnohdy blokují možnost domluvy a postupu vpřed, zpracovat v sobě negativní pocity.²⁶¹ Zřizovatelem těchto poradenských zařízení bývají nejčastěji kraje či obce. Poradenské služby jsou dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, bezplatné, důvěrnost všech sdělených údajů je zaručena, klienti mají možnost vystupovat i anonymně. Návštěva poradny nevyžaduje žádné doporučení.²⁶²

Manželské a rodinné poradenství je specializovaným oborem psychologie, který představuje aplikaci psychologických postupů na práci s problémy v mezilidských vztazích, zejména pak s problémy rodinnými a manželskými. Poradenství je chápáno jako forma pomoci člověku, který se ocitl v obtížné, subjektivně těžko řešitelné či zvladatelné životní situaci. Poradenství je zaměřeno na zvládání potíží v mezilidských vztazích, osobních a rodinných problémů, generačních sporů, styku s dětmi, žárlivosti, závislostí v rodině a obtíží v intimním soužití.²⁶³ Matoušek dodává, že: „rodinné poradenství se zabývá tématy jako je výběr vhodného partnera a založení rodiny, výběr vhodných náhradních rodičů pro dítě, které má být adoptováno, resp. které má být předáno do pěstounské péče, výchovné obtíže s dětmi, zejména s dospívajícími, řešení konfliktů mezi manželi, zvládání reakcí

²⁵⁹ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 101

²⁶⁰ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 109

²⁶¹ Children of Europe. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/poradenstvi/>

²⁶² Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 17

²⁶³ AMRP. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.amrp.cz/joomla/index.php>

na odhalenou nevěru partnera, průběh a dozvuky rozvodu.²⁶⁴ Seznam rodinných poraden lze nalézt rovněž na internetových stránkách www.amrp.cz.

Psychologickými prostředky, vedoucími ke zvládnutí, eventuálně řešení problému jsou zejména emoční podpora, doprovázení v obtížné situaci, sociálně psychologická pomoc, umožnění náhledu a pochopení souvislostí problémů, podpora k pozitivní změně v chování, jednání, narušení nefunkčních komunikačních stereotypů a pomoc při vytvoření nových.²⁶⁵ V rámci rodinných poraden se provádí také rodinná terapie, která se ve svém působení zaměřuje na celou rodinu včetně dětí a věnuje pozornost vzájemným vztahům v celé rodině, tedy i mezi rodiči a dětmi. Smyslem rodinné terapie je rekonstrukce, restrukturalizace rodinných vazeb a komunikačních vzorců tak, aby docházelo k pozitivnímu vývoji dětí a celé rodiny. Způsob práce, společný pro všechny směry rodinné terapie, spočívá ve vytvoření prostoru k hledání řešení, možnosti jejich ověření v samotné rodině, až k dosažení potřebné změny.²⁶⁶ Rodinná terapie je vhodná, zvláště pokud jsou zatíženy vztahy v celé rodině, vytváří-li se spojenectví jen některých členů a rodina přestává fungovat jako celek, v rodině jsou přítomná různá tabu, došlo k významné ztrátě (rozvod, smrt) či významné změně (stěhování, příchod nového partnera, nového dítěte). Terapeut pracuje s přesvědčením, že každý člen má důvod chovat se přesně tak, jak se chová. Chování může být druhem komunikace v rámci rodiny a pokusem, jak řešit vnitřní konflikty, které souvisejí se vztahy v rodině.²⁶⁷

Problémy dětí a mládeže se zabývají *poradny pedagogicko psychologické*.²⁶⁸ Šmolka s Machem uvádí, že: „iniciátorem kontaktu s poradnou bývá nejčastěji škola, někdy rodiče, výjimečně i samotné dítě. Také jejich standardní pomoc je ze zákona bezplatná. Zabývají se nejen výukovými problémy, ale i dětmi s poruchami chování. Pomoc zde častěji spočívá v psychologickém vyšetření dítěte a v poskytnutí návodů, jak snáze překonat nejrůznější vývojová úskalí. Významně mohou přispět i při řešení otázek další profesní orientace, volby vhodného studijního oboru apod. Některé poradny rozšiřují své služby také o práci s celou rodinou; zde se jejich činnost dost blíží tomu, co poskytují poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. V centru pozornosti však většinou zůstává dítě.“²⁶⁹ Například Pedagogicko-psychologická poradna ve Žďáru nad Sázavou nabízí mimo jiné i pomoc, když má dítě problémy v chování související se vztahovými problémy, doporučují též vhodný styl

²⁶⁴ Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 102

²⁶⁵ AKTIP. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.aktip.cz/cs/produkty-sluzby/manzelske-a-rodinne-poradenstvi.html>

²⁶⁶ Psychocentrum. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/cs/terapie/rodinna-terapie>

²⁶⁷ Naslouchám. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.nasloucham.cz/nabizime/rodinne-poradenstvi-a-terapie.php>

²⁶⁸ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 109

²⁶⁹ Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 18

vedení a výchovy dětí a individuální vedení dětí s problémy v chování (psychologické, etopedické).²⁷⁰ Pedagogicko-psychologická poradna v Jihlavě kromě psychologického poradenství provádí i rodinné terapie.²⁷¹

Šmolka s Machem uvádí, že: „jedna z nejnovějších institucionalizovaných forem pomoci jsou *občanské poradny*. Zaměřují se především na poskytování základních informací o tom, kde je možno získat specializovanou odbornou pomoc, kam se obracet se žádostmi o sociální dávky, jak účinně využívat služeb orgánů státní správy nebo samosprávy, kde lze nalézt pomoc při řešení celé řady specifických problémů.“²⁷² I Průchová s Novákem považují občanské poradny za jeden z nejmladších poradenských systémů u nás. Jsou bezplatné a přinejmenším dostupné ve všech krajských městech, dotované granty z různých zdrojů, základní informace o právech, postupech, místech, kam se obrátit, ochotně poskytnou. Své klienty ovšem nezastupují, převážně jen informují.²⁷³ Asociace občanských poraden uvádí, že občanské poradny jsou zřizovány při nevládních neziskových organizacích. Jejich posláním je asistovat všem klientům při řešení jejich tíživých životních situací. Poradny mají za úkol nejenom klientům poskytovat věcně správné informace a kontakty na jiná odborná pracoviště, ale být jim především průvodcem po celou dobu jejich obtíží. Občanské poradny jsou takto zázemím, které je nablízku jako instituce bezplatné, důvěrné a nestranné pomoci.²⁷⁴

Tradiční právní pomoc poskytuje *advokát*. Zastupovat se můžeme nechat kterýmkoliv advokátem, kterého k tomu zmocníme. Budeme-li se zastupováním advokáta nespokojeni, pak máme možnost udělenou plnou moc kdykoliv v průběhu řízení odvolat. Advokát nám nepochybně může pomoci „vést“ řízení, nicméně si musíme uvědomit, že posláním advokáta je hájit zájmy svého klienta a dohlížet na to, aby rozhodnutí bylo v souladu s právním řádem. Podpisem plné moci se rovněž zavazujeme uhradit cenu za poskytnuté právní služby, včetně složení zálohy, kdykoliv o její složení advokát požádá. Odůvodňují-li to naše poměry, můžeme požádat soud o osvobození od soudních poplatků a ustanovení právního zástupce k ochraně našich zájmů. Vyhoví-li soudce, po předložení dokladů prokazujících naše majetkové a příjmové poměry, naší žádosti, ustanoví nám pro řízení zástupce z řad advokátů. Ten pak veškeré právní služby poskytuje pro nás bezplatně, přičemž po skončení zastupování mu bude tato placena státem.²⁷⁵

²⁷⁰ PPP-ZR. [online]. [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: www.ppp-zr.cz/co_nabizime.html ze dne 18.2.2012

²⁷¹ PPPJI. [online]. [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: www.pppji.cz ze dne 18.2.2012

²⁷² Šmolka, P., Mach, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 19

²⁷³ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 109-110

²⁷⁴ Občanské poradny. [online]. [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: http://www.obcanskeporadny.cz/images/stories/Ke_stazeni-verejne/definiceOP.pdf

²⁷⁵ Průchová, B., Novák, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, s. 110-112

Posledním typem odborné pomoci rodině jsou *centra mediace*. Problematika rodinné mediace je samostatně a podrobně popsána v následující podkapitole.

3.2 Rodinná mediace

Spory a konflikty provázejí lidskou společnost a jsou trvalou součástí mezilidských vztahů. K nejvíce emočně a citově náročným sporům patří ty rodinné, zejména rozvodové. I zde je však možné řešit je kultivovaným způsobem, za pomoci prostředníka – mediátora.²⁷⁶

Souvislost tématu této diplomové práce s oborem sociální pedagogika je spatřována právě v této podkapitole věnující se rodinné mediaci. Kraus hovoří o metodě mediace jako o „postupu, který lze úspěšně uplatnit při řešení různých sporů. Vede lidi od negativních prožitků k pozitivnímu chování, napomáhá vzájemnému porozumění a samostatnému rozhodování, učí nést odpovědnost a uvažovat o budoucnosti.“²⁷⁷ Dále zdůrazňuje, že: „mediátor musí být nezaujatý, bez předsudků k účastníkům, musí zachovávat neutrální postoje a nezávislost a dávat oběma stranám stejný prostor v hledání řešení.“²⁷⁸ Holá mediaci definuje jako: „způsob řešení mezilidských konfliktů, při němž neutrální kvalifikovaná osoba – mediátor – pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání. Jejím cílem je dosažení spokojenosti s průběhem a výsledkem řešení tohoto konfliktu.“²⁷⁹ Doležalová považuje mediaci za jeden z několika typů mimosoudních řešení sporů. Podle ní je to de facto forma smířičího řízení.²⁸⁰ Podle Holé je „mediace komunikační metodou, která využívá poznatků různých vědních oborů, zejména psychologie, především sociální psychologie, dále sociologie, práva a sociální práce. Hranice těchto disciplín překračuje a vzájemně je propojuje. Mediace má teprve asi třicetiletou historii. Jejimi kolébkami jsou USA a Kanada. Počátkem devadesátých let se začíná mediace využívat i u nás.“²⁸¹ Mediace je také chápána jako „metoda, která není prvotně zaměřená na problémy klientů, ale jako metoda, která je zaměřená na samotného klienta. Prostřednictvím mediace a za pomoci mediátora jsou aktivovány jeho nevyužití zdroje řešit svou konfliktní situaci. Mediace tak pomáhá podněcovat a rozvíjet potenciál člověka řešit vlastní obtíže.“²⁸²

Doležalová uvádí, že: „podstatou mediace je jmenování tzv. mediátora, osoby třetí, objektivní, na stranách sporu nezávislé, která se snaží vzhledem ke svým schopnostem,

²⁷⁶ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 99

²⁷⁷ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 183

²⁷⁸ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 183

²⁷⁹ Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 7

²⁸⁰ Doležalová, M. Právní aspekty mediace. In *Právo a rodina*, č. 11/2006 – 8. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 9

²⁸¹ Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 7

²⁸² Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 7

odborným a komunikativním, docílit kompromisního řešení sporu mezi stranami.²⁸³ Mediátor musí být v zásadě nápomocen stranám v jejich snažení přátelsky urovnat vzájemné neshody. Mediátor strany nesoudí a také nevynáší soud nad jejich právy a povinnostmi. Ideálně by neměl ani navrhnout stranám řešení, jež by bylo podle něho nejlepší, ale měl by být nápomocen ve vytvoření takových podmínek, aby strany samy ve vzájemné spolupráci našly vlastní řešení, jež by podle jejich mínění bylo nejpřiměřenější. Mediátor je vůdčí osobností v procesu, kde psychologie vyjednávání a technika komunikace hrají stejně důležitou roli jako právní normy a dosavadní vztahy mezi stranami. Mediátor musí věnovat pozornost vyřčeným slovům stejně jako neverbálnímu chování – musí být profesionálem v oboru komunikace. Mediátor věnuje pozornost tomu, aby mediační proces postupoval ve vší korektnosti, v komunikativním duchu a klidné atmosféře. Mediátor i strany jsou si vědomy skutečnosti, že mediaci může kterákoli ze stran okamžitě ukončit, jakmile přestane být spokojena se způsobem, jakým se věc vyvíjí.²⁸⁴ Mediace je ve světě stále oblíbenější díky velké úspoře času a nákladů, neformálnosti a flexibilitě ve srovnání s řízením soudním. Základním principem mediace je důvěrnost celého řízení. Výsledkem mediace je v úspěšném případě uzavření dohody mezi spornými stranami.²⁸⁵ Bakalář konstatuje, že: „mediace může pomoci soustředit se na podstatné záležitosti budoucího života, oprostít se od vyvolávání či prohlubování nepřátelství a také uchovat si kontrolu nad průběhem sporu.“²⁸⁶

Mediace v rodinných konfliktech je spolu s mediací v justici nejrozšířenější oblastí využívání mediace. Soustředěnější zájem posledních let o problematiku rodiny je pravděpodobně i odrazem přítomnosti celé řady negativních společenských jevů, které s rodinným životem souvisejí - nestabilita rodinných vztahů, růst počtu problémových rodin, vzrůstající počet rozvodů atd. V rodinných konfliktech je rozlišována mediace rodinná a rozvodová.²⁸⁷

Základním principem rodinné mediace je podle Bakaláře: „spolupráce rodičů s mediátorem ve snaze nalézt optimální rozvodové uspořádání, tedy např. úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí včetně styku dětí s rodičem nebo prarodiči a jinými příbuznými, úpravu bytových a majetkových záležitostí apod.“²⁸⁸ Holá uvádí, že: „se rodinná mediace zabývá řešením konfliktů vzniklých ve vzájemném soužití členů rodiny (rodičů, dětí, prarodičů atd).“²⁸⁹ Podle Holé je základní princip rodinné mediace: „postaven na zjištění,

²⁸³ Doležalová, M. Právní aspekty mediace. In *Právo a rodina*, č. 11/2006 – 8. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 9

²⁸⁴ Doležalová, M. Právní aspekty mediace. In *Právo a rodina*, č. 11/2006 – 8. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 9-10

²⁸⁵ Doležalová, M. Právní aspekty mediace. In *Právo a rodina*, č. 11/2006 – 8. ročník, ISSN 1212-866X, Linde nakladatelství s.r.o., s. 9

²⁸⁶ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 99

²⁸⁷ Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 135

²⁸⁸ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 99-100

²⁸⁹ Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 135

že většina rozvádějících se partnerů má zachovanou schopnost a vůli zůstat kompetentními rodiči. Lze tak postupně oddělit konfliktní partnerskou rovinu od roviny rodičovské. Teoretickým východiskem k tomuto pojetí jsou koncepty strukturální rodinné terapie. Ta se zajímá o hranice rodinných subsystémů a vytvoření a udržení jasné hierarchie, která zajišťuje rodičovskou kompetenci rozhodování.²⁹⁰ Většina mediátorů v rozvodové či rozchodové situaci působí jako obhájci dětí, informují rodiče o dětském psychickém vývoji a potřebách. Východiskem úvah mediátorů je zájem dětí, proto by měli odmítnout schválit takový rodičovský návrh, který by děti poškozoval.²⁹¹

Rodinná mediace přinese zúčastněným pomoc a řešení pouze v případě, že jim mediátor a celé jeho jednání vyhovuje. Není problém hledat u více mediátorů tak dlouho, až se najde ten vyhovující.²⁹² Bakalář uvádí, že: „mediace je prováděna v několika společných sezeních, mediátor může být jeden nebo pracují ve dvojici. Rodiče si za pomoci mediátora ujasní své představy o potřebách dětí i svých a získají také přehled o právních náležitostech rodinných vztahů. Poté se mohou dohodnout na konkrétním řešení úpravy poměrů, které by vzájemnou dohodu respektovali v dalším soužití, nebo by se stalo podkladem pro dohodu schvalovanou soudem v dalším řízení.“²⁹³

Holá konstatuje, že: „rodinná mediace balancuje na pomezí rodinného poradenství či psychoterapie.“ Upozorňuje, že: „pokud se jedná o účast dětí na mediaci, je potřeba velké opatrnosti při plánování struktury procesu. Děti by měly být minimálně účastny na konfliktech rodičů a neměly by být vtaženy do hledání řešení a rozhodování, ke komu budou patřit a jako se s rodiči budou stýkat. Děti bývají přizvány až v okamžiku, kdy jsou jim rodiče již schopni společně představit některá konstruktivní řešení situace. Možná je i samostatná individuální práce mediátora s dítětem formou oddělených sezení a dále mediace, kdy práva a potřeby dítěte hájí jeho opatrovník. Mediátor se může s dětmi seznámit a posoudit jejich potřeby ještě před tím, než začne pracovat s rodiči. Je prospěšné, když mediátor sleduje vývoj dětí poté, co se začne realizovat rodičovská dohoda. Mediátor je pak schopen doporučit vhodné změny v uspořádání.“²⁹⁴

Pozitivní zahraniční zkušenosti ukazují, že při využívání rodinné mediace dochází k redukování konfliktů, k zajištění kontinuity osobních vztahů mezi rodiči a dětmi, k redukování doby pro urovnání konfliktů i snižování společenských a ekonomických

---

²⁹⁰ Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 138

²⁹¹ Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 138

²⁹² Children of Europe. [online]. [cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/mediace/>

²⁹³ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 100

²⁹⁴ Holá, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, s. 140

nákladů na soudní spory.²⁹⁵ Mediace je způsob řešení prospěšný všem rodinným příslušníkům a nakonec i celé společnosti. Z hlediska státního rozpočtu může rozšíření rodinné mediace přinést úsporu veřejných výdajů na soudní řízení a úsporu času i sil přetíženým soudům a dalším státním orgánům. Pro rodiče pak využití mediace představuje jednu z možností, jak i nadále rozhodovat o svém životě a životě svých dětí a využít současnou právní úpravu schvalování dohod soudem.²⁹⁶

---

²⁹⁵ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 100

²⁹⁶ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 102

4 Střídavá výchova v soudní praxi

V předchozích kapitolách byl uveden teoretický základ problematiky střídavé výchovy a řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte. Teoretické poznatky jsou dále doplněny o praktické informace získané od odborníků pracujících v této oblasti. **Cílem výzkumu** této diplomové práce je zjistit profesní zkušenosti a názory respondentů z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy. Za účelem naplnění cíle výzkumu byly zjišťovány odpovědi na následující **výzkumné otázky**:

1/ Jak respondenti vnímají institut střídavé výchovy pod vlivem svých profesních zkušeností?

2/ Jaké skutečnosti by měly být v řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy zjišťovány?

3/ Jaká je praxe soudů v kraji Vysočina při ustanovování znalce v tomto řízení?

4/ Jaká je úloha kolizního opatrovníka v tomto řízení?

5/ Jaké mají respondenti zkušenosti s rozhodováním soudů o střídavé výchově přes nesouhlas rodičů či dítěte?

6/ Jaká jsou další specifika řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy?

7/ Jaká je soudní praxe v kraji Vysočina v oblasti poskytování odborné pomoci rodině?

4.1 Metodologická východiska

K získání potřebných dat byl použit **kvalitativní výzkum**, který je „procesem hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“²⁹⁷ Hendl uvádí, že: „práce kvalitativního výzkumníka je přirovnávána k činnosti detektiva. Výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry. Seznamuje se s novými lidmi, pracuje přímo v terénu, kde se něco děje.“²⁹⁸ „Metody kvalitativního přístupu se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme.“²⁹⁹ „Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací. Výstupem je formulování

²⁹⁷ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 50

²⁹⁸ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 50

²⁹⁹ Strauss, A., Corbinová, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. In Švaříček, R., Šed'ová K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 24

nové hypotézy či teorie.³⁰⁰ Tyto však není možné zobecňovat. Jsou platné právě jen pro vzorek, na kterém byla data získána.³⁰¹ Gavora uvádí, že „výzkumník se snaží vysvětlovat jev očima zkoumaných osob, a ne na základě svých vlastních názorů, očekávání, tradic apod. Všímá si rozdílů mezi zkoumanými osobami a zjišťuje, zda existují rozdíly v tom, jak se ony dívají na danou věc.“³⁰²

S ohledem na cíl výzkumu a charakteristiku výzkumného souboru byla ke sběru dat zvolena **metoda řízeného strukturovaného rozhovoru**. Rozhovor patří mezi jednu z nejpoužívanějších výzkumných metod. Je to vědecká metoda, která je předem naplánovaná. Je to asymetrická situace. Výzkumník vede rozhovor a klade otázky a respondent na ně odpovídá. Odpovědi si výzkumník zaznamenává a poté je vyhodnotí.³⁰³ Kraus považuje rozhovor za velmi častou metodu využívanou v sociálních výzkumech. „Základem je kladení otázek, které mohou být uzavřené (respondent volí z nabízených variant), otevřené (volně odpovědi), nebo polouzavřené (poslední z variant dává možnost doplnit volnou odpověď). Rozhovor jako výzkumná metoda se od běžného rozhovoru odlišuje tím, že je dopředu připraven.“³⁰⁴ Pro tento výzkum zvolený řízený strukturovaný rozhovor se podle Hendla sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět. Základním účelem tohoto typu interview je co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru. Tento typ rozhovoru je vhodný, pokud ho nemáme možnost opakovat a máme málo času se respondentovi věnovat.³⁰⁵

Výzkumný soubor je tvořen vybranými odborníky z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěřeni nezletilého dítěte do střídavé výchovy. Aby bylo možné výsledky výzkumu zobecnit na kraj Vysočina, oslovení respondenti pokrývají celý tento kraj. Z některých okresů se jich podařilo získat více, z některých pouze jednoho. Data byla získávána od opatrovnických soudců okresních soudů, od vyšších soudních úředníků pracujících (dále jen VSÚ) na opatrovnickém oddělení též z okresních soudů a od pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen pracovníci OSPOD). Výzkumný soubor je tvořen celkem 13 respondenty, z toho jsou 3 muži a 10 žen. Rozhovory byly provedeny se 4 soudci, 5 VSÚ a 4 pracovníky OSPODU. Realizovat rozhovory se všemi opatrovnickými soudci, VSÚ a pracovníky OSPOD z kraje Vysočina bylo prakticky téměř

³⁰⁰ Smékal (1983, s. 56) In Švaříček, R., Šedřová K. A kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 24

³⁰¹ Švaříček, R., Šedřová K. A kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 25

³⁰² Gavora P., Úvod do pedagogického výzkumu. 2. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 181

³⁰³ Gavora, P. a kol. 2010. Elektronická učebnice pedagogického výzkumu. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>

³⁰⁴ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 33-34

³⁰⁵ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 173

neproveditelné, zejména s ohledem na jejich časovou zaneprázdněnost. Každý také nebyl ochoten rozhovor poskytnout, tudíž byl výzkumný soubor omezen na 13 shora uvedených respondentů.

Respondenti byli pro rozhovory vybráni z následujících důvodů. Opatrovniční soudci o svěřeni dítěte do střídavé výchovy přímo rozhodují. VSÚ sepisují s rodiči návrhy na svěřeni dítěte do střídavé výchovy, dále soudcům připravují veškeré podklady pro vydání rozhodnutí o svěřeni dítěte do střídavé výchovy, popřípadě činí v tomto řízení další úkony, kterými je příslušný soudce pověřen. Pracovníci OSPOD v tomto řízení zastupují nezletilé děti jako kolizní opatrovníci a mají mnoho práv i povinností v průběhu celého řízení. Jedná se o osoby, které jsou procesu rozhodování o svěřeni dítěte do střídavé výchovy nejbližší, mají proto řadu cenných profesních zkušeností, které vhodně doplní teoretický základ diplomové práce a informace od nich získané zodpoví výzkumné otázky, které byly stanoveny na počátku tohoto výzkumu.

Otázky byly respondentům kladeny podle předem stanovených pevných okruhů (viz. příloha č. 3). Před započatím rozhovoru byl každý dotazovaný vždy ubezpečen, že rozhovor je anonymní, jména ani pracoviště nejsou zaznamenávána. Rozhovory byly prováděny v období od listopadu 2011 do února 2012 přímo na pracovištích jednotlivých respondentů a odpovědi byly zaznamenávány vždy přímo při konání rozhovoru.

4.2 Analýza rozhovorů

Tato podkapitola obsahuje analýzu dat, které byly získány rozhovory s jednotlivými respondenty. Otázky jsou rozděleny do 5 hlavních tématických okruhů. Každý rozhovor obsahoval celkem 30 otázek, s tím, že poslední otázka dávala respondentům možnost doplnit ještě nějaké jejich další zkušenosti, postřehy a názory k problematice. Prostřednictvím citací jsou uvedeny odpovědi, které, podle výzkumníka, obsahují přínosné a zajímavé názory či informace. Jednotliví respondenti jsou v zájmu zachování anonymity uváděni pod těmito zkratkami: soudci – S1, S2, S3, S4, vyšší soudní úředníci – VSÚ1, VSÚ2, VSÚ3, VSÚ4, VSÚ5 a pracovníci OSPODU – OSPOD1, OSPOD2, OSPOD3, OSPOD4. Čtenář má tudíž při čtení citace odpovědi respondenta možnost vnímat, z jaké profesní oblasti je daný názor či zkušenost.

Okruh č. 1: Otázky zaměřené na dosavadní zkušenosti dotázaných s problematikou střídavé výchovy

Otázka č. 1: Jak dlouho pracujete ve svém oboru?

Ze získaných odpovědí respondentů bylo zjištěno, že délka praxe poloviny z nich přesahuje hranici 15 let. 2 dotázaní z této skupiny mají dokonce 30letou praxi. Méně zkušení jsou pouze 3 z oslovených odborníků, kteří pracují ve svém oboru 2-3 roky. Zbytek vykonává svoji profesi po dobu zhruba 10 let.

Otázka č. 2: Kdy jste se v rámci své profese poprvé setkal/a s problematikou střídavé výchovy?

Z odpovědí vyplývá, že 5 dotázaných se s touto problematikou setkala již v roce 1998, tedy od zavedení institutu střídavé výchovy do našeho právního řádu. Většina zbývajících respondentů své první setkání s problematikou střídavé výchovy datují do doby před 6-ti lety a výše uvedení 3 nováčci před 2-3 lety.

Otázka č. 3: Jak často přicházíte do kontaktu s rodinami, ve kterých střídavá výchova aktuálně probíhá, nebo o ní rodiče uvažují či usilují?

Četnost kontaktů s těmito rodinami byla u respondentů značně odlišná. Soudci uváděli interval minimálně jednou do měsíce. S3 dokonce uvedl, že „*návrh na svěřeni dítěte do střídavé výchovy má v každé třetí porozvodové úpravě s tím, že samozřejmě ne vždy je ale o svěřeni do střídavé výchovy také rozhodnuto.*“ VSÚ s rodinami jako takovými přichází do kontaktu pouze při sepisování návrhů na svěřeni dítěte do střídavé výchovy, pokud se některý z rodičů dostaví k soudu a sepsání takového návrhu požaduje. Tato situace podle většiny VSÚ nastane tak jednou za 2 měsíce. Pracovníci OSPOD mají kontakt s rodinami širší. Počet kontaktů popsala OSPOD2 takto: „*...počet kontaktů je různý, pokud je dohoda, stačí jeden kontakt s rodinou, pokud dohoda není, pak se setkáváme s rodinou opakovaně až do konečného rozhodnutí soudu. Například až 15 kontaktů s rodinou na jeden případ.*“

Otázka č. 4: Absolvoval/a jste během své praxe nějaké další vzdělávání nebo školení zaměřené na problematiku střídavé výchovy?

Všichni respondenti z řad soudců a pracovníků OSPOD absolvovali školení zaměřené na problematiku střídavé výchovy. Z VSÚ pouze jeden, ostatní nikdy žádné školení neabsolvovali. Soudci shodně uvedli, že pro ně školení pořádá Justiční akademie.

Okruh č. 2: Otázky zaměřené na názory dotazovaných na střídavou výchovu pod vlivem jejich dosavadních profesních zkušeností

Otázka č. 5: Jak byste svými slovy institut střídavé výchovy definoval/a?

Většina dotázaných na tuto otázku odpovídala definicí slovy zákona o rodině, konkrétně § 26 odst. 2. Zajímavé jsou zejména tyto definice:

S2: „Jedná se o svěření dítěte oběma rodičům v určitém časovém intervalu, kdy se oba rodiče podílejí na výchově dítěte, na formování jeho osobnosti, předávají mu vzory chování a dítě má zase možnost pobývat se svými rodiči, čímž zcela nepochybně dochází k upevňování vztahu mezi rodiči a dětmi.“

S3: „Je to střídání dětí v nově vytvořených rodinách rodičů, které má svoje negativa i pozitiva. Umožňuje rovný podíl rodičů na výchově dítěte, problémem je ale nejednotnost výchovného působení a častá změna prostředí, které absolvuje dítě.“

VSÚ4: „Dle mého názoru se jedná o snahu vytvořit dítěti po rozchodu jeho rodičů přibližně stejné prostředí, jaké mělo před jejich rozchodem, dále umožnit dítěti žít s oběma rodiči, kteří svým přístupem chtějí docílit toho, aby se jejich rozchod co možná nejméně dotkl osudu jejich dítěte.“

Otázka č. 6: Je podle Vás současná právní úprava střídavé výchovy (§ 26 odst. 2 zákona o rodině) vyhovující?

Téměř všichni respondenti považují současnou právní úpravu za vyhovující. Někteří ovšem dodávali, že by měla být podrobněji rozpracována. Jeden odstavec v zákoně o rodině, a to ještě společný se společnou výchovou, se mnohým zdá být málo. Největší výhrady zazněly zejména z úst VSÚ2: „Jedná se o velmi všeobecné ustanovení, ve kterém zejména chybí na co by se měl soud v řízení o střídavé výchově zaměřit, dále podle jakých hledisek a kritérií by měl střídavou výchovu stanovit..“ a OSPOD1: „Domnívám se, že střídavá výchova by měla být v zákoně více rozpracována. Mohla by být umožněna například doba zkušební. Ze zkušeností vím, že po rozhodnutí soudu se zjistí, že střídavá výchova třeba dětem nevyhovuje a změna je mnohdy problematická. Navíc pokud jeden z rodičů trvána na střídavé výchově a druhý ji odmítá, jsou mezi nimi špatné vztahy a z toho pak vznikají další velké problémy. Tudíž pouze to, že jsou rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají o výchovu zájem, není dle mého názoru dostatečným argumentem pro střídavou výchovu.“

Otázka č. 7: Jaká je podle Vás dolní věková hranice od které lze dítě svěřit do střídavé výchovy?

Většina oslovených odborníků zastává názor, že dolní věková hranice pro svěření dítěte do střídavé výchovy se nedá úplně jednoznačně určit. U každého dítěte je to individuální, závisí to na jeho osobnosti, vlastnostech apod. Všichni bez rozdílu se ovšem shodli, že dítě nelze svěřit do střídavé výchovy v kojeneckém věku, kdy je závislé na výživě a péči své matky. Nejnižší dolní věková hranice zazněla z úst OSPOD3 a to věk 1 roku dítěte. Naopak S4, VSÚ1, VSÚ3 a OSPOD4 by střídavou výchovu doporučili až u dětí starších 5 let nebo dokonce až u dětí školního věku. Ze získaných odpovědí považuji za nejvýstižnější tyto:

S2: „Do SV bych nepsvěřila velmi malé dítě, myslím tím dítě zhruba do 3 až 4 let věku. U kojenců a batolat je podle mého názoru matka osobou, která je pro jejich vývoj důležitější. Většinou se o děti v tomto období osobně stará, je s nimi na mateřské dovolené. Mnohé matky dítě dlouho kojí, navíc v tomto věku dítě není schopno srovnat si v hlavě a rozumově úměrně věku zvládnout proč je určité období u matky a určité období u otce. Za dolní věkovou hranici pro svěření dítěte do střídavé výchovy tedy považuji věk 3-4 let, případně nástup dítěte do školy.“ OSPOD1: „ Za dolní věkovou hranici považuji minimálně 3 roky, do té doby by dítě mělo mít možnost být ve stejném prostředí. Do té doby je možný široký styk s druhým rodičem.“

Otázka č. 8: Uved'te, u kterých dětí byste střídavou výchovu zásadně nedoporučili?

U této otázky se řada oslovených hodně rozohnila. Většina z nich by nikdy nedoporučila střídavou výchovu u příliš malých dětí (kojenců a batolat), u dětí které jsou hodně fixovány na jednoho z rodičů a kterým dělá obtíže změna prostředí. Následují nejzajímavější odpovědi: S3: „Střídavou výchovu bych nikdy nedoporučila u dětí, které mají problémy s adaptací na změnu prostředí, především autisti, děti s psychickými poruchami..“

S4: „Střídavá výchova není vhodná u malých dětí, minim tím děti mladší 4-5 let, závisí to samozřejmě na konkrétní vyspělosti dítěte, ale podle mě je v tomto věku nevhodná, protože dítě si ještě neuvědomuje časové intervaly, samo nemá představu o tom, jak dlouhý je například týden, je většinou úzce vázáno na toho z rodičů, který o něj převážně pečuje a odloučení od něj na delší dobu vnímá velmi úzkostně. Dále u dětí starších, které mají sklon k manipulaci svých rodičů a jehož rodiče spolu nekomunikují a nemají shodné nebo alespoň v zásadě podobné přístupy k výchově. Takové dítě často zneužívá situace, využívá rozkol rodičů ve svůj prospěch, zde se výchova omezí spíše na faktické zabezpečení péče o dítě bez žádoucích výchovných dopadů. A nakonec u dětí, kde jsou propastné rozdíly v úrovni materiální, životního stylu, výchovných metod, sociálního zázemí a podobně. Dítě je často konfrontováno s těmito rozdíly, rodiče i dítě samo si je neuvědomují a je zde riziko, že se změny prostředí negativně objeví v chápání reality běžného života dítěte.“

VSÚ2: „Střídavou výchovu bych nedoporučila u mentálně postižených dětí, u autistů, a to z důvodu již zavedeného určitého režimu, střídání prostředí by takovým dětem rozhodně neprospělo na psychice. Dále bych nedoporučila střídavou výchovu u dítěte, které je schopno vyjádřit svůj názor a se střídavou výchovou zásadně nesouhlasí.“

OSPOD1: „...také u dětí, které by tímto přišly o kolektiv svých vrstevníků kvůli vzdálenosti mezi rodiči a u dětí, jejichž rodiče vidí hlavní zájem v to, že střídavou výchovou ublíží druhému rodiči..“

OSPOD2: „...nelze ji doporučit ani v případech, kdy si střídavou výchovu prosazují samy děti, jako projev protestu proti rozpadu rodiny, kdy rodiče nejsou schopni dobré komunikace a jednotného výchovného působení...“

OSPOD3: „zřejmě v případě, že by dítě bylo jedním z rodičů týráno, nebyl by na něm byl spáchán jiný trestný čin ze strany rodiče..“

Otázka č. 9: V čem spatřujete pozitiva střídavé výchovy pro dítě?

S1 a OSPOD4 sdělili stručný vyhraněný názor, že ve střídavé výchově nevidí pro dítě vůbec žádná pozitiva. Ostatní dotazovaní odpovídali většinou hodně podobně. Nejčastěji zaznělo, že dítě může trávit čas stejně s oběma rodiči, má oba výchovné vzory, má ve svém životě mužský i ženský vzor. Kromě toho byla v odpovědích doplněna ještě tato další pozitiva střídavé výchovy pro dítě: VSÚ 4: „...dítě má možnost být v kontaktu i s prarodiči a ostatními příbuznými, nedojde k výraznému narušení vzájemných vztahů. Oba rodiče mohou stejnoměrně rozvíjet zájmy dítěte, kdy například s otcem rybaří, sportuje, matce pomáhá při vaření, při údržbě zahrádky. Výhodou také je, že nedojde k narušení vazeb ve vztahu ke kamarádům, spolužákům dítěte..“

S2: „...výhodou také je, že dítě není fixované, dokáže se přizpůsobit změně podmínek, tedy i změně prostředí, což je zcela nepochybně přínosem pro jeho další vývoj, zejména v dnešní době. Podle mého názoru mu nebude v dospělosti činit problém odpoutat se od zázemí a místa bydliště a třeba za prací cestovat, případně měnit místo pobytu. Dítě je pak pružnější, lépe změny situací i v budoucnu zvládá.“

S3: „...dítě má také širší okruh pro něj důležitých osob, nejen prarodiče, ale také v nově vytvořených rodinách noví partneři a jejich širší rodina..“

Otázka č. 10: Jaké má střídavá výchova výhody pro rodiče?

Každý z dotázaných uvedl nějakou výhodu střídavé výchovy pro rodiče. Nejčastěji zazněl názor, že oba rodiče mají možnost se rovnoměrně a intenzivně podílet na výchově svých dětí. Mají s nimi pravidelný a časově rovnoměrný kontakt, také jsou mnohem více informovaní o dítěti. Dále zazněly ještě tyto zajímavé názory: S3: „Rodiče mají možnost realizovat svoje pracovní i volnočasové aktivity v době, kdy je dítě v péči druhého rodiče. Naopak v době, kdy má rodič dítě u sebe, má větší prostor pro realizaci vzájemných aktivit s dítětem a plnohodnotně s ním využije čas.“ VSÚ5: „...rodiče se mohou podílet na výchově dítěte i povinnostech stejnou měrou..“ Též OSPOD3 uvedla: „...děti nemá jeden rodič pouze na starosti a druhý na hraní...“

Otázka č. 11: Máte ze své praxe zkušenosti s rodinami, ve kterých střídavá výchova nefungovala?

Z celkového počtu 13 respondentů na tuto otázku odpovědělo negativně 5 z nich (2 soudci a 3 VSÚ). Nejvíce zkušeností s případy nefungující střídavé výchovy mají všichni pracovníci OSPOD. Nejčastějším důvodem pro rozhodnutí o změně střídavé výchovy na výlučnou péči jednoho rodiče je podle oslovených odborníků špatná komunikace rodičů, zejména při předávání informací o dítěti. Respondenti také často uváděli, že se některé děti hůře adaptují na změnu prostředí a po určité době realizace střídavé výchovy samo dítě vysloví přání, že již nechce „pendlovat“ mezi rodiči. Oslovení mají také častou zkušenost s tím, že po určité době zájem některého z rodičů o realizaci střídavé výchovy opadne a dál již střídavou výchovu nechce. Zpravidla to bývá ten rodič, který si střídavou výchovu vynutil i přes nesouhlas druhého rodiče a poté, co zjistil kolik času musí dítěti věnovat, jeho zájem o střídavou výchovu značně poklesl. VSÚ4 má zkušenosti s rodinami, „*kdy střídavá výchova nefungovala po navázání nového partnerského vztahu některým z rodičů a dále také, v případech, kdy se rodiče potýkali s problémem financování potřeb dítěte.*“ K tomuto problému se podrobněji vyjádřila OSPOD2: „*...objevují se také případy, kdy střídavá výchova nefunguje po stránce materiální, když dítě zajišťuje pouze jeden z rodičů, který kupuje školní pomůcky, platí školní výlety, počítač, telefon a další finančně náročnější položky, a druhý rodič se nepodílí. Případně dítě tyto požadavky vznáší pouze na jednoho z rodičů, u kterého bývá vyslyšeno. První rodič pak zpravidla protestuje a přestává se střídavou výchovou souhlasit a následně podává nový návrh na změnu výchovy.*“

Otázka č. 12: Jak může podle Vás střídavá výchova ovlivnit další život dítěte?

Převažující většina respondentů vyslovila názor, že velmi záleží na tom, zda střídavá výchova v rodině funguje bez problémů či nikoliv. Stejně jako OSPOD2 si myslí, že: „*...pokud střídavá výchova vznikne přirozeně, dobrovolně a v praxi funguje, její vliv na další život dítěte je bezpochyby pozitivní.*“ Zazněl také zajímavý názor VSÚ2: „*Myslím si, že dítě, které projde střídavou výchovou, bude v dospělosti chtít již jako rodič zachovat tradiční model rodiny, tím míním matka, otec, dítě a pokud by to nešlo, samo by usilovalo o zavedení střídavé výchovy u svých dětí.*“ OSPOD3 upozornila na skutečnost, že: „*...pokud si rodiče dělají naschvály, dítě má zničené dětství a může dojít i k psychickému týrání dítěte.*“ S1 na tuto otázku odmítl odpovědět s tím, že se dle jeho názoru „*jedná spíše o otázku pro psychologa.*“ Také S3 namítla, že: „*...do budoucna se dle mého názoru nedá odhadnout, jak to bude ovlivňovat partnerské a rodinné vztahy dětí, které vyrostly ve střídavé výchově s ohledem na zavedení institutu v roce 1998.*“

Okruh č. 3: Otázky zaměřené na střídavou výchovu v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte

Otázka č. 13: Který z rodičů se dle Vašich zkušeností častěji domáhá svěřeni dítěte do střídavé výchovy?

11 oslovených z výzkumného souboru 13 odborníků shodně vyjádřilo svoji zkušenost, že o svěřeni dítěte do střídavé výchovy se častěji domáhá otec. Podle těchto respondentů je tomu tak zejména proto, že otec se chce aktivně podílet na výchově a má obavu o narušení kontaktu s dítětem, pokud bude svěřeno do výlučné péče matky. OSPOD1 uvedla zajímavý názor: „Většinou je to otec. Role žen i mužů se v dnešní době vyrovnávají, otcové mají větší zájem o výchovu dítěte. Někdy je také motivací snaha ublížit druhému rodiči.“ S3 si myslí, že „...otcové žijí v přesvědčení, že pokud bude dítě svěřeno do výlučné péče matky, budou zbaveni možnosti podílet se na výchově, někteří otcové si však na výlučnou péči o dítě netroufají.“ Shodný názor vyjádřila i S2: „Častěji se domáhá svěřeni dítěte do střídavé výchovy otec než matka. Podle mého názoru je to z důvodu, že se chce otec intenzivně podílet na výchově, ale není si jistý tím, že by zvládl péči o dítě, pokud by jej měl ve výlučné péči. Schopnost otců pečovat o dítě jsou mnohdy menší než u matek, i když to neplatí všeobecně. Otcové jsou si toho vědomi a je pro ně lepší, když mají dítě svěřené do střídavé výchovy.“ OSPOD 2 i S3 a S4 odpověděli, že se nedá jednoznačně určit jestli se střídavé výchovy častěji domáhá otec nebo matka. S4 si myslí, že „...častěji je to ten rodič, který není smířen s rozchodem rodičů jako partnerů a není schopen přijmout nejenom ztrátu partnera, ale podle něj i dítěte.“

Otázka č. 14: Jaké základní předpoklady pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy by měl podle Vás soud v řízení zkoumat?

U této otázky se odpovědi oslovených velmi shodovaly. Soud by podle nich měl v tomto řízení zkoumat zejména zájem dítěte, výchovnou způsobilost rodičů, otázku citových vztahů mezi dětmi a rodiči, schopnost rodičů spolu komunikovat a předávat si informace o dítěti, schopnost rodičů vytvořit a zachovat výchovnou koalici. Je také třeba zjistit názor samotného dítěte. VSÚ2 uvedla, že soud též musí zkoumat: „...vzdálenost mezi bydlišti rodičů, vztahy nezletilého dítěte s novým partnerem rodiče, jeho dětmi a širší rodinou, v neposlední řadě také bytové podmínky rodičů.“ S3 dodala, že u dítěte by soud, kromě zjišťování jeho názoru, měl také zkoumat „...jak dítě snáší změnu prostředí a stěhování v určitém intervalu. Dítěti by měla být zachována jedna škola, stejné zájmové aktivity, okruh kamarádů.“

Otázka č. 15: V jakých případech soud ustanovuje v řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy znalce za účelem vypracování znaleckého posudku?

Na základě zkušeností oslovených, soud nejčastěji ustanovuje v tomto řízení znalce, pokud jeden z rodičů se střídavou výchovou nesouhlasí, dále pokud má soud pochybnosti o výchovné způsobilosti některého z rodičů nebo má pochybnosti o tom, že střídavá výchova bude v zájmu dítěte. Z odpovědí, které byly hodně podobné a opakovaly se, byl vybrán názor VSÚ2: *„V případě, že jeden z rodičů nesouhlasí se střídavou výchovou a soudní řízení nevede k dohodě, ustanoví soud znalce za účelem zjištění výchovných předpokladů, posouzení vztahu mezi rodiči navzájem, posouzení citové vazby mezi rodiči a dětmi, koho nezletilé dítě v té dané době upřednostňuje a z jakého důvodu, k posouzení vztahu dítěte s novým partnerem rodiče, s prarodiči a podobně..“*

Otázka č. 16: Z jakého oboru je tento znalec nejčastěji?

Z odpovědí oslovených bylo zjištěno, že soud v tomto řízení ustanovuje nejčastěji znalce z oboru psychologie dětí nebo dospělých, v závislosti na tom, koho znalec vyšetřuje.

Otázka č. 17: Jaké úkony provádí orgán sociálně-právní ochrany dítěte jako kolizní opatrovník v tomto řízení?

Nejpodrobněji tyto úkony popsali pracovníci OSPOD, neboť spadají do jejich pracovní náplně. OSPOD2 úkony shrnula takto: *„Kolizní opatrovník provádí místní šetření u obou rodičů, zjišťuje materiální a bytové podmínky rodičů, provádí pohovory s oběma rodiči a s dítětem..“* OSPOD1 ještě dodává, že *„kolizní opatrovník může v řízení navrhnout další důkazy a sděluje soudu svoje stanovisko ve věci..“* V řízení před soudem, podle respondentů z řad zaměstnanců justice, provádí kolizní opatrovník také tyto úkony: VSÚ5: *„...kolizní opatrovník zastupuje dítě v celém řízení, účastní se soudního jednání, má také právo podat odvolání proti rozsudku..“* S2 ještě doplnila: *„kromě šetření v rodině, může kolizní opatrovník též provádět šetření i ve škole nebo u lékaře, aby zjistil, který z rodičů se o dítě převážně stará. S rodiči je kolizní opatrovník v tomto řízení v častém kontaktu, hovoří s nimi o střídavé výchově jako takové, vysvětluje klady a zápory...“*

Otázka č. 18: Jaký význam má účast kolizního opatrovníka v řízení?

Oslovení ve svých odpovědích zdůrazňovali význam spočívající v tom, že kolizní opatrovník hájí zájmy nezletilého dítěte v řízení. Soudci a VSÚ často uváděli, že účast kolizního opatrovníka v řízení má zásadní význam, je důležitá a nezastupitelná. Jsou prezentovány odpovědi pracovníků OSPOD, kteří tuto funkci sami vykonávají. OSPOD3: *„měl by mít nezaujatý postoj k řízení a usilovat o nejlepší zájem samotného dítěte..“* OSPOD4: *„Kolizní opatrovník zastupuje dítě v tomto řízení a hájí jeho zájmy.“*

Otázka č. 19: Na co by se u střídavé výchovy měl kolizní opatrovník zaměřit při provádění šetření v rodině?

Nejvýstižnější odpovědi, které shrnují všechny odpovědi ostatních respondentů. S2: „...pohovorem s rodiči by měl zjistit, jaké mají o představy o realizaci střídavé výchovy, proč tuto preferují, jaké mají bytové a sociální podmínky, zda jsou schopni zajistit elementární potřeby dětí a zvládnout péči o ně. Též je třeba provést pohovor s dítětem a zjistit jeho stanovisko..“ S3: „...jaké má dítě vytvořené u každého z rodičů zázemí, vztahy dítěte k rodičům a k dalším osobám v nově vytvořených rodinách..“

Otázka č. 20: Jak v tomto řízení probíhá zjišťování názoru nezletilého dítěte?

Většina respondentů shodně uvedla tři základní možnosti zjišťování názoru dítěte: pohovor s pracovníkem OSPOD, výslechem soudu a pohovor se znalcem v rámci znaleckého šetření. Někteří VSÚ a pracovníci OSPOD ještě doplňovali pohovor s dítětem v rodinné poradně nebo v psychocentru. Nejzajímavější a nejvýstižnější odpovědi: S4: „názor dítěte nejčastěji zjišťuje sociální pracovník OSPODU při šetření v rodině. Jestliže dítě není ve svém názoru přesvědčivé, objeví se nejistota, jako soudce zjišťuji názor u větších dětí sama pohovorem bez přítomnosti dalších osob. Je-li dítě mladšího věku, požádám o součinnost psychocentrum a jeho psychology, eventuálně jiného pedopsychologa...“ VSÚ2: „v řízení nejčastěji probíhá pohovor dítěte se sociální pracovníci z OSPODU, dále pak pohovor v rodinné poradně a pokud je ve věci ustanoven soudní znalec, zjišťuje názor dítěte on v rámci znaleckého šetření. Dítě též může být vyslechnuto soudem a to i bez přítomnosti rodičů, buď u jednání nebo mimo něj.“ Podstatná je také poznámka OSPOD1: „rodiče nezletilého nejsou u pohovoru pracovníka OSPODU s dítětem přítomni, ani o něm nejsou dopředu informováni..“

Otázka č. 21: Někteří psychologové zastávají názor, že soud by nikdy neměl nařizovat střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů. Jaký je Váš názor a zkušenosti?

Na tuto otázku byly velmi zajímavě diferencované odpovědi. Všichni VSÚ a pracovníci OSPOD souhlasí s názorem vysloveným některými psychology, že střídavá výchova by měla být podmíněna souhlasem obou rodičů. Dohoda rodičů je podle nich nezbytným předpokladem pro úspěšné fungování střídavé výchovy. Naopak všichni soudci vyjádřili shodný názor, že k rozhodnutí soudu o svěření dítěte do střídavé výchovy není souhlas rodičů nutný. Zdůvodnění tohoto názoru vyplývá z následujících výstižných odpovědí:

S2: „Domnívám se, že nesouhlas jednoho z rodičů nemusí nutně vést k nenařizení střídavé výchovy. Někdy, a to především matky, se střídavou výchovou nesouhlasí, protože se domnívají, že nikdo jiný se o dítě nedokáže postarat lépe než ony. Mají obavy, jak otec

výchovu dítěte zajistí. Jsem toho názoru, že je především třeba, aby rodiče spolu dokázali konstruktivně komunikovat, aby se dokázali na záležitostech svých dětí dohodnout, nepomlouvali se a neuráželi se. Pokud jsou jinak vytvořeny podmínky pro to, aby střídavá výchova mohla fungovat, nic nebrání tomu, aby soud o střídavé výchově rozhodl a dítě do střídavé výchovy svěřil, i když s tím jeden z rodičů nesouhlasí. V takovém případě bych ale ustanovila znalce a nechala zpracovat znalecký posudek, aby bylo zjištěno, co rodiče vede k nesouhlasu se střídavou výchovou a dále pak, abych zjistila i stanovisko dětí a vztah dětí k rodičům a naopak.“

S3: „Nesouhlas jednoho z rodičů není důvodem pro nezavedení střídavé výchovy. V rámci své praxe mám dobrou zkušenost s tím, že si před rozhodnutím soudu rodiče i dítě „vyzkouší“ střídavou výchovu, tedy v rámci probíhajícího řízení v určitém časovém úseku se rodiče v péči o dítě střídají a pak je zjišťován jak názor rodičů, tak názor dítěte. Po praktickém ověření se stává, že sami rodiče modelu střídavé výchovy ustoupí a dohodnou se na výlučné péči jednoho rodiče se širokým stykem a podílem na výchově druhého rodiče.“

Otázka č. 22: Setkal/a jste se během své praxe někdy s případem, že soud rozhodl o svěřeni nezletilého do střídavé výchovy i přes vyjádřený nesouhlas dítěte?

Z každé skupiny respondentů se pouze jeden setkal s takovýmto případem, celkem tedy 3. Ostatní oslovení, tedy 10, se nikdy s touto situací nesečkali. Z kladných odpovědí byl vybrán jeden zajímavý případ:

S2: „Ano, setkala jsem se během své praxe s případem, kdy jsem svěřila dítě do střídavé výchovy i přes jeho vyjádřený nesouhlas. Jednalo se o 3 sourozence, staršího chlapce, který chodil do 4. třídy a dva mladší chlapce, dvojčata. Starší chlapec se střídavou výchovou nesouhlasil, aniž by měl pro svůj nesouhlas odpovídající argumenty. Uváděl pouze, že chce být u maminky a s tatínkem se chce stýkat. Dvojčata, která ještě do školy nechodila, ale chtěla být jak u otce tak u matky, i když ještě dost dobře nechápala institut střídavé výchovy. Přestože starší chlapec nesouhlasil se svěřením do střídavé výchovy obou rodičů, soud tak rozhodl, když vycházel zejména z toho, že oba rodiče jsou dobří vychovatelé, bydlí kousek od sebe, mají dobré bytové podmínky i materiální zázemí. Znalec dokonce uvedl, že je to klasický případ, kdy střídavá výchova může být nařízena, pouze uváděl, že by se tak mělo stát až budou mladší děti nastupovat do školy a rozumem zpracují institut střídavé výchovy. Navíc se soudu nezdálo správné děti rozdělovat, tzn. staršího svěřit jenom matce a mladšího děti do střídavé výchovy obou rodičů.“

Otázka č. 23: Setkáváte se ve své praxi s využíváním tzv. střídavé výchovy na zkoušku? (tzn. že soud přeruší řízení za účelem praktického vyzkoušení střídavé výchovy v rodině a teprve poté rozhodne)

Celkem 9 respondentů se s využitím institutu střídavé výchovy na zkoušku neseťkali vůbec. Zbývající 4 oslovení se s ním setkali a ve své praxi jej používají s pozitivním výsledky. Efektivně střídání na zkoušku využívá například S4: *„Ano, praktikuji tento postup. Často v rámci přerušeno řízení i zahájím rodinnou terapii v psychocentru ke zlepšení komunikace v rodině, zjištění vhodnosti institutu z pohledu psychologa. V rámci této terapie mi psychologové provedou i stručné zhodnocení osobnosti rodičů, zhodnotí rodinné vazby, osobnost dítěte a vyjádří se k vhodnosti střídavé výchovy. V praxi se tento postup osvědčuje jako velice vhodný.“* OSPOD1 svou odpovědí vhodně doplnila: *„Ve své praxi se s tímto neseťkávám, ale je to velká škoda. Myslím si, že by toto mělo být nějakým způsobem implementováno do zákona.“*

Otázka č. 24: Jak je v řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy řešena otázka výživného?

Téměř všichni oslovení odborníci měli v otázce výživného naprosto jasno. Shodně odpověděli, že se výživné u střídavé výchovy stanoví vždy oběma rodičům a to podle jejich výdělků. Podrobněji je otázka výživného u střídavé výchovy popsána v níže uvedených odpovědích:

S2: *„Otázku výživného řeším vždy, to znamená, že o výživném vždy rozhodnu. Vycházím z ustanovení § 85 odst. 2 ZOR a z toho, že nikdo se nemůže výživného vzdát, to znamená, že i když je střídavá výchova upravována jen po týdně, i na toto období výživné stanovím a rozhodnu o podmínkách jeho splatnosti. Peníze si rodiče předávají u předání dítěte.“* Stejně postupuje i S3: *„Výživné se vyměřuje vždy, je třeba posoudit rozdílné výdělkové poměry rodičů a zohlednit zákonná hlediska, tedy odůvodněné potřeby dítěte, výdělkové možnosti a schopnosti rodičů, a to, že dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Výživné se vyměřuje na interval ve kterém je rozhodnuta střídavá výchova. Týdenní interval – týdenní výživné. Když si rodiče předávají dítě, tak si předávají i peníze.“*

Pouze jediný respondent a to OSPOD2 odpověděl odlišně: *„Výživné se většinou nestanovuje. OSPOD navrhuje stanovení výživného pouze výjimečně a to tehdy, pokud je velký rozdíl mezi příjmy rodičů. Rodiče pak vede k dohodě i v otázce výživného. Stanoviska soudů jsou, podle mých zkušeností, různá.“*

Okruh č. 4: Otázky zaměřené na odbornou pomoc rodině

Otázka č. 25: V případě, že rodiče nejsou schopni se dohodnout ohledně výchovy a výživy svých dětí, jakou odbornou pomoc byste rodině doporučil/a?

Nejvíce respondentů by rodině doporučilo návštěvu rodinné poradny nebo mediátora. V rodinné poradně pak, dle odpovědí oslovených, psycholog provede s rodinou pohovor, případně rodinnou terapii. S ohledem na většinovou shodu odpovědí, jsou uvedeny tyto: S3: „Rodině bych doporučila spolupráci s psychocentrem, mediátorem nebo psychologem.“

OSPOD1: „Mediační službu, rodinnou poradnu či jiné pracoviště nabízející psychologickou pomoc. Některé problémy dokážeme vyřešit i na půdě OSPOD.“

Otázka č. 26: Měl/a jste ve své praxi s některým typem odborné pomoci rodině negativní zkušenost?

Ze všech oslovených měli pouze 2 negativní zkušenosti s některým typem odborné pomoci rodině. Ostatní uváděli zkušenosti jen pozitivní. S2: „Ve své praxi jsem měla negativní zkušenost s odbornou pomocí rodině a to konkrétně s pomocí etopeda. Otec, který usiloval o svěření dcery do výchovy se na etopedku obrátil, aby zjistil, zda rozvodová situace na ni nepůsobí negativně ve vztahu k jejím školním výsledkům. Etopedka se velmi intenzivně začala celou situací zabývat, spolupracovala jen s otcem a dítětem, vydávala odborná stanoviska, která rozesílala soudu a městskému úřadu. Velmi zhoršovala vztahy mezi otcem a matkou, kdy matka se cítila jejím jednáním velmi poškozena, v důsledku toho se vztahy mezi rodiči zhoršily a bylo dost těžké pak s rodiči jednat a ve věci rozhodnout, když etopedka na svém setrvala i u jednání, kdy byla vyslechnuta jako svědkyně. Na matce, ač s ní nikdy nehovořila, viděla jen samá negativa a vyzdvihovala péči otce o dítě. Zdálo se, že je ve věci podjatá a motivovaná pomoci především otci ve snaze, aby ten získal dítě do výchovy.“

OSPOD3: „Měla jsem negativní zkušenost s jednou rodinnou poradnou. Nefungovalo předávání informací, byly zde z jejich strany opožděné reakce. Posudky z této rodinné poradny neodpovídaly realitě nebo byly nic neříkající.“

Otázka č. 27: Jaké máte profesní zkušenosti s rodinnou mediací?

8 respondentů ze 13 nemá zatím s rodinnou mediací vůbec žádné zkušenosti. Ostatní hodnotí rodinnou mediaci vesměs kladně, ale poukazují na její nedostatečnou mediální prezentaci, problémem se podle nich také může jevit její dobrovolnost.. S4: „Moje profesní zkušenosti s rodinnou mediací jsou dobré. Využívám ji v rámci řízení o výchově, styku, ale i například v rámci výkonu rozhodnutí zejména u styku.“ VSÚ4: „Rodinná mediace není mezi veřejností příliš známá, proto se s ní setkávám velmi zřídka, spíše ojediněle a to v poslední době pouze v jednom případě úpravy styku dítěte s otcem, kdy došlo k mimosoudní dohodě a řízení před

soudem bylo zastaveno.“

OSPOD4: *„Zkušenosti s rodinnou mediací mám velmi malé, mediace je dobrovolná a rodiče ji málo využívají. Když se totiž spolu dohodnou, tak nemusí rodinnou mediaci využít a když se nedohodnou, tak zase nechtějí dobrovolně rodinnou mediaci absolvovat.“*

Otázka č. 28: Jaký je Váš názor na uplatnění rodinné mediace v problematice střídavé výchovy?

Téměř všichni respondenti se shodli, že rodinná mediace má v problematice střídavé výchovy své místo a jednoznačně by ji rodinám doporučili. Bohužel je ale zatím uplatňována spíše výjimečně. Níže jsou uvedeny některé zajímavé názory oslovených: S3: *„Rodinná mediace by nepochybně přispěla k bezproblémové komunikaci mezi rodiči, která je nezbytným předpokladem pro střídavou výchovu.“*

VSÚ1: *„Podle mého názoru je dobré, když se rodiče snaží problémy vyřešit nejdříve bez pomoci soudu, například právě pomocí rodinné mediace. Mohou si s pomocí mediátora vysvětlit, co každý z nich od střídavé výchovy očekává, jejich názory na tuto výchovu. Nemusí hned vše řešit přes soud.“*

VSÚ2: *„Při sezení s mediátorem mohou rodiče najít konstruktivní řešení ještě před soudním řízením. K soudu může být již předložena dohoda o úpravě poměrů ke schválení. Zkrátí se délka soudních řízení a nebude třeba ve věci vypracovávat znalecké posudky.“*

OSPOD3: *„Všechno záleží na osobě mediátora. Domnívám se, že by to měl být spíš muž, protože muži mají na věc jiný pohled, mnohdy lepší než ženy.“*

Okruh č. 5: Závěrečné otázky

Otázka č. 29: Jaký je Váš názor na budoucnost střídavé výchovy v České republice?

S1 odmítl na tuto otázku odpovědět s odůvodněním, že není příznivcem střídavé výchovy. Další 3 respondenti neočekávají do budoucna nárůst tohoto institutu. Naopak 9 zbývajících oslovených si myslí, že střídavá výchova bude v budoucnu na vzestupu a bude využívána mnohem častěji než je tomu dosud. Jsou připojeny nejzajímavější názory oslovených na budoucnost střídavé výchovy u nás:

S2: *„Domnívám se, že střídavá výchova je dobrým řešením péče o nezletilé děti a že tedy budoucnost zcela jistě má, i přesto že je u nás zavedena zatím pouze krátkou dobu. Ne vždy ale rozhodování o střídavé výchově probíhá bez problému. Domnívám se, že je to dáno především postojem lidí k tomuto institutu, kdy naši občané nejsou na takové úrovni myšlení, že by střídavou výchovu brali jako samozřejmou formu řešení poměrů dítěte. V západních státech, kde má střídavá výchova dlouhou minulost funguje ve většině případů bez problémů,*

je často využívána, ale tam je model takový, že nejen rodiče, ale i příbuzní, škola, zdravotnické zařízení, dělají vše pro to, aby střídavá výchova fungovala. Rodiče jsou na takové úrovni myšlení, že jejich hlavním zájmem je jejich dítě a to aby se mu dobře vedlo, všechno tomu podřídí a tak se také chovají nejen oni, ale i širší rodina. U nás rodiče dělají všechno pro to, aby střídavá výchova nefungovala a zapojuje se do toho i rodina širší, dědečkové, babičky a další příbuzní, bojují mezi sebou o dítě, to zde pak stojí jako rukojmí. Je proto třeba, aby myšlení našich občanů došlo na takovou úroveň, jako je tomu v západních civilizovaných státech a pak bude střídavá výchova fungovat.“

VSÚ2: „Střídavá výchova se pomalu dostává do podvědomí našich občanů, a to přílivem informací z médií a internetu. Proto si myslím, že dnešní mladá a moderní generace bude více nakloněna střídavé výchově, než výlučné péči. Já osobně střídavé výchově fandím.“

OSPOD2: „Zaznamenala jsem mírný vzestup případů v posledních letech a tento trend očekávám i v budoucnosti. Pro některé děti střídavá výchova je a bude nejvhodnějším řešením, ovšem za splnění výše uváděných předpokladů.“

30/ Je něco co byste chtěli k této problematice dodat, zdůraznit?

Možnosti doplnit nějaký svůj další názor či zkušenost využili tito 3 dotázaní:

S3: „Vhodný model střídavé výchovy, ovšem v našich podmínkách těžko realizovatelný je to, že stabilní zázemí budou mít děti, které budou bydlet v jednom bytě, v jednom prostředí a střídat se u něj budou jejich rodiče. Těmi kdo se stěhují tedy nejsou děti, ale rodiče.“

VSÚ2: „Velké procento žen, by po ukončení vztahu otce nejraději úplně vymazala ze života svých dětí. Chtějí začít nový život s novým partnerem a otec dětí jim již do této soustavy nezapadá. Myslím si, že rodiče by měli více využívat možností návštěv rodinné poradny a rodinných mediací před zahájením soudního řízení o úpravě výchovy a jistě by se dosáhlo i většího počtu schválených dohod o střídavé výchově.“

VSÚ4: „Pro dítě je vždy rozhodně lepší, když se na jeho výchově a výživě podílejí v co nejširší míře oba rodiče po jejich rozvodu. Ovšem je velmi málo rodičů, kteří jsou schopni oddělit péči o děti od neshod mezi nimi samotnými.“

4.3 Vyhodnocení odpovědí

V této podkapitole jsou zhodnocena získaná data z analýzy rozhovorů za účelem zjištění odpovědí na výzkumné otázky stanovené v úvodu výzkumu. První okruh zaměřený na dosavadní zkušenosti dotázaných s problematikou střídavé výchovy obsahoval 4 otázky. Na základě těchto otázek bylo zjištěno, že výzkumný soubor vybraný pro tento výzkum má

dostatečnou délku praxe a množství zkušeností k naplnění cíle mého výzkumu. Celkem 10 respondentů z 13 má za sebou více než 10 let praxe ve svém oboru, 2 z nich dokonce více než 30 let. Ve výzkumném souboru se nachází pouze 3 začátečníci, kteří mají zatím pouze 2 až 3 roky praxe ve svém oboru. Skoro polovina oslovených mají s problematikou střídavé výchovy zkušenosti dokonce již od jejího zavedení do našeho právního řádu v roce 1998. Ostatní většinou úměrně délce své profesní praxe. Důležitá je též skutečnost, že všichni respondenti ve své praxi přichází do styku s případy rodin, ve kterých střídavá výchova aktuálně probíhá, nebo o ní rodiče uvažují či usilují. Oslovení se s takovými případy setkávají minimálně jednou za 2 měsíce, většina z nich ještě častěji v závislosti na druhu profese, kterou vykonávají. Pozitivní je zejména zjištění, že všichni soudci a pracovníci OSPODU během své praxe již někdy absolvovali školení nebo další vzdělávání o problematice střídavé výchovy. Pro soudce tato školení organizuje Justiční akademie.³⁰⁶ Hůře jsou na tom ovšem VSÚ, z nichž pouze jeden takové školení absolvoval, ostatní nikoliv. Zde by stálo za úvahu, aby VSÚ vznesli požadavek na Justiční akademii, aby tato speciálně pro ně školení o střídavé výchově zorganizovala.

V druhém okruhu bylo prostřednictvím 8 položených otázek zjišťováno, jaké mají respondenti, pod vlivem svým profesních zkušeností, názory na institut střídavé výchovy. Většina dotázaných institut střídavé výchovy definovala slovy ZOR. Pozitivní je, že téměř všichni respondenti považují současnou právní úpravu střídavé výchovy za vyhovující. Poměrně často se ale objevoval názor, že by tato právní úprava střídavé výchovy měla být ještě podrobněji rozpracována, a to zejména o přesné vymezení, na co by se měl soud v řízení o střídavé výchově zaměřit a podle jakých hledisek a kritérií by měl střídavou výchovu stanovit. Otázka dolní věkové hranice, od které lze dítě svěřit do střídavé výchovy obou rodičů je mezi odborníky často diskutována. Dle očekávání výzkumníka ani respondenti žádnou přesně stanovenou dolní hranici nestanovili. Jediné na čem se všichni shodli, je fakt, že dítě nelze v žádném případě svěřit do střídavé výchovy v kojeneckém věku. Většina respondentů se také shodně uváděla, že by v žádném případě nedoporučili střídavou výchovu u dětí, které jsou fixovány na jednoho z rodičů a které mají problémy s adaptací na změnu prostředí. Byla také zmíněna kontraindikace střídavé výchovy u dětí fyzicky či mentálně postižených a u autistů. Pozitivum střídavé výchovy vidí většina z nich v tom, že dítě tráví čas stejně s oběma rodiči a má ve svém životě mužský a ženský vzor. Stejně tak každý z oslovených uvedl řadu výhod, které má střídavá výchova pro rodiče. Jednalo se zejména

---

³⁰⁶ Justiční akademie je organizační složka státu, která zabezpečuje vzdělávání osob působících v okruhu působnosti resortu Ministerstva spravedlnosti.

o výhodu intenzivního podílu obou rodičů na výchově, ale třeba i skutečnosti, že v době, kdy rodič nemá dítě u sebe, má čas na intenzivní realizaci svých pracovních a zájmových aktivit. Nejvíce zkušeností s případy nefungující střídavé výchovy v rodině mají z výzkumného souboru pracovníci OSPOD. Častým důvodem je podle nich špatná komunikace rodičů nebo nespokojenost dítěte s touto formou výchovy. Vliv střídavé výchovy na další život dítěte, se podle respondentů odvíjí zejména od míry úspěšnosti její realizace. To znamená, jestli je spojená s problémy a konflikty nebo rodině vyhovuje.

Třetí okruh otázek tvoří jádro výzkumu, neboť se zaměřuje na problematiku střídavé výchovy v řízení před soudem. Většina oslovených odborníků má ze své praxe zkušenost, že svěření dítěte do střídavé výchovy se v tomto řízení domáhá častěji otec, který se chce také intenzivně podílet na výchově dítěte. Soud by měl v tomto řízení zkoumat zejména zájem dítěte, výchovnou způsobilost rodičů, vzájemné citové vztahy mezi dětmi a rodiči. Podstatná je také komunikace rodičů, zachování jednotné výchovné koalice a názor samotného dítěte. Pokud v řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy nastanou pochybnosti o výchovné způsobilosti rodičů nebo o tom, zda střídavá výchova bude v zájmu dítěte, případně jeden z rodičů se střídáním nesouhlasí, soud zpravidla ustanoví znalce za účelem vypracování znaleckého posudku. Z odpovědí bylo také zjištěno, že soudy v kraji Vysočina nejčastěji ustanovují znalce z oboru psychologie dětí nebo dospělých. V řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte má důležitou úlohu i OSPOD, který bývá zpravidla soudem ustanoven jakou kolizní opatrovník. Pracovníci OSPOD podle respondentů provádí šetření v rodině, pohovory s rodiči a dítětem, zjišťují materiální a bytové podmínky rodiny. Zastupují také nezletilé dítě po celé řízení před soudem a činí v něm úkony s tím spojené. Respondenti vnímají účast kolizního opatrovníka v tomto řízení za důležitou a nezastupitelnou, především proto, že hájí zájmy nezletilého dítěte. Kolizní opatrovník by se podle nich u střídavé výchovy měl při provádění šetření v rodině zaměřit zejména na bytové a sociální podmínky rodiny, zda jsou oba rodiče schopni se o dítě postarat a jaké je stanovisko samotného dítěte. Zjišťování názoru nezletilého dítěte byla věnována samostatná otázka. Ze získaných odpovědí vyplynulo, že ve své praxi mají oslovení zkušenosti se třemi základními možnostmi, kterými lze názor dítěte zjistit. Jde o pohovor s pracovníkem OSPOD, výslech soudem a pohovor se znalcem v rámci znaleckého šetření. Někteří respondenti ještě doplnili pohovor s dítětem v psychocentru nebo rodinné poradně. Oslovení VSÚ a pracovníci OSPOD zastávali názor, že soud by neměl o svěření dítěte do střídavé výchovy rozhodnout proti vůli jednoho z rodičů. Naopak názory dotázaných soudců korespondovali s nálezem Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III. ÚS 1206/09, který byl zmíněn v teoretické části

v podkapitole 2.1. To znamená, že nesouhlas rodičů není překážkou pro rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do střídavé výchovy. Soud by dle jejich názoru měl takovém případě zjišťovat zejména důvod nesouhlasu, stanovisko dítěte a pak posoudit, zda střídavá výchova bude v zájmu nezletilého. Většina respondentů se ve své praxi nesetkává s případy, kdy by soud rozhodl o svěřeni dítěte do střídavé výchovy i přes jeho vyjádřený nesouhlas. Ze zkušeností oslovených vyplývá, že pokud k této výjimečné situaci dojde, soud má pro toto rozhodnutí pádný důvod, zpravidla podložený i shodným názorem znalce. Při studiu opatrovnických spisů Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou, s předchozím souhlasem jeho předsedy, výzkumník zaujal institut „střídavé výchovy na zkoušku“, jak byl výzkumníkem pojmenován. To znamená, že soud řízení o výchově a výživě přeruší za účelem praktického vyzkoušení střídavé výchovy v rodině, a teprve poté o střídavé výchově rozhodne, či stanoví jinou formu výchovy. Výzkumník se tedy snažil zjistit, jaké, s tímto v zákoně o rodině neupraveným institutem, mají zkušenosti i v jiných bývalých okresech v rámci kraje Vysočina. Z odpovědí bylo zjištěno, že se využívá ještě v jednom dalším okresu v rámci kraje Vysočina. Ostatní se s ním nikdy nesetkali, ale názory na praktické vyzkoušení střídavé výchovy před rozhodnutím soudu měli všichni kladné. Někteří by dokonce požadovali jeho začlenění do naší právní úpravy. Nakonec otázka výživného u střídavé výchovy. Podle zkušeností oslovených, soudy v kraji Vysočina stanoví u střídavé výchovy výživné vždy oběma rodičům, a to podle jejich výdělků. Při rozhodování o výživném soud vychází z ustanovení zákona o rodině, které upravují otázku vyživovací povinnosti rodičů k dětem.

Ve čtvrtém okruhu byly otázky zaměřeny na zkušenosti oslovených s poskytováním odborné pomoci rodině. Rodině, jejíž rodiče se nejsou schopni dohodnout ohledně výchovy a výživy svých dětí, by dotázaní nejčastěji doporučili návštěvu rodinné poradny nebo mediátora. Pouze 2 ze všech respondentů měli ve své praxi negativní zkušenost s některým typem odborné pomoci rodině. Konkrétně se jednalo o etopedku a jednu rodinnou poradnu. Ostatní mají profesní zkušenosti, ohledně spolupráce s institucemi odborné pomoci rodině, jen pozitivní. Tento okruh byl také zaměřen na rodinnou mediaci, jelikož má v této problematice své místo a také pro její souvislost s oborem sociální pedagogika. Potvrdila se domněnka výzkumníka o malé rozšířenosti a využívání rodinné mediace v kraji Vysočina. Dokonce 8 ze 13 respondentů nemá ze své praxe s rodinnou mediací žádnou zkušenost. Pozitivní je, že ti respondenti, kteří s mediátory již spolupracovali, hodnotí rodinnou mediaci vesměs kladně. Také by ji v problematice střídavé výchovy rodinám jednoznačně doporučili. Respondenti často vyjadřovali názor, že rodinná mediace je podle nich tak málo rozšířená a využívaná z důvodu její nedostatečné mediální prezentace a také proto, že je na bázi

dobrovolnosti, což je často u znesvářených rodičů problém, zejména pokud jeden z nich tuto možnost pomoci odmítá.

Poslední pátý okruh tvoří závěrečné otázky, kterými byl zjišťován názor respondentů na budoucnost střídavé výchovy v České republice a byla jim dána také možnost vyjádřit další postřehy a zkušenosti z jejich praxe. Převážná většina oslovených vidí budoucnost střídavé výchovy v České republice pozitivně. Vnímají mírný nárůst jejich počtu a myslí si, že v budoucnu bude institut střídavé výchovy využíván mnohem častěji. Někteří respondenti také využili možnosti doplnit svoje další názory na střídavou výchovu. Byla diskutována například atypická střídavá výchova, která byla zmiňována v druhé kapitole této diplomové práce.

4.4 Shrnutí výzkumu

V následující podkapitole je vyhodnoceno, do jaké míry byl naplněn stanovený cíl výzkumu, a zodpovězeny výzkumné otázky. Všechny rozhovory, které byly v rámci tohoto výzkumu provedeny, byly pro osobu výzkumníka velkým přínosem. Byla zjištěna spousta nových a zajímavých názorů od respondentů z praxe, kteří se podílí na soudním procesu svěřením dítěte do střídavé výchovy. Ze získaných dat byly zodpovězeny výzkumné otázky stanovené v úvodu výzkumu:

1/ Jak respondenti vnímají institut střídavé výchovy pod vlivem svých profesních zkušeností?

Ze získaných odpovědí a postojů respondentů bylo zjištěno, že většina z nich (9) vnímá tento institut velmi pozitivně, vidí v něm mnoho přínosného jak pro dítě, tak pro rodiče. Dítě má možnost trávit intenzivně čas s oběma rodiči, kteří se mu v této době maximálně věnují. Střídavou výchovou dítěti také v jeho dětství zůstává zachovaný mužský i ženský vzor. Oba rodiče se též mohou stejnou měrou intenzivně podílet na výchově svého dítěte. Při střídavé výchově zažívají nejen víkendy se zábavou a výlety, ale i běžný týdenní režim se všemi povinnostmi s tím spojenými. Výhodou střídavé výchovy pro rodiče je pak doba „oddychu“, kdy je dítě u druhého rodiče. V této době se pak rodič může intenzivně realizovat v profesní a zájmové oblasti, načerpat energii a na dítě se pak o to více těšit. Z celého výzkumného souboru byl výzkumníkem vnímán negativní postoj k institutu střídavé výchovy u 4 respondentů. Zpravidla svůj názor zdůvodňovali tím, že podle nich střídavá výchova není pro dítě žádným přínosem, ba naopak je dítě vystaveno mnoha konfliktním situacím mezi jejich rodiči a stane se z něj dítě „s kufrem v ruce“. Upozorňovali zejména na to, že dítě střídavou výchovou ztrácí jistotu pevného zázemí, musí se přizpůsobovat dvěma často

odlišným prostředím, do nichž postupem času většinou náleží noví partneři rodičů a noví polorodí sourozenci.

2/ Jaké skutečnosti by měly být v řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy zjišťovány?

Soud by měl podle respondentů v tomto řízení zkoumat zejména zájem dítěte, výchovnou způsobilost rodičů, vzájemné citové vztahy mezi dětmi a rodiči. Podstatná je také schopnost rodičů spolu komunikovat ohledně dítěte, předávat si důležité informace o dítěti a zachovávat jednotnou výchovnou koalici. V řízení by měl být též zjištěn názor samotného dítěte, který se dle zkušeností respondentů nejčastěji získává pohovorem s pracovníkem OSPOD, zpravidla při prováděném šetření v rodině, dále výslechem soudu nebo pohovorem se znalcem v rámci znaleckého šetření. Někteří respondenti ještě v praxi využívají možnosti získání názoru dítěte prostřednictvím pohovoru psychologa s dítětem v psychocentru nebo v rodinné poradně. Pracovník OSPOD by se pak při šetření v rodině měl u střídavé výchovy zaměřit na zjišťování bytových a sociálních podmínek rodiny a zda jsou oba rodiče schopni se o dítě postarat.

3/ Jaká je praxe soudů v kraji Vysočina při ustanovování znalce v tomto řízení?

Praxe soudů v kraji Vysočina je v této otázce velmi jednotná. Tyto soudy zpravidla ustanovují znalce v případech, kdy existují pochybnosti o výchovné způsobilosti rodičů, či o tom, že střídavá výchova bude v zájmu dítěte nebo jeden z rodičů se střídavou výchovou nesouhlasí. Nejčastěji soudy v kraji Vysočina ustanovují znalce z oboru psychologie dětí nebo dospělých.

4/ Jaká je úloha kolizního opatrovníka v tomto řízení?

Respondenti vnímají účast kolizního opatrovníka v tomto řízení za důležitou a nezastupitelnou, především proto, že hájí zájmy nezletilého dítěte. Pracovníci OSPOD v řízení provádí jednak šetření v rodině, pohovory s rodiči a dítětem, zjišťují materiální a bytové podmínky rodiny, ale také zastupují nezletilé dítě po celé řízení před soudem a činí v něm úkony s tím spojené.

5/ Jaké mají respondenti zkušenosti s rozhodováním soudů o střídavé výchově přes nesouhlas rodičů či dítěte?

Respondenti z řad VSÚ a pracovníků OSPOD ve svých odpovědích kritizovali rozhodnutí soudu o střídavé výchově proti vůli jednoho z rodičů. Naopak všichni soudci shodně vyjadřovali názor korespondující s nálezem Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III. ÚS 1206/09. To znamená, že nesouhlas rodičů není překážkou pro rozhodnutí soudu o svěření dítěte do střídavé výchovy. Soud by podle nich měl v takovém případě zjišťovat zejména důvod tohoto nesouhlasu, stanovisko dítěte a pak posoudit, zda střídavá

výchova bude v zájmu nezletilého. Většina oslovených se ve své praxi neseťkává s případy, kdy by soud rozhodl o svěření dítěte do střídavé výchovy i přes jeho vyjádřený nesouhlas. Z jejich zkušeností vyplývá, že pokud k této výjimečné situaci dojde, soud má pro toto rozhodnutí pádný důvod, zpravidla podložený i shodným názorem znalce.

6/ Jsou nějaká další specifika řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy?

Specifikem je například institut tzv. „střídavé výchovy na zkoušku“. V praxi to znamená, že soud řízení o výchově a výživě přeruší za účelem praktického vyzkoušení střídavé výchovy v rodině, a teprve poté o střídavé výchově rozhodne, či stanoví jinou formu výchovy. Rodiče i dítě si tak dopředu vyzkouší co střídavá výchova vůbec obnáší a pokud jim tento stav vyhovuje, zpravidla následuje uzavření dohody rodičů. Z odpovědí respondentů bylo zjištěno, že se střídavá výchova na zkoušku realizuje jen ve 2 bývalých okresech kraje Vysočina. Ostatní se s tímto nikdy neseťkali, ale střídání na zkoušku mezi nimi mělo velmi kladné ohlasy. Někteří by dokonce požadovali jeho začlenění do naší právní úpravy.

7/ Jaká je soudní praxe v kraji Vysočina v oblasti poskytování odborné pomoci rodině?

Nejčastěji respondenti z kraje Vysočina spolupracují s rodinnými poradnami nebo mediátory. Spolupráce je ve většině případech velmi dobrá. Negativní zkušenosti jsou jen ojedinělé. Rodinná mediace není v kraji Vysočina zatím tolik rozšířená. S rodinnými mediátory spolupracují pouze 4 oslovení, ostatní nikoliv. Důvodem může být, dle jejich názorů, její nedostatečná mediální prezentace a její dobrovolnost, což je problém, pokud jeden ze znesvářených rodičů tento typ pomoci odmítá.

Cílem výzkumu této diplomové práce bylo zjistit profesní zkušenosti a názory respondentů z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy. Dle názoru výzkumníka byl cíl tohoto výzkumu splněn, byť pouze částečně. Pozitivem je, že byly získány rozhovory s respondenty ze všech bývalých okresů, které pokrývají celý kraj Vysočina. Tito respondenti byli také z různých profesních oblastí a všichni se nějakým způsobem svou pracovní činností podílí na řízení o svěření dítěte do střídavé výchovy. Opatrovniční soudci ve věci přímo rozhodují, VSÚ soudcům připravují k těmto rozhodnutím podklady a s rodiči sepisují ve věci návrhy. Pracovníci OSPOD jsou s rodinou jako takovou v nejužším kontaktu, neboť do rodiny přímo vstupují v rámci prováděného šetření v rodině. Výzkumníkovi se ovšem nepodařilo rozhovory provést se všemi opatrovnickými soudci, VSÚ a pracovníky OSPOD v kraji Vysočina a to kvůli jejich časové zaneprázdněnosti nebo odmítavému postoji k poskytnutí rozhovoru. I přesto jsou zjištěné názory výzkumného souboru velmi přínosné, a to i s ohledem na délku praxe a množství profesních zkušeností respondentů. Výzkum přinesl, dle názoru výzkumníka, řadu

informací o střídavé výchově v soudní praxi v kraji Vysočina, kterými byla pro čtenáře vhodně doplněna teoretická část diplomové práce.

Získaná data shora uvedeným výzkumem umožnila výzkumníkovi formulovat v této problematice nové hypotézy, jejichž platnost by musela být následně ověřena ještě výzkumem kvantitativním. První hypotéza se týká pohledu odborníků v kraji Vysočina na institut střídavé výchovy jako takový: *V kraji Vysočina je mezi osobami, které se svou pracovní činností podílí na řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy, více příznivců střídavé výchovy než odpůrců.* Další hypotéza se týká soudní praxe v kraji Vysočina v tomto řízení: *Soudní praxe v řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy je v kraji Vysočina jednotná. Dále: Soudy v kraji Vysočina častěji rozhodují o střídavé výchově se souhlasem obou rodičů.* A s tím související hypotéza: *Soudy v kraji Vysočina častěji rozhodují o střídavé výchově se zjištěným souhlasným stanoviskem dítěte.* A nakonec hypotéza týkající se odborné pomoci rodině: *Soudy v kraji Vysočina v řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy využívají častěji služeb poskytovaných rodinnými poradnami než rodinnou mediaci.*

Závěr

V závěru práce se pokusím shrnout získané poznatky o problematice střídavé výchovy v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte a zhodnotit, do jaké míry byly naplněny cíle diplomové práce.

Po nastudování dostupné odborné literatury a analýze získaných dat jsem o problematice zjistila následující poznatky. Řízení, ve kterém soud rozhoduje o svěřeni dítěte do střídavé výchovy, zákon pojmenovává řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte. Je to druh řízení ve věcech péče o nezletilé, které je upraveno v § 176 a násl. o.s.ř. Zájmy nezletilého v něm hájí soudem ustanovený kolizní opatrovník, kterým je zpravidla OSPOD. Pro posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, soud v řízení ustanoví znalce. Nejčastěji se jedná o znalce z oboru psychologie nebo psychiatrie. Při rozhodování je třeba též přihlídnout k názoru samotného dítěte. Ten je nejčastěji zjišťován pohovorem s pracovníkem OSPOD nebo ustanoveným znalcem při vyšetření dítěte. Lze jej zjistit také při výslechu dítěte soudem, který může probíhat i bez přítomnosti dalších osob. Řízení končí vydáním rozsudku, kterým je schválena dohoda rodičů nebo soud rozhodne o výchově a výživě nezletilého autoritativně. Rozhodování soudu je v tomto řízení často komplikováno vyhocenými vztahy mezi rodiči a zásadním způsobem ovlivňuje další život dítěte.

Jednou z možností úpravy výchovy dítěte, po rozvodu či rozchodu jeho rodičů, je střídavá výchova. Jelikož o tomto institutu bylo zatím publikováno velmi málo titulů, chybějící informace jsem vyhledávala v odborných časopisech a na internetu. Myslím si, že ucelená publikace věnující se výhradně problematice střídavé výchovy v nabídce odborné literatury velmi chybí. Z dostupných zdrojů jsem zjistila, že autoři střídavou výchovu většinou definují jako svěřeni dítěte do výchovy střídavě jednomu a druhému rodiči na přesně vymezené časové období. Dítěti umožňuje pravidelný kontakt s oběma rodiči, což velmi přispívá k jeho zdravému psychickému i citovému vývoji. Právní úprava střídavé výchovy se nachází v § 26 odst. 2 ZOR. V podkapitole 2.1. jsem ji doplnila ještě o analýzu nálezů Ústavního soudu ČR o střídavé výchově, abych ukázala, jaký posun se odehrál v jeho rozhodovací praxi. Ještě v roce 2005 Ústavní soud ČR vnímal absenci dohody rodičů nebo chybějící kvalifikovanou komunikaci mezi rodiči jako překážku svěřeni dítěte do střídavé výchovy. Ovšem v nálezech z roku 2010 byla již patrná změna. Soudy by, podle těchto nálezů, rozhodně neměly rezignovat na možnost rozhodnutí o svěřeni dítěte do střídavé výchovy, pokud jeden z rodičů projeví s tímto řešením svůj nesouhlas nebo je problematická komunikace rodičů. Naopak by měly být nejprve zkoumány jejich důvody a teprve poté

posoudit, zda jsou tyto v rozporu se zájmem dítěte. Jelikož zákon o rodině nehovoří o věkových kritériích a délce cyklu střídavé výchovy, vymezila jsem v druhé kapitole podrobně i tyto otázky. Většina autorů z řad psychologů nedoporučuje střídavou výchovu do 3 let věku dítěte. Jednak z důvodu větší citové závislosti dítěte na matce, která je s ním většinou v této době na rodičovské dovolené a také z důvodu, že dítě v tomto věku ještě nechápe pojem času. Těžko si pak dokáže představit že druhého rodiče uvidí za týden. Délka cyklu střídavé výchovy by měla být nastavena tak, aby dítě netrpělo poruchami přizpůsobení při přechodu z jednoho prostředí do druhého. U menších dětí odborníci doporučují střídání po týdnu, u starších se pak může interval prodlužovat podle potřeb celé rodiny. Střídavá výchova přináší dětem i rodičům řadu pozitiv. Dětem zachovává oba rodiče, mužský i ženský vzor, od obou čerpají emoce. Mají možnost sledovat oba rodičovské vzory v chování, komunikaci nebo konfliktních situacích. Rodiče se zase mohou dětem intenzivně věnovat a zároveň mají v době, kdy jsou děti u druhého rodiče, svůj čas na oddych a seberealizaci. Na druhou stranu existuje řada překážek, které úspěšné realizaci střídavé výchovy brání. Psychologové upozorňují, že střídavá výchova není vhodná pro každé dítě. Překážkou může být nejen střídání dvou domovů, ale také značné nároky na komunikaci mezi rodiči. Střídavá výchova se praktikuje také v řadě zahraničních států. K naší střídavé výchově má nejbližší slovenská právní úprava striedavej osobnej starostlivosti. Zaujal mě též hodně diskutovaný Cochemský model, který má své kořeny v Německu. Jeho principem je pevné a dlouhodobé propojení opatrovnického soudu, OSPOD, mediátorů, advokátů a soudních znalců v okrese za účelem efektivního průběhu řízení o výchově dítěte.

V České republice soud o svěřeni dítěte do střídavé výchovy rozhoduje rozsudkem buď autoritativně nebo schválí dohodu rodičů. I když jsou majetkové poměry rodičů stejné a intervaly střídání obdobné, soud vždy musí rozhodnout o výživném. V řízení o výchově a výživě má soud také možnost uložit účastníkům, aby se na dobu nejvýše 3 měsíců, účastnili mediačního jednání nebo rodinné terapie, za účelem smírného vyřešení konfliktu. Rodina může využít následujících typů institucí odborné pomoci. Jedná se o manželské a rodinné poradny, pedagogicko-psychologické poradny, občanské poradny, advokáty nebo rodinné mediátory. Rodinná mediace má za úkol redukovat konflikty v rodině, vede její účastníky ke smírnému řešení sporu o dítě, dále také snižuje společenské a ekonomické náklady na soudní spory. Rodinná mediace sice v České republice stojí sice na začátku svojí cesty, ale v této problematice lze do budoucna očekávat rozvoj jejího využívání. V problematice rodinné mediace jsem také našla souvislost s oborem sociální pedagogika. Dle mého názoru má sociální pedagog ty nejlepší předpoklady pro výkon profese rodinného mediátora.

Jelikož je vzdělán v oblasti práva, je schopen stanovit právní rámec předmětného sporu účastníků mediace a následně při komunikaci a řešení konfliktu využít i znalostí psychologie.

Cílem diplomové práce v rovině teoretické bylo přiblížit čtenářům řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte, ve kterém soud mimo jiné rozhoduje i o svěřeni dítěte do střídavé výchovy obou rodičů. Dalším cílem bylo podrobně popsat institut střídavé výchovy se zaměřením na jeho specifika. V oblasti odborné pomoci rodin bylo mým úkolem zjistit souvislost tématu s oborem sociální pedagogika se zaměřením na otázku, zda se sociální pedagog může se svým vzděláním v této oblasti profesně uplatnit. S ohledem na shora uvedené shrnutí získaných teoretických poznatků si myslím, že tyto cíle diplomové práce byly splněny. Podrobně jsem se zabývala teoretickým základem jak řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte, tak střídavé výchovy. Souvislost tématu s oborem sociální pedagogika jsem našla v problematice rodinné mediace, s tím, že právě sociální pedagog má pro výkon profese rodinného mediátora výborné předpoklady, s ohledem na strukturu studijního programu tohoto oboru.

Jádrem celé diplomové práce je výzkum střídavé výchovy v soudní praxi. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit profesní zkušenosti a názory respondentů z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy. Za tímto účelem jsem oslovila opatrovnické soudce, vyšší soudní úředníky a pracovníky OSPOD z kraje Vysočina, se kterými jsem prováděla řízené strukturované rozhovory. Pro naplnění cíle výzkumu jsem hledala odpovědi na výzkumné otázky, které jsem si stanovila v jeho úvodu. Myslím si, že se mi cíl výzkumu podařilo splnit, byť pouze částečně, neboť jsem neměla možnost provést rozhovory se všemi pracovníky shora uvedených profesí z kraje Vysočina, s ohledem na jejich časovou zaneprázdněnost nebo odmítavý postoj k poskytnutí rozhovoru. Výzkumem jsem získala přínosné profesní zkušenosti a názory těchto respondentů, které vhodně doplnily teoretickou část práce. V mnohých otázkách může čtenář vidět propojenost teoretického základu s profesní praxí a zkušenostmi respondentů. Překvapilo mě, že i když je střídavá výchova mezi odborníky bouřlivě diskutována a spíše kritizována, převážná většina mnou oslovených odborníků vnímá institut střídavé výchovy velmi pozitivně. Podle nich je přínosem pro dítě i pro rodiče. Odpůrci naopak upozorňovali, že dítě je podle nich vystavováno konfliktním situacím mezi jeho rodiči a musí se neustále stěhovat z jedné domácnosti do druhé. Respondenti se více shodovali spíše v otázkách řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy. Snažila jsem se čtenářům ukázat, jaká je praxe u okresních soudů v kraji Vysočina. Respondenti shodně uváděli, že soud by měl v tomto řízení zkoumat zejména zájem dítěte, výchovnou koalici rodičů a vzájemné citové vztahy mezi rodiči a dětmi. Dále

také schopnost rodičů spolu komunikovat ohledně dítěte a názor samotného dítěte. Soudy v kraji Vysočina v tomto řízení ustanovují nejčastěji znalce z oboru psychologie dětí nebo dospělých. Velmi důležitou roli podle respondentů hraje v tomto řízení i OSPOD jako kolizní opatrovník, který hájí zájmy nezletilého a zastupuje ho po celé řízení. Zaujalo mě, že všichni VSÚ a pracovníků OSPOD z kraje Vysočina kritizovali rozhodnutí soudu o střídavé výchově proti vůli jednoho z rodičů. Naopak oslovení soudci shodně vyjadřovali názor korespondující s výše uvedeným názorem Ústavního soudu ČR. Dva soudy z kraje Vysočina ve své praxi využívají institut tzv. „střídavé výchovy na zkoušku“, který zatím není ještě v naší právní úpravě zakotven.

Nakonec bych chtěla dodat, že zpracování této diplomové práce pro mě bylo přínosem, a to nejen z hlediska nových teoretických poznatků, ale zejména z důvodu prováděného výzkumu, kdy jsem měla možnost vnímat postoje a názory profesně zkušených osob. Také doufám, že moje práce bude využitelná i v praxi, kupříkladu pro rodiče nebo pro osoby, které se se střídavou výchovou setkávají ve své profesi. I když má střídavá výchova mnoho odpůrců, úskalí a rizik, já sama jsem jejím příznivcem, neboť mám za to, že v České republice existuje řada rodičů, kteří jsou na takové rozumové úrovni, že jsou schopni upozadit svoje partnerské problémy před nejlepším zájmem jejich dítěte. Pro některé děti také může být střídavá výchova lepší alternativou, jak trávit stejný čas a budovat si vztah s oběma rodiči, než vidět jednoho z nich jen o víkendu jednou za čtrnáct dní.

Resumé

Cílem diplomové práce v rovině teoretické je přiblížit čtenářům řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte a podrobně popsat institut střídavé výchovy jako jednu z možností rozhodnutí soudu v tomto řízení. V oblasti odborné pomoci rodině je cílem práce zjistit souvislost tématu s oborem sociální pedagogika. Empirická část diplomové práce se věnuje střídavé výchově v soudní praxi. Cílem výzkumu je zjistit profesní zkušenosti a názory respondentů z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy.

V první kapitole je popsáno řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte, zejména jeho podstata a průběh. Kapitola se dále zaměřuje na možnosti úpravy výchovy nezletilého dítěte a rozhodování soudu o výživném. Také popisuje práci soudem ustanoveného znalce a hodnotí význam znaleckého posudku pro rozhodnutí soudu v tomto řízení. Podrobně se věnuje činnosti OSPODU jako soudem ustanoveného kolizního opatrovníka. Nakonec popisuje otázku zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení o výchově a výživě, se zaměřením na výslech dítěte soudem.

Druhá kapitola tvoří jádro diplomové práce. Věnuje se institutu střídavé výchovy. Podrobně popisuje jeho právní úpravu v České republice, dále také rozhodovací praxi Ústavního soudu ČR v jeho nálezech. Vymezuje také předpoklady, které by soud měl zkoumat než rozhodne o svěřeni dítěte do střídavé výchovy. Tato kapitola se dále věnuje otázkám, v zákoně o rodině neupraveným, jako jsou věková kritéria a délka cyklu střídavé výchovy. Kapitola pojednává i o pozitivních stránkách střídavé výchovy jak pro dítě, tak pro jeho rodiče, a překážkách úspěšné střídavé výchovy. Nakonec se věnuje otázce střídavé výchovy v zahraničí a vymezuje specifika rozhodování soudu o střídavé výchově.

Ve třetí kapitole je přiblížena odborná pomoc poskytovaná rodině. Jsou v ní vymezeny různé typy této odborné pomoci se zaměřením na rodinnou mediaci, která je zařazena i pro svoji souvislost s oborem sociální pedagogika.

Čtvrtá kapitola doplňuje teoretické poznatky o kvalitativní výzkum střídavé výchovy v soudní praxi. Řízenými strukturovanými rozhovory byly zjišťovány profesní zkušenosti a názory respondentů z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy.

Anotace

Sklenářová Klára, Bc. Problematika střídavé výchovy v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte. Diplomová práce. Brno 2012, stran 88.

Práce se zabývá problematikou střídavé výchovy v kontextu soudního řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte. Popisuje průběh tohoto řízení, možnosti rozhodnutí soudu, význam znaleckého posudku, úlohu orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako kolizního opatrovníka a otázku zjišťování názoru dítěte. Středem zájmu práce je institut střídavé výchovy. Práce popisuje právní úpravu střídavé výchovy, věnuje se také otázkám věkových kritérií, délce cyklu střídavé výchovy a vymezuje její pozitiva nebo překážky její úspěšné realizace. Dále se zabývá specifiky soudního řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy. Vymezuje také jednotlivé formy odborné pomoci rodině, se zaměřením na rodinnou mediaci. Výzkum je věnován střídavé výchově v soudní praxi, kdy byly zjišťovány profesní zkušenosti a názory respondentů z kraje Vysočina, kteří se svou pracovní činností podílí na řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy.

Klíčová slova: střídavá výchova, soudní řízení, dítě, rodinná mediace

Annotation

Sklenářová Klára, Bc. Problems of joint physical custody in proceeding about upbringing and sustenance of minor child. Thesis. Brno 2012, pages 88.

The thesis deals with the problems of joint physical custody in the context of proceeding about upbringing and sustenance of minor child. It describes the course of this proceeding, the Court's decision options, the importance of the expert's report, the role of the authority of the socio-legal protection of children as a collision guardian and the question of the child's opinion survey. The centre of interest of the thesis is the institute joint physical custody. The thesis describes legal adjustment of joint physical custody, it also deals with issues of age criteria, the length of the cycle and defines its positives or barriers its successful implementation. Further it discusses the specificities of the judicial proceeding on the commit child in joint physical custody. The thesis also defines the different forms of family support, focusing on family mediation. The research is devoted to joint physical custody in judicial practise, which were professional experience and the views of the respondents of the district of Highlands, who are their working activities, participates in proceeding about the child's commit to joint physical custody.

Keywords: joint physical custody, judicial proceeding, child, family mediation

Seznam použité literatury

I. Legislativní zdroje:

1. Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 36/2005 Z.z., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
5. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.1.2005, sp.zn. I. ÚS 48/04 (N 19/36 SbNU 247).
6. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.11.2010, sp.zn. I. ÚS 2661/10.
7. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18.8.2010, sp.zn. I. ÚS 266/10 (N 165/58 SbNU 421).
8. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23.2.2010 sp.zn. III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363).
9. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

II. Knihy, syntetické práce a monografie:

1. BAKALÁŘ, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, 124 s. ISBN 80-246-1089-2.
2. BAKALÁŘ, E. a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008, 39 s. ISBN 978-80-7387-119-2.
3. DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.
4. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
5. FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 256 s. ISBN 978-80-7357-350-8.
6. GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*. [Přel. Jůva V., Hlavatá V.]. 2. vyd. Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
7. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *RODINNÁ TERAPIE. Systematické a narativní přístupy*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009, 288 s. ISBN 978-80-247-2390-7.
8. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
9. HOLÁ, L. *MEDIACE. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003, 192 s. ISBN 80-247-0467-6.

10. HLAVÍNOVÁ, H. *Střídavá výchova jako možnost porozvodové péče o nezletilé děti*. Diplomová práce 2011, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, IMS.
11. HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, 41 s. ISBN 80-7179-293-4.
12. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, 400 s. ISBN 80-210-3974-4 (Masarykova univerzita) a ISBN 80-7239-192-5 (Doplněk Brno).
13. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 558 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
14. JAKŠIČ, V. *Diskurz o střídavé péči o děti*. Bakalářská práce, 2011, Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta.
15. JUNGWIRTHOVÁ, I. *Pohodoví rodiče – pohodové děti: podporujeme vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 176 s. ISBN 978-80-7367-536-3.
16. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
17. KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. a kol. *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
18. KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, a.s., 2006, 228 s. ISBN 80-7357-214-1.
19. MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Proměny současné české rodiny*. 1. vyd. Praha: Slon, 2000, 170 s. ISBN 80-85850-93-1.
20. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994, 108 s. ISBN 80-7178-006-5.
21. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *DĚTI, RODINA A STRES*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994, 214 s. ISBN 80-85824-06-X.
22. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
23. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
24. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
25. NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, 108 s., ISBN 80-247-1316-0.

26. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
27. PLAŇAVA, I., PILÁT, M. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vyd. Brno: Barrister&Principal, 2002, 290 s. ISBN 80-86598-36-5.
28. PREKOPOVÁ J. *I rodiče by měli dělat chyby*. [Přel. Lomová, Z.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 112 s. ISBN 978-80-7367-766-4.
29. PREKOPOVÁ, J., SCHWEZEROVÁ, Ch. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. [Přel. Lišková, K.]. 5. vyd. Praha: Portál, 2008, 151 s. ISBN 978-80-7367-495-3.
30. PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: Jota, 2004, 198 s. ISBN 80-7217-294-8.
31. RADVAN, E., VAVŘÍK M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 57.
32. SMOLÍKOVÁ, D. *Střídavá péče o děti po rozvodu manželství*. Bakalářská práce, 2009, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, IMS.
33. ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010, 380 s. ISBN 978-80-87212-50-9.
34. ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 192 s. ISBN 978-80-7367-448-9.
35. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
36. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
37. VYORALOVÁ, L. *Rodinná mediace jako způsob řešení rodinných sporů*. Diplomová práce, 2010, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.

III. Odborné časopisy

1. DOLEŽALOVÁ, M. Právní aspekty mediace. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2006, roč. 8, č. 11, s. 9-12, ISSN 1212-866X.
2. HOLÁ, L. Mediace při řešení rodinných konfliktů. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2006, roč. 8, č. 4, s. 9-14, ISSN 1212-866X.
3. JONÁKOVÁ, I. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2008, roč. 10, č. 4, s. 12-14, ISSN 1212-866X.

4. NOVÁK, T. Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2010, roč. 12, č. 11, s. 15-18, ISSN 1212-866X.
5. NOVÁK, T. Mýty o střídavé péči o dítě po rozvodu. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2010, roč. 12, č. 6, s. 12-14, ISSN 1212-866X.
6. NOVOTNÁ, V. Slyšení dítěte a jeho participace při poskytování sociálně-právní ochrany. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2011, roč. 13, č. 5, s. 1-3, ISSN 1212-866X.
7. SCHÖN, M. Střídavá výchova a vyživovací povinnost rodičů. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2011, roč. 13, č. 9, s. 12-15, ISSN 1212-866X.
8. ŠPAŇHELOVÁ, I. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2005, roč. 7, č. 5, s. 1-4, ISSN 1212-866X.

IV. Internetové zdroje:

1. AKTIP. [online].[cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.aktip.cz/cs/produkty-sluzby/manzelske-a-rodinne-poradenstvi.html>.
2. AMRP. [online].[cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.amrp.cz/joomla/index.php>.
3. ASOCIACE NEUPLNÝCH RODIN. [online].[cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/cochemsky-model-jako-lek>.
4. BLESK. [online].[cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zahranici/156427/velka-interaktivni-mapa-stridava-pece-v-evrope.html>.
5. DUDOVÁ, T. *Společná a střídavá péče*. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25066/3975/Spolecna-a-stridava-pece.html>.
6. EVALABUSOVA. *Děti do kufru aneb o střídavé výchově*. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/deti_do_kufu.php.
7. GAVORA, P. a kol. 2010. Elektronická učebnice pedagogického výskumu. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/> ISBN 978-80-223-2951-4.
8. HOŘÍNOVÁ, A. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé*. [online].[cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>
9. CHILDREN OF EUROPE. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/o-nas/>.
10. CHILDREN OF EUROPE. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/mediace/>.

11. CHILDREN OF EUROPE. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/stridava-pece-ve-svete/>.
12. CHILDREN OF EUROPE. [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/poradenstvi/>.
13. JEDEN DOMOV. [online].[cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://ww.jedendomov.cz/stridava-pece-ve-svete/162-pravda-o-stridave-peci-v-eu-1>.
14. KAJUK, M. *Střídavá výchova ano, nebo raději ne?* [online].[cit. 2011-11-05]. Dostupné z: <http://www.vasedeti.cz/rodina-a-vztahy/vztahy-v-rodine/stridava-vychova-ano-nebo-radeji-ne/>.
15. KLIMEŠ, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu.* [online].[cit. 2011-11-07]. Dostupné z: klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava-vychova.pdf.
16. LAWYERS. [online].[cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.lawyers.cz/czech/stanoviska-v-tisku/soudce-rudolph-privezl-do-ceska-reseni-sporu-o-deti.html>.
17. MATOUŠKOVÁ, I. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky.* [online].[cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10795/KO-doporuceni.pdf>.
18. NASLOUCHÁM. [online].[cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.nasloucham.cz/nabizime/rodinne-poradenstvi-a-terapie.php>.
19. OBA RODIČE NA BLOG.CZ. [online].[cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.obarodice.blog.cz/1109/v-nemecku-je-stridava-pece-vychozi-bod-po-rozvodu>.
20. OBČANSKÉ PORADNY. [online].[cit. 2012-02-18]. Dostupné z: http://www.obcanskeporadny.cz/images/stories/Ke_stazeni-verejne/definiceOP.pdf.
21. PPPJI. [online].[cit. 2012-02-18]. Dostupné z: www.pppji.cz.
22. PPP-ZR. [online].[cit. 2012-02-18]. Dostupné z: www.ppp-zr.cz/co_nabizime.html.
23. PSYCHOCENTRUM. [online].[cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/cs/terapie/rodinna-terapie>.
24. ROZVOD – ROZCHOD. [online].[cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.rozvod-rozchod.sk/stridava-starostlivost-o-deti/ds-1046/p1=1186>.
25. SOCIÁLNÍ PRAHA EU.[online].[cit.2012-02-01].Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/aktuality/publikace_jsi_moje_dite_k_volnemu_odberu.html.
26. ULCLEGAL. [online].[cit. 2011-12-04].Dostupné z: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/05/2728-stridava-osobna-starostlivost-o-dieta>.

27. VODIČKA, J. *Střídavá výchova ve světě*. [online].[cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.stridavka.cz/stridava-vychova-ve-svete.html>.
28. VODIČKA, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online].[cit. 2011-12-04]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/stridava-vychova-v-evrope>.
29. VODIČKA, J. *Střídavá výchova v Evropě*. [online].[cit. 2012-01-29]. Dostupné z: <http://www.justin.cz/files/hvodicka.ppt>.
30. WALLEROVÁ, R. *Hodí se pro vás střídavá péče? Deset otázek napoví*. [online].[cit. 2011-08-16]. Dostupné z: http://www.ona.idnes.cz/hodi-se-pro-vas-stridava-pecce-deset-otazek-napovi-f69-/deti.aspx?c=A110815_212318deti.abr.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Související právní úprava zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Příloha č. 2 – Související právní úprava zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Příloha č. 3 – Okruhy a otázky rozhovorů

§ 26 ZOR

- (1) Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.
- (2) Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby
- (3) Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.
- (4) Při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnost rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.
- (5) Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

§ 31 ZOR

- (1) Rodičovská odpovědnost je souhrn práv a povinností
  - a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
  - b) při zastupování nezletilého dítěte,
  - c) při správě jeho jmění.
- (2) Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby

nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

- (3) Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.
- (4) Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.

§ 37 ZOR

- (1) Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týchž rodičů.
- (2) Nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí.

§ 45 ZOR

- (1) Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte.
- (2) Dítě je možno svěřit i do společné výchovy manželů. Zemře-li jeden z manželů, zůstává dítě ve výchově druhého manžela. Po rozvodu manželů rozhodne soud o výchově dítěte; do rozhodnutí soudu společná výchova trvá.
- (3) Do výchovy jen jednoho manžela je možno dítě svěřit pouze se souhlasem druhého manžela. Tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý z manželů pozbyl způsobilosti k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.
- (4) Při rozhodnutí o svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí soud rozsah jejich práv a povinností k dítěti.

§ 85 ZOR

- (1) Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se živit.
- (2) Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.
- (3) Při určení rozsahu jejich vyživovací povinnosti přihlíží se k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédne se i k péči rodičů o společnou domácnost.

§ 86 ZOR

- (1) Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu, upraví soud rozsah jejich vyživovací povinnosti nebo schválí jejich dohodu o výši výživného (§ 50).
- (2) Soud postupuje stejným způsobem, žijí-li rodiče spolu, avšak jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému dítěti.
- (3) Výživné zletilých dětí upraví soud jen na návrh.

§ 96 ZOR

- (1) Při určení výživného přihlédne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá sou, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě, zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.
- (2) Výživné nelze přiznat, jestliže by bylo v rozporu s dobrými mravy.

§ 97 ZOR

- (1) Výživné je třeba platit v pravidelných opětuujících se částkách, s výjimkou případů podle § 94 odst. 2 a § 97 odst. 2, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu.
- (2) U výživného pro dítě může soud v případech hodných zvláštního zřetele rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Učiní přitom příslušná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek odpovídajících stanovenému výživnému.
- (3) Proti pohledávkám na výživné je započtení vzájemných pohledávek přípustné jen dohodou. Proti pohledávkám na výživné, které je poskytováno nezletilým dětem, není však takové započtení přípustné.

§ 99 ZOR

- (1) Změní-li se poměry, může soud i bez návrhu změnit dohody a soudní rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti. Dojde-li k zrušení nebo snížení tohoto výživného za minulou dobu, spotřebované výživné se nevrací.
- (2) Nejde-li o výživné pro nezletilé děti, může dojít ke změně nebo zrušení pouze na návrh.

§ 100 OSŘ

- (1) Jakmile bylo řízení zahájeno, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně.
- (2) V řízení o rozvod vede soud manžele k odstranění příčin rozvratu a usiluje o jejich smíření.
- (3) Ve věcech péče o nezletilé může soud uložit účastníkům na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii. Účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii nelze uložit po dobu platnosti předběžného opatření dle § 76b odst. 1.
- (4) V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě.

§ 127 OSŘ

- (1) Závise-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud po slyšení účastníků znalce. Soud znalce vyslechne, znalci může také uložit, aby posudek vypracoval písemně. Je-li ustanoveno několik znalců, mohou podat společný posudek. Místo výslechu znalce může se soud v odůvodněných případech spokojit s písemným posudkem znalce.
- (2) Znalecký posudek je možno také dát přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí.
- (3) Účastníkovi, popřípadě i někomu jinému, může předseda senátu uložit, aby se dostavil ke znalci, předložil mu potřebné předměty, podal mu nutná vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření, popřípadě zkoušce krve, anebo aby něco vykonal nebo snášel, jestliže to je k podání znaleckého posudku třeba.
- (4) Místo posudku znalce lze použít potvrzení nebo odborné vyjádření, o jejichž

správnosti nemá soud pochybnosti. Za vydání potvrzení nebo odborného vyjádření náleží finanční úhrada, stanoví-li tak zvláštní předpis.

§ 176 OSŘ

- (1) Ve věcech péče soudu o nezletilé se ve věci samé rozhoduje rozsudkem o výchově a výživě nezletilých dětí, o styku rodičů, prarodičů a sourozenců s nimi, o navrácení dítěte, o přiznání, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo o pozastavení jejího výkonu, o poručenství, o schválení důležitých úkonů nezletilého a o záležitostech, o nichž se rodiče nemohou dohodnout. Krom toho se rozhoduje rozsudkem o prodloužení ústavní výchovy po dosažení zletilosti a o zrušení takového opatření.
- (2) O ostatních věcech se rozhoduje usnesením.
- (3) V rozsudku o styku rodičů, prarodičů a sourozenců s dítětem, výchově dítěte nebo navrácení dítěte soud účastníky poučí podle § 273 o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte při neplnění povinností stanovených v rozsudku.

Příloha č. 3

Okruh č. 1: *Otázky zaměřené na dosavadní zkušenosti dotázaných s problematikou střídavé výchovy*

- 1/ Jak dlouho pracujete ve svém oboru?
- 2/ Kdy jste se v rámci své profese poprvé setkal/a s problematikou střídavé výchovy?
- 3/ Jak často přicházíte do kontaktu s rodinami, ve kterých střídavá výchova aktuálně probíhá, nebo o ní rodiče uvažují či usilují?
- 4/ Absolvoval/a jste během své praxe nějaké další vzdělávání nebo školení zaměřené na problematiku střídavé výchovy?

Okruh č. 2: *Otázky zaměřené na názory dotazovaných na střídavou výchovu pod vlivem jejich dosavadních profesních zkušeností*

- 5/ Jak byste svými slovy institut střídavé výchovy definoval/a?
- 6/ Je podle Vás současná právní úprava střídavé výchovy (§ 26 odst. 2 zákona o rodině) vyhovující?
- 7/ Jaká je podle Vás dolní věková hranice od které lze dítě svěřit do střídavé výchovy?
- 8/ Uveďte, u kterých dětí byste střídavou výchovu zásadně nedoporučili?
- 9/ V čem spatřujete pozitiva střídavé výchovy pro dítě?
- 10/ Jaké má střídavá výchova výhody pro rodiče?
- 11/ Máte ze své praxe zkušenosti s rodinami, ve kterých střídavá výchova nefungovala?
- 12/ Jak může podle Vás střídavá výchova ovlivnit další život dítěte?

Okruh č. 3: *Otázky zaměřené na střídavou výchovu v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte*

- 13/ Který z rodičů se dle Vašich zkušeností častěji domáhá svěřením dítěte do střídavé výchovy?
- 14/ Jaké základní předpoklady pro svěřením dítěte do střídavé výchovy by měl podle Vás soud v řízení zkoumat?
- 15/ V jakých případech soud ustanovuje v řízení o svěřením dítěte do střídavé výchovy znalce za účelem vypracování znaleckého posudku?

16/ Z jakého oboru je tento znalec nejčastěji?

17/ Jaké úkony provádí orgán sociálně-právní ochrany dítěte jako kolizní opatrovník v tomto řízení?

18/ Jaký význam má účast kolizního opatrovníka v řízení?

19/ Na co by se u střídavé výchovy měl kolizní opatrovník zaměřit při provádění šetření v rodině?

20/ Jak v tomto řízení probíhá zjišťování názoru nezletilého dítěte?

21/ Někteří psychologové zastávají názor, že soud by nikdy neměl nařizovat střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů. Jaký je Váš názor a zkušenosti?

22/ Setkal/a jste se během své praxe někdy s případem, že soud rozhodl o svěřeni nezletilého do střídavé výchovy i přes vyjádřený nesouhlas dítěte?

23/ Setkáváte se ve své praxi s využíváním tzv. střídavé výchovy na zkoušku? (tzn. že soud přeruší řízení za účelem praktického vyzkoušení střídavé výchovy v rodině a teprve poté rozhodne).

24/ Jak je v řízení o svěřeni dítěte do střídavé výchovy řešena otázka výživného?

Okruh č. 4: Otázky zaměřené na odbornou pomoc rodině

25/ V případě, že rodiče nejsou schopni se dohodnout ohledně výchovy a výživy svých dětí, jakou odbornou pomoc byste rodině doporučil/a?

26/ Měl/a jste ve své praxi s některým typem odborné pomoci rodině negativní zkušenost? Pokud ano, se kterým a v čem spočívala?

27/ Jaké máte profesní zkušenosti s rodinnou mediací?

28/ Jaký je Váš názor na uplatnění rodinné mediace v problematice střídavé výchovy?

Oblast 5/ - Závěrečné otázky

29/ Jaký je Váš názor na budoucnost střídavé výchovy v České republice?

30/ Je něco co byste chtěli k této problematice dodat, zdůraznit? (další postřehy, zkušenosti, poznatky).